

‘Daar kan ik geen mede- deling over doen’

Rollen van het OM in de crisisbeheersing

Een publicatie in opdracht van het College van procureurs-generaal

Auteurs: Roy Johannink | Wouter Jong

Voorwoord

Het is een bekend beeld bij een crisis: de persconferentie. De burgemeester wil als ‘burgervader’ namens de lokale overheid zijn bevolking informeren over de gebeurtenissen en stelt haar tegelijkertijd gerust. De boodschap moet helder zijn: ‘de zorg voor de veiligheid is bij uw overheid in goede handen’. Maar wie zit er eigenlijk naast de burgemeester achter de microfoons? Gelukkig is de politie altijd makkelijk te herkennen aan uniform en pet. Maar een officier van justitie en dan ook nog zonder toga? Die is lastiger te plaatsen. En waarom schuift die officier van justitie eigenlijk aan bij de persconferentie? Hij vertelt vaak vooral dat in het belang van het onderzoek geen inhoudelijke mededelingen kunnen worden gedaan. Waarom is hij eigenlijk aanwezig?

Dit soort vragen is wellicht typerend voor discussies over de rol van het OM in de crisisbeheersing: een rol die bij het publiek vaak onbekend is, en helaas te vaak ook bij ketenpartners nog vragen oproept. Het OM heeft immers geen operationele eenheden op straat, en bij crises spelen veel activiteiten van het OM zich af buiten het gezichtsveld van de bevolking en de hulpverleningsdiensten. Maar het OM speelt wel degelijk een belangrijke rol in de crisisbeheersing, dat blijkt wel uit de verhalen in deze bundel. Het zijn interviews over uiteenlopende crises waar het OM mee te maken kan krijgen: typische OM-aangelegenheden zoals ontvoeringen, gijzelingen en dreigingen van aanslagen, maar ook verstoringen van de openbare orde en veiligheid, zoals rampen, zware ongevallen en rellen. Het gaat bijna zonder uitzondering om zaken die de samenleving schokten en soms zelfs om beslissingen over leven of dood.

Deze publicatie geeft ketenpartners in de crisisbeheersing een interessante inkijk in de OM-organisatie. Officieren van justitie

die daadwerkelijk betrokken zijn geweest bij crises komen in deze publicatie aan het woord en delen hun ervaringen. De publicatie behandelt uiteenlopende praktijkervaringen van officieren, van de rellen in Ondiep tot het ongeval in de Amercentrale, en van de inval in het Laakkwartier tot de gijzeling in Helden. Bewust is gekozen voor een grote diversiteit aan incidenten, met steeds een andere rol voor het OM.

De interviews zijn stuk voor stuk persoonlijke verhalen, waarin officieren vertellen over hun eigen optreden en wat er goed of slecht ging. Voor officieren van justitie bevat de publicatie belangrijke lessen voor de toekomst. Voor professionals in de crisisbeheersing verschaft deze publicatie een interessante blik achter de schermen bij het OM. Het College is ervan overtuigd dat de verhalen bijdragen aan een beter beeld van de rol van het OM bij crises.

Harm Brouwer

Voorzitter van het College van procureurs-generaal

Inhoudsopgave

Voorwoord	5
Inhoudsopgave	7
Betrokkenheid bij crisissituaties	8
Rollen OM in crisisbeheersing	9
Kennen en gekend worden	11
Scenario-denken	12
OM in een glazen huis	13
Informatiemanagement	15
Tot slot	16
Jan Wassenberg - Gijzeling in Helden	18
Nicole Zandee - Instorting steiger in de Amercentrale	23
Gerard Veenstra - Ontvoering scholier uit Oldeberkoop	30
Han Moraal - Terrorisme in het Laakkwartier	36
Bob Steensma - Dreiging bij Nijmeegse Vierdaagse	44
Wim de Bruin - Hells Angels proces	51
Betty Wind - Ontvoering in Amsterdam	58
Huibert Donker - Moord op basisscholier in Hoogerheide	65
Willem Nijkerk - Rellen in Ondiep	71
Marc van Nimwegen - Rellen in Ondiep	78

Betrokkenheid bij crisissituaties

Het OM is met regelmaat bij crises betrokken. Toch is het voor velen in de crisis-beheersing nog altijd een onbekende partij. Onbekendheid met de werkwijze van het OM maakt vaak onbemind. Daarom wil het OM met deze bundel aan de hand van recente en minder recente casuïstiek laten zien welke rol het speelt in crisissituaties. Het gaat om cases waar het OM een bijdrage heeft geleverd om de ramp of crisis te beheersen of te voorkomen. Bovenal waren het situaties waar het OM een rol had omdat er sprake was van een (vermoedelijk) gepleegd strafbaar feit. Bij een ramp of crisis is de kans immers aanwezig dat er een strafbaar feit aan ten grondslag ligt. Want wie of wat is verantwoordelijk voor de brand? Wie heeft de moord gepleegd en hoe kunnen we dat bewijzen? Wie zitten er achter de dreigementen aan het adres van de burgemeester?

In deze bundel komen tien OM-medewerkers aan het woord over hun persoonlijke ervaringen met crisissituaties waarin het OM een centrale rol speelde. In de interviews vertellen officieren van justitie en anderen over crises die zijzelf van nabij hebben meegemaakt. Door terug te kijken op crisissituaties in het verleden, ontstaat inzicht in de manier waarop het OM zijn rol op het gebied van crisis-beheersing vervult. Het voornaamste doel van het College van procureurs-generaal is deze persoonlijke ervaringen en leermomenten van officieren beschikbaar te stellen voor collega-officieren, om hen daarmee in staat te stellen zich beter voor te bereiden op hun rol en verantwoordelijkheid bij eventuele crises. Het secun-

daire doel, maar niet minder belangrijk, is met deze ervaringen crisispartners beter bekend te maken met de rol, bevoegdheden en verantwoordelijkheden van het OM in crisistijd.

Deze publicatie belicht een breed scala aan crisissituaties, waarbij rekening is gehouden met de diverse rollen die het OM in elk van de cases speelde. Zowel crisissituaties in de rechtsorde als in de openbare orde komen aan bod. De beschreven crisissituaties staan hiernaast weergegeven.

Geselecteerde crisissituaties en betrokken officieren

Geïnterviewde functionaris

Gebiedsofficier
Gebiedsofficier
Plaatsvervangend Hoofdofficier
Hoofdofficier
Hoofdofficier
Persvoorlichter
Zaaksofficier
Rechercheofficier
Zaaksofficier
Hoofdofficier

Crisissituaties

Gijzeling in Helden, 2000
Instorting steiger in de Amercentrale, 2002
Ontvoering scholier uit Oldeberkoop, 2003
Terrorisme in het Laakkwartier, 2004
Dreiging bij Nijmeegse Vierdaagse, 2004
Hells Angels proces, 2004
Ontvoering in Amsterdam, 2005
Moord op basisscholier in Hoogerheide, 2006
Rellen in Ondiep, Utrecht, 2007
Rellen in Ondiep, Utrecht, 2007

Op basis van de beschreven ervaringen wordt in dit inleidende hoofdstuk een aantal van de lessen aangestipt. De lessen zijn thematisch geordend. Maar eerst wordt uiteengezet vanuit welke achtergrond het OM bij uiteenlopende soorten crises betrokken is.

Rollen OM in crisisbeheersing

Ook in crisistijd moet het OM zorgen voor de uitvoering van zijn kerntaak: zorg dragen voor de strafrechtelijke handhaving van de rechtsorde. Dit betekent daadwerkelijke voorkoming, opsporing, beëindiging, vervolging en het voor de rechter brengen van strafbare feiten, en de tenuitvoerlegging van beslissingen van de rechter of van het OM in strafzaken. Daarnaast heeft de officier van justitie samen met de burgemeester het gezag over de politie. De officier is verantwoordelijk als de politie optreedt ter strafrechtelijke handhaving van de rechtsorde, of

taken verricht ten dienste van de justitie (artikel 13, lid 1 Politiewet). Daarnaast wordt een burgemeester in diverse situaties geacht om de officier van justitie te informeren. De meest in het oog springende situatie die zich in dat kader tijdens crises voordoet is de noodverordening, waarvan de hoofdofficier van justitie een afschrift dient te ontvangen (artikel 176 lid 2 Gemeentewet).

Los van de wettelijke taken kan het OM tijdens crises in verschillende rollen “terechtkomen”. De rollen zijn te belichten vanuit een bestuurlijke en strafrechtelijke taak.

Vanuit de bestuurlijke taak kan een officier van justitie plaatsnemen in beleids teams – regionaal of gemeentelijk – of in de driehoek. Een driehoeksoverleg met burgemeester en politiechef vindt plaats, als zowel het openbaar ministerie als de burgemeester een beroep doen op de inzet van de politie. Of de officier

de bestuurlijke taak vervult, is afhankelijk van het soort crisis. De keuze voor het overleg in een driehoek is vooral gelegen in de noodzaak om informatie uit te wisselen rondom strafrechtelijke opsporingsinformatie. Hoofdofficier Bob Steensma merkt in zijn interview op dat hier een mogelijk spanningsveld zit: *'Het liefst zit ik in één overleggreemium waar alles kan worden besproken. Maar dat kan nu eenmaal niet, want je zit met gevoelige opsporingsinformatie. Dergelijke informatie kun je bijvoorbeeld niet met het hoofd van de Mars (red: Nijmeegse Vierdaagse) delen. (...) Als driehoek hadden we het voordeel dat we elkaar al kenden, zodat we op elkaar vertrouwden. We moesten immers alle drie iets met deze opsporingsgevoelige informatie.'*

In haar interview merkt hoofdofficier Nicole Zandee op dat veel partners aan de zijde van gemeente en hulpverleningsdiensten niet op de hoogte zijn van de functie van de driehoek. In de driehoek worden de strafrechtelijke details doorgenomen. *'Ik had inmiddels wel verwacht dat de brandweer, de GHOR en andere partners zoals Rijkswaterstaat een beeld zouden hebben bij de rol van het OM. Ze vonden het bijvoorbeeld vreemd dat we met de driehoek, buiten het beleidsteam om, een apart overleg hadden over de inzet van de Dienst Speciale Interventies.'* Het niet-delen van alle informatie uit de driehoek levert overigens niet per definitie een probleem op. Andere crisispartners kunnen ook op basis van algemene informatie hun eigen activiteiten in de crisis afhandelen. Alle geïnterviewden zijn er

duidelijk over: het primaat bij een crisis of een ramp ligt bij het redden van mensenslevens. Ook als het opsporingsonderzoek dan in het gedrang komt.

Procureur-generaal Han Moraal belicht de soms onbekende rol van het OM in de crisiscommunicatie, met een anekdote over de persconferentie na afloop van de crisis in het Laakkwartier. *'Ik zag bij binnenkomst al dat alle microfoons waren neergezet bij het naambordje van de burgemeester. Ik begon daarom met de vraag of de aanwezigen dit wilden corrigeren, aangezien de hoofdofficier bij dit type strafrechtelijke crisis de meeste spreektijd krijgt.'* De voorzittersrol van de hoofdofficier, die hij krijgt zodra sprake is van een zware strafrechtelijke component bij crises zoals ontvoeringen of gijzelingen, is blijkbaar ook bij de media niet altijd bekend.

Vanuit de strafrechtelijke taak zijn er in grotere zaken twee crisisteamen waarin een officier van justitie zijn rol vervult bij crises: het Team Grootchalig Optreden (TGO) en de Staf Grootchalig Bijzonder Optreden (SGBO). De zaaksofficier is de reguliere officier van justitie die de leiding heeft over de zaak en het onderzoek. Deze officier kan plaatsnemen in één van deze twee teams. Dit is dus een andere officier dan de officier die bij het beleidsteam aanschuift. De bestuurlijke en strafrechtelijke taak worden daarmee gescheiden: de officier die verantwoordelijk is voor het opsporingsonderzoek maakt geen deel uit van het (gemeentelijk of regionaal) beleidsteam. Hiermee wordt garan-

deerd dat de zaaksofficier het onderzoek ongestoord kan leiden, zonder zich druk te hoeven maken over bestuurlijke afwegingen in de contacten met de gemeente.

Kennen en gekend worden

Kennen en gekend worden, het is een bekend adagium. Ook in de crisisbeheersing raakt men meer en meer overtuigd van nut en noodzaak van dit principe. Als crisispartners elkaar al voor de crisis kennen en ook elkaars bevoegdheden kennen, dan is de basis voor succes gelegd. Procureur-generaal Han Moraal geeft aan dat je elkaar al moet kennen om elkaar tijdens de crisis vervolgens blindelings te kunnen vertrouwen. Moraal was hoofdofficier tijdens de inval in het Laakkwartier in het pand waar vermeende terroristen zich schuilhielden. Het vertrouwen in elkaar kan gebaseerd zijn op een eerdere gedeelde (crisis)ervaring. Vertrouwen in elkaar kan ook voortkomen uit de normale werkrelatie die crisispartners al met elkaar hebben. Bijvoorbeeld de hoofd- of gebiedsofficier die in het driehoeksoverleg al regelmatig vergadert met de burgemeester en de korpschef.

De relatieve onbekendheid met de rol van het OM is een onderwerp dat in diverse gesprekken aan bod is gekomen. Volgens geïnterviewden beseffen niet alle burgemeesters bijvoorbeeld dat ze geen beslissingsbevoegdheid hebben over de inzet van het arrestatieteam of de Dienst Speciale Interventies. De onwetendheid is er ook bij situaties met een duidelijke strafrechtelijke component. Volgens

Huibert Donker, rechercheofficier in de moordzaak van een basisscholier in Hoogerheide, is het vooral zaak om in het eerste overleg met de gemeentelijke of regionale rampenstaf de verhoudingen helder te schetsen. *‘De burgemeester richtte zich op de publieke commotie, terwijl wij ons op de zaak en de opsporing konden richten. Een goede balans. Het was bijzonder prettig om bij de burgemeester te merken dat we daar hetzelfde over dachten. (...) Al in dat eerste overleg hebben we naar elkaar toe direct duidelijkheid geschapen. Wie heeft de lead in deze zaak? Ik weet dat hij toen bijna grappend zei: “Ik mag toch nog wel gastheer zijn in mijn eigen gemeente?”’* De Roermondse hoofdofficier Nicole Zandee werd tijdens de crisisoefening *Daylight* geconfronteerd met de onbekendheid van andere partners met het OM. Ze steekt daarover ook de hand in eigen boezem. *‘Als ik met mijn eigen regionale driehoek om tafel zit, dan is het niet ingewikkeld omdat we elkaar goed kennen. Iedereen kent elkaars rol en verantwoordelijkheid, bovendien ken je de karakters en weet je wat je aan elkaar hebt. Maar ik heb niet met alle 21 burgemeesters in de regio eenzelfde band, dat gaat jammer genoeg gewoon niet.’*

Fungerend hoofdofficier Gerard Veenstra brengt een belangrijke les die nagenoeg in alle interviews terugkomt scherp onder woorden: leer elkaar én jezelf kennen. Als organisaties kennis maken met elkaar, moet eenieder zijn eigen rol wel kunnen duiden. Dat blijkt volgens Veenstra niet altijd het geval: *‘Het zou goed zijn wanneer officieren die dit type*

zaken doen zich óók bekwamen in de procedures. Ik merk dat vooral rond de SGB0-structuur en het beleidsteam nog veel onbekendheid bestaat bij officieren. Ook vind ik het belangrijk om met enige regelmaat met burgemeesters te oefenen. Het is goed om te begrijpen vanuit welke context de andere partners in een crisisteam opereren en waarom ze bepaalde keuzes maken.’ Procureur-generaal Han Moraal zegt iets vergelijkbaars: *‘Alle partners moeten per crisistype weten welke rol ze zelf en welke rol anderen vervullen. Na het Laakkwartier ontstond er helderheid bij partners over de rol van het OM, maar ook bij ons over de rol van onze partners. Ik zou er echt niet aan moeten denken dat ik zonder crisiserfaring in deze crisissituatie was terechtgekomen. Het is voor mij een algemene oproep aan alle betrokkenen binnen het OM: ga oefenen! Je hebt onmiskenbaar een voordeel als je met enige regelmaat hebt geoefend. Leer van je rol en die van anderen. Het zal voor de andere betrokkenen ook veel verhelderen over de rol van het OM.’*

Scenario-denken

Een van de opvallendste gemeenschappelijke thema’s in de gesprekken is het scenario-denken van de officieren van justitie. Zonder uitzondering denken de officieren stevast twee stappen vooruit en bereiden zij tijdens crises hun scenario’s voor. Waarschijnlijk vloeit het voort uit de dagelijkse praktijk. Het ‘alsdan’-denken behoort immers tot de kern van het vak. Bij de voorbereiding op een zitting anticipeert de officier van justitie

op verweren van de verdediging. Het is een kernkwaliteit waar het OM in crisistijd zijn voordeel mee kan doen. Bovendien is het OM gewend om in extreme situaties, zoals bij een gijzeling, te beslissen of het arrestatieteam naar binnengaat of niet. Beslissingen waar het kan gaan om leven of dood. Ook gaat het vaak om dreigende situaties, waarvan de afloop van tevoren moeilijk te voorspellen is. Bij de dreiging van een aanslag op een groep militairen in de Vierdaagse in Nijmegen bereidden alle kolommen zich om die reden voor op drie scenario’s: a) het afblazen van de volledige Vierdaagse; b) het afgelasten van de feesten maar het wandelevenement door laten gaan of c) het niet laten meelopen van militairen. De keuze voor één van deze scenario’s hing af van de vraag hoe concreet de dreiging in een later stadium zou worden.

In het verlengde van het scenario-denken ligt het anticiperende vermogen van de officieren van justitie. Fungerend hoofdofficier Gerard Veenstra is betrokken bij de ontvoeringszaak van een scholier in Oldeberkoop. Omdat hij rekening houdt met het scenario dat losgeld gaat worden geëist, dient hij alvast een verzoek in: *‘Je kunt wachten tot de daders daadwerkelijk om losgeld vragen, maar als je het geld op dat moment nog moet regelen, ben je al snel te laat. Er komen namelijk heel ingewikkelde formulieren bij kijken, waar alleen de hoofdofficier of zijn plaatsvervanger voor mag tekenen.’*

Officieren van justitie kunnen het voortouw nemen door in crisisteams mee te

denken over de te treffen maatregelen, juist omdat scenario-denken *business as usual* is voor het OM. Na de mislukte eerste arrestatie van de vermeende terreurverdachten in het Laakkwartier, staat de driehoek voor de opgave om de twee mannen het pand uit te krijgen. Moraal zegt daarover: *'Deskundigen hadden scenario's gemaakt op basis van door ons geschetste randvoorwaarden. Er mochten geen onschuldige burgerslachtoffers vallen, wat we al hadden voorzien met de ontruiming. Verder mochten er geen slachtoffers vallen onder de politie. Tot slot wensten we de verdachten levend in handen te krijgen, mede om het martelaarschap niet te bevorderen. Binnen deze voorwaarden was een aantal scenario's bedacht. Eén scenario zou kunnen zijn dat wij zouden schieten zodra ze voor het raam stonden. Een stormaanval van de politie op het pand of het naar buiten drijven van de twee mannen waren andere opties.'* Ook bij de drie scenario's worden weer mogelijke varianten bedacht van hoe een scenario zal uitpakken. Het traan-gasscenario had bijvoorbeeld weer drie afloopvarianten. *'De bedoeling was om traangas naar binnen te schieten, zodat ze binnen de woning zouden verstikken. Ze moesten dan naar buiten, tenzij ze snel gasmaskers konden opdoen. Er konden dan twee dingen gebeuren. Of ze gaan voor het raam staan, zodat ze onder schot konden worden gehouden. Maar waarschijnlijk zouden ze naar het balkon gaan achter het huis. We zorgden er dus voor dat ze ook daar onder schot konden worden gehouden. Natuurlijk hielden we hierbij ook rekening met een escalatie.*

Er waren drie opties. Of ze komen naar buiten en geven zich over; dan is er niets aan de hand. Of ze komen naar buiten en luisteren niet, waarbij de Bijzondere Bijstandseenheid toestemming kreeg om te schieten. Of ze schieten of gooien met handgranaten.' Dit soort denken in scenario's ontwikkelt bij enkele officieren misschien wel een *Fingerspitzengefühl* waar ook in crisistijd de vruchten van te plukken zijn. De Utrechtse hoofdofficier Van Nimwegen begint bijvoorbeeld intuïtief al voorbereidingen te treffen als de eerste signalen van onrust uit Ondiep tot hem komen. Zijn eerdere ervaringen met de rellen in de Graafsewijk in Den Bosch van 2000 komen hem hierbij goed van pas. Niet veel later blijkt dat zijn voorbereiding niet overbodig is geweest. *'Door de voorbereiding van alle driehoekspartners waren we in staat om al op de eerste avond van reactie om te schakelen naar pro-actie.'*

OM in een glazen huis

Tijdens crises komt vanuit de media een grote informatiestroom naar de samenleving op gang. Voor de media is bijna niets verborgen te houden. Hans Laroes, hoofdredacteur NOS journaal zei daarover in het Magazine Nationale Veiligheid en Crisisbeheersing van april 2008 het volgende: *"Onafhankelijke crisisverslaggeving is van groot maatschappelijk belang. (...) Sommige berichtgeving komt autoriteiten niet uit. Wel, pech voor de autoriteiten. Deal er mee. (...) Wij wegen – zeker in crisissituaties – de effecten van onze berichtgeving graag. We kennen*

onze verantwoordelijkheid, we zijn niet uit op paniek, op hypes, of wat dan ook.” Media doen ten overstaan van de hele Nederlandse bevolking verslag van de maatregelen die worden getroffen om een crisis te beheersen. Het *live* verslag van een crisis kan gevaarlijke toestanden creëren. Tijdens de inval in het Laakkwartier vertellen buurtbewoners en journalisten bijvoorbeeld op radio en televisie waar de sluipschutters zich ophouden. In dergelijke situaties is niet in te schatten hoe gijzelnemers of (terreur)verdachten reageren, als zij deze informatie via radio of tv zouden vernemen. Tegelijkertijd moet iedere betrokkene zich wel realiseren dat de media niet meer zijn weg te houden van een ramp. En omgekeerd geldt hetzelfde. De crisis is niet altijd weg te houden bij de pers. Bij ontvoerings- en gijzelingszaken neemt het OM vaak de beleidsbeslissing om de zaak niet breed uit te meten in de media. Maar niet altijd is deze keuze expliciet te maken, omdat een gebeurtenis of een persoon al vanaf de start bekend is bij het publiek of de pers. De ontvoering van een scholier in Oderberkoop is hier een voorbeeld van: een vriendinnetje van het slachtoffer ziet de ontvoering met eigen ogen gebeuren, en het hele dorp is daarna in korte tijd op de hoogte van de ontvoering. De keuzemogelijkheid om een incident niet naar buiten te brengen is in dat geval een gepasseerd station. In dat geval kan je de media ook benutten, om burgers te mobiliseren en uit te laten kijken naar mogelijke verdachten. De zaak is mogelijk sneller op te lossen als er nog

méer media worden benaderd. Maar al opereren politie en OM “in een glazen huis”, dan nog zijn er volgens fungerend hoofdofficier Gerard Veenstra afwegingen te maken. In het kader van de opsporing en de veiligheid van het meisje blijft het belangrijk af te wegen welke speelruimte in de media moet worden benut. *‘In de afstemming met bijvoorbeeld de burge-meester tracht je wel duidelijk te maken dat hij de media niet wijzer moet maken dan strikt noodzakelijk is voor de zaak.’*

De omgang met de pers speelt zich af in een wisselwerking tussen openheid en geslotenheid. *“Zoals u zult begrijpen kunnen we in het kader van het onderzoek daar geen mededelingen over doen.”* Het is een standaardantwoord in situaties waarover het OM geen mededelingen wil of kan doen. Als dit structurele antwoord in het belang van het onderzoek weer is uitgesproken, dan gaan media speculeren of zelf een opsporingsonderzoek doen. Het is een dilemma voor het OM. Niet iedereen kan of wil begrijpen dat het OM een terughoudend antwoord geeft. Tijdens persconferenties komen er vanzelfsprekend veel persvragen op het OM af, volgens procureur-generaal Han Moraal. De meeste kan je niet beantwoorden in het kader van het opsporingsbelang. *‘Ik schijn nogal vaak te hebben gezegd: “daar kan ik geen mededeling over doen”. Dit krijg ik nu thuis nog vaak te horen. Mijn kinderen hebben natuurlijk ook mijn televisieoptredens gezien. Als ik nu dus thuis over bepaalde zaken niets wil vertellen, dan roepen mijn kinderen in koor: “daar kan ik geen mededelingen over*

doen.” Mede daarom zijn de officieren van mening dat procesinformatie een mogelijk antwoord kan zijn om zo in elk geval begrip te creëren voor deze positie van het OM. Maar als de pers actief wordt opgezocht, zorg dan wel dat je wat te melden hebt. Zonder informatie komen er alleen meer vragen.

Terughoudendheid over opsporingsinformatie zal altijd het credo van het OM blijven. Kantelpunt ligt veelal bij het terugkomen van de ontvoerde of gegijzelde. Als de veiligheid van het slachtoffer niet meer in het geding is, kan logischerwijs meer opsporingsinformatie naar buiten worden gebracht. Informatie als *wie, wat of waar wordt gezocht* kan dan eenvoudiger met het publiek worden gedeeld. Na afloop van een geruchtmakende zaak levert het OM soms ook een bijdrage aan een informatiebijeenkomst voor betrokkenen. Toch blijft een informatiebijeenkomst of een persconferentie een gebeurtenis waar het OM nauwlettend in de gaten moeten houden of derden geen opsporingsinformatie naar buiten brengen. Door de partners met wie het OM de persconferentie organiseert, vooraf een strikte briefing te geven, kan worden voorkomen dat gevoelige informatie ongewild wordt vrijgegeven.

Informatiemanagement

In een opsporingsonderzoek is informatie van cruciaal belang. Het begint allemaal bij de vraag: “Wat hebben we voor beschikbare informatie?” En “Wat kunnen we aan informatie naar boven halen?”

In crisistijd is niet altijd met zekerheid te zeggen dat de beschikbare informatie gevalideerd is. Tijdens de rellen in Ondiep gaan de getallen over aanhoudingen in de wijk van tweehonderd naar vierhonderd totdat het daadwerkelijke aantal rond de negentig blijkt te liggen. Het blijft vaak de vraag: hoe concreet zijn de aanwijzingen? Ten tijde van de dreiging van een aanslag op de Vierdaagse in 2004 heeft de driehoek zelfs de naam van de straat waar de aanslag zou plaatsvinden. Maar de onzekerheid blijft: *klopt de informatie?* Bij de ontvoering van Claudia Melchers is vanaf moment één duidelijk dat het om een ontvoering gaat. Maar meer nog niet. Net als ieder ander onderzoek wordt gestart met het verzamelen van informatie. Om vervolgens ervoor te zorgen dat deze verzamelde informatie wordt gevalideerd. Het onderbouwen van vermoedens of het falsificeren behoort tot de kern in het opsporingsonderzoek. Officier Betty Wind verwoordt deze fase van informatievergaring treffend: *‘Dit is enige wat je wilt: meer informatie. Beoordelen wat we hebben en wat we willen. In die situatie is de officier belangrijk. Een van de eerste dingen die je in zo’n situatie regelt zijn telefoontaps. (...) Om een tap te plaatsen vordert de officier een machtiging bij de rechter-commissaris. Als deze akkoord is, verleent de rechter-commissaris de machtiging, waarna de officier via de politie een bevel geeft aan de provider. Dit kan allemaal binnen een paar minuten.’* Om de informatiepositie te verbeteren zijn allerlei technische middelen inzetbaar. Een observatieteam kan worden ingezet, al dan niet met een observatiecamera. Alles wordt in het werk

gesteld om de informatiepositie op peil te brengen. Het OM maakt afwegingen als: sturen we een verkenner of proberen we te tappen. Naast technische middelen zijn ook de media een informatiebron. Via de media worden burgers gevraagd om informatie aan te dragen. Dit zoeken in de media zorgt vaak voor een stroom aan informatie: zinnig en onzinnig. De hoeveelheid irrelevante informatie wordt vaak nog groter als een beloning voor de “gouden tip” wordt uitgelooft.

Maar bij crises wint ook zachtere informatie aan belang. Het vergaren van informatie richt zich ook op de sfeer binnen de gemeenschap. Deze informatie weegt mee bij de aanpak van de crisis. Om te achterhalen wat er in de gemeenschap leeft kunnen gemeente en politie ervoor kiezen om informatiepunten in de gemeente in te zetten. Dit kunnen (politiële) inlichtingeneenheden zijn, maar ook andere middelen om potentiële onrustbronnen in de gemeente op te sporen. Gedurende de rellen in Ondiep gebruikt de Utrechtse driehoek de term “roddelmanagement”. In Utrecht werden alle roddels en geruchten teruggelopen tot op straatniveau, om te achterhalen hoe een gerucht was ontstaan. Zo kon uit bepaalde verhalen de angel worden gehaald, waarmee verdere escalatie werd voorkomen. Bij dezelfde rellen heeft hoofdofficier Marc van Nimwegen ook een andere les opgedaan, namelijk het verzamelen van informatie door consequent videobeelden te maken. Dat levert beelden op die in de latere rechtzaak hun nut bewijzen. *‘De camerawagens van de*

politie zijn gericht op individuen die ze in beeld willen brengen. In de toekomst zou ik ook een camerawagen op pad sturen met de opdracht om overzichtsbeelden te maken. Die kunnen namelijk van wezenlijk belang zijn bij de latere rechtszaken. Daar wil je als officier de bredere context kunnen schetsen. Van papier af kun je die context niet lezen. Zonder dat soort beelden kun je de verhalen dat de politie opgefokt deed en geagiteerd reageerde niet weerleggen. Als je wel sfeerbeelden kunt laten zien en de rechter zelf de brandhaarden ziet en jongens die met sjaals voor hun gezicht stenen gooien naar de politie en de Mobiele Eenheid, dan helpt dat om het beeld weer in balans te brengen.’

Tot slot

De interviews geven een actueel beeld van de manier waarop het OM zijn maatschappelijke rol tijdens crises vervult. De verhalen zijn niet enkel beschouwend, maar proberen ook de collegiale lessen uit crises te destilleren. De bereidwilligheid van officieren om hun medewerking te verlenen aan deze bundel, laat in elk geval zien dat het OM wil leren van opgedane ervaringen. De auteurs van deze bundel zijn de respondenten bijzonder erkentelijk voor hun tijd en de openhartige manier waarop zij over de crises, die zijzelf van nabij hebben meegemaakt, hebben gesproken. De gesprekken vormden het fascinerende bronmateriaal voor deze bundel. De interviews zijn op onderdelen aangevuld met open bronnen.

Jan Wassenberg,

voormalig zaaksofficier arrondissement Roermond

Op 17 maart 2000 vallen 's ochtends vroeg twee mannen met geweld een boerderij in het Limburgse Helden binnen. Daar gijzelen zij zes personen. De gijzeling duurt de hele dag en komt tot een einde wanneer de gijzelnemers zich 's avonds laat aan de politie overgeven. Jan Wassenberg, tegenwoordig rechter bij de rechtbank Roermond, was destijds zaaks- en gebiedsofficier bij het parket Roermond. Een gesprek over zijn betrokkenheid bij de afwikkeling, de rechtszaak en de nasleep van de gijzeling.

Gebeurtenissen

In de vroege ochtend van 17 maart 2000 rijden twee mannen over de A67. Ze zijn onder de invloed van verdovende middelen. Onderweg beschieten zij een automobilist van wie zij onterecht vermoeden dat het een politieagent is die hen achtervolgt. De beschoten automobilist zet zijn knipperlichten aan en rijdt langzaam de vluchtstrook op. Hij raakt niet gewond bij het voorval. Het is tegen 6.00 uur 's ochtends wanneer de beide mannen bij Helden de afslag nemen. Bij een willekeurig huis bellen zij aan. In de woning zijn op dat moment de ouders, drie dochters en de vriend van een van hen aanwezig. De mannen eisen een miljoen gulden en een miljoen Duitse marken aan losgeld. Een centralist bij de meldkamer wordt gealarmeerd door een van de dochters, die de hoorn naast de haak laat liggen. Nadat is getraceerd waar

het telefoontje vandaan komt, worden vier politie-eenheden op de boerderij afgestuurd.

Jan Wassenberg hoort, wanneer hij rond 8.30 uur op het parket komt, van de situatie. *'Rond die tijd was het landelijk nieuws. Ik was gebiedsofficier voor het gebied en liet mij informeren. De piket-officier was een jonge officier in opleiding die al ter plaatse was. Toch duurde het even voordat ook op het parket de urgentie doordrong. Eigenlijk gingen we er tot dan toe in onze naïviteit vanuit dat gijzelingen zich vooral voordeden in het milieu van de georganiseerde criminaliteit, in de grote stad. In elk geval niet in een relatief rustig landelijk gebied als Noord-Limburg. Of de gijzeling in de criminele of in de relationele sfeer lag is dan niet zo relevant. Het feit blijft dat sprake is van een gijzeling en er wordt bedreigd met geweld. Ik heb die*

ochtend gewoon mijn zitting gedaan en heb mij van tijd tot tijd laten informeren.'

Boerenstal

Als in de loop van de ochtend duidelijk wordt dat sprake is van een gewelddadige gijzeling en bovendien sprake is van seksueel misbruik van de slachtoffers, besluit Wassenberg alsnog naar Helden af te reizen. *'Ik ben naar de piketofficier gegaan, die in een stal in een naburige boerderij zat. Daar was ook het onderhandelingsteam ondergebracht. Het is fascinerend om te zien hoe een dergelijk team te werk gaat. Zes geschoolde mensen die ongelooflijk goed op elkaar zijn ingespeeld. Daar wordt ook nog eens een psycholoog, deskundig op dit gebied, aan toegevoegd. Elk contact met de gijzelnemers wordt geanalyseerd. Mij werd bij aankomst duidelijk te kennen gegeven dat het niet de bedoeling was dat ik mij met hun werk zou bemoeien. De boodschap was duidelijk: "Laat ons maar ongestoord werken". Op afstand hebben de piketofficier en ik hun werkwijze gade geslagen, de ontwikkelingen in de boerderij volgend.'* Ondanks de bijzondere situatie twijfelt Wassenberg of hij een volgende keer weer ter plaatse zou gaan. *'In die tijd was de gebiedsofficier tevens zaaksofficier. Ik had in die stal uiteindelijk weinig toe te voegen aan het proces. Voor zover ik überhaupt een rol had te spelen in de acute fase, zou dat in de periferie van het beleidsteam zijn geweest. In het beleidsteam op het gemeentehuis waren onder andere de burgemeester en de hoofdofficier van justitie bijeen om de grote lijnen uit te zetten. In die beleidsma-*

tige context zou ik meer hebben kunnen toevoegen, bijvoorbeeld als buddy of vraagbaak voor de hoofdofficier. Het directe zicht dat ik vanuit de stal op de gijzeling in de boerderij had, was professioneel gezien interessant, maar niet essentieel voor mijn functioneren als zaaksofficier.'

Draaiboeken

Volgens Wassenberg toonde de gijzeling aan dat elke crisissituatie maatwerk vereist. *'In 2000 hadden we in Roermond nog niet geoefend. Daar is de laatste jaren veel meer aandacht voor. Omdat er niet was geoefend, merkte je hier en daar nog wel dat betrokkenen twijfelden aan bevoegdheden en verantwoordelijkheden, vooral tussen de burgemeester enerzijds en de hoofdofficier anderzijds. Tegelijkertijd merkten wij dat ook een draaiboek niet heilig is. Het is niet een kwestie van: "We halen het draaiboek uit de kast en we lossen de crisis op".* Een van de meest spraakmakende ontwikkelingen waarop het beleidsteam moest improviseren, is de rol van misdaadjournalist Peter R. de Vries, die door de gijzelnemers wordt ingezet als onderhandelaar. *'De gijzelnemers waren erg op de media-aandacht gericht. 's Avonds gaven ze bijvoorbeeld aan dat ze zich wel wilden overgeven, maar pas nadat ze Hart van Nederland hadden gezien. Eerder op de dag hadden ze SBS6 gebeld met de vraag of Peter R. de Vries hen wilde terugbellen. De gijzelnemers waren bereid om zich over te geven, als De Vries naar Helden zou komen om de situatie te filmen. Het onderhandelingsteam was erg afhoudend, niet*

zozeer vanwege de persoon van Peter R. de Vries, maar wel vanwege de zorg dat het lopende onderhandelingsproces te veel zou worden verstoord. In totaal is zeventien keer telefonisch contact geweest tussen de gijzelnemers en De Vries. Uiteindelijk is in het beleidsteam besloten om De Vries geen toegang te verlenen tot de boerderij. Wederom met het doel het onderhandelingsproces niet te zeer te verstoren.'

Volgens Wassenberg ligt de regie die dag voor een groot deel bij de leden van het onderhandelingsteam. *'Alles stond in het teken van het beheersbaar houden van het proces. Op basis van informatie van reclaseringsmedewerkers en politiemensen uit Amsterdam was al vrij snel het beeld naar boven gekomen dat wij te maken hadden met twee mensen die uitermate prikkelbaar en grillig konden reageren. Een van de gijzelnemers bleek al eerder een gijzeling en doodslag op zijn geweten te hebben. Het doel van het onderhandelingsteam was de gijzelnemers niet van hun stuk te brengen. De gijzelnemers hadden bijvoorbeeld het verhaal opgeworpen dat er nog een derde gijzelnemer zou zijn. Toen voor de politie al zonneklaar was dat er geen sprake was van een derde gijzelnemer, is het onderhandelingsteam toch in het verzonnen verhaal meegegaan. In alles wilde het team ervoor zorgen dat de gijzelnemers in hun eigen wereld bleven.'*

De gijzelnemers bellen gedurende de dag met vrienden en hun ouders. Om 21.46 uur melden de gijzelnemers de onderhandelaars dat zij zich zullen overgeven. Nog geen vijf minuten later zeggen de

gijzelnemers dat zij zich weliswaar zullen overgeven, maar eerst nog willen rusten. Dit veroorzaakt spanning in het onderhandelingsteam en de leden van het beleidsteam, omdat men beducht is voor nieuwe zedenmisdrijven. Om 22.30 uur komt de laatste gijzelaar naar buiten en worden de twee verdachten gearresteerd. *'Toen de gijzeling voorbij was, is in dat kader wel een schoonheidsfoutje gemaakt. In triomf meldde politie en OM dat de beide gijzelnemers waren opgepakt, zonder het verhaal af te hechten dat de derde gijzelnemer nooit bestaan had. Veel mensen waren nog een tijd lang in de veronderstelling dat iemand het hazenpad had gekozen.'*

Raderwerk

De dag zelf staat Wassenberg nog scherp voor de geest. *'Wat mij die van die 17e maart sterk is bijgebleven, is de enorme saamhorigheid die onder de politiemensen en hulpverleners ontstond. Er was een gezamenlijke verbazing dat het een willekeurige familie in Helden, of all places, kon overkomen. Het was een gewoon gezin. Het had iedereen kunnen overkomen. Dat merkte je aan de mensen in het beleidsteam, de politie en de omstanders. Iedereen had het gevoel van: "Het zijn mensen zoals jij en ik." Tot dan toe dachten we bij gijzelingen toch vooral aan iets dat bij de grote stad hoorde. Tegelijkertijd was het mooi om te zien dat in korte tijd een enorme ploeg mensen op de been was gebracht die de zaak tot een goed einde wist te brengen. Politiemensen die vrij waren, maar toch kwamen helpen. Het was een enorm*

raderwerk dat in korte tijd als een geoliede machine liep.'

Evaluatie

Het COT Instituut voor Veiligheids- en Crisismanagement uit Den Haag evalueert naderhand de gebeurtenissen. Het instituut komt in de evaluatie *"Een gijzeling in Helden"* tot diverse aanbevelingen waarin Wassenberg zich kan herkennen. *'Sindsdien is een aantal aanbevelingen gewoonte geworden binnen het OM. Het draaiboek gijzelingen en ontvoeringen is verder geperfectioneerd. En er wordt tegenwoordig meer geoefend. Maar een aanbeveling over de samenwerking tussen hoofdofficier van justitie en burgemeester zal nog steeds gelden. Het blijft een wereld van verschil, autoriteiten en hulpdiensten weten nog steeds niet altijd dat de hoofdofficier bij dit soort crisissituaties bevoegd gezag is. Daar moet je als OM investeren, ook al levert dat niet een direct meetbaar resultaat op.'* Wassenberg trekt de vergelijking met journalisten, die op het parket in Roermond jaarlijks werden bijgeschoold over de werkwijze van het OM. *'Als officieren zagen we in de pers vaak zaken terug die we niet herkenden. Toen is besloten om de tijd te nemen om journalisten zaken uit te leggen. Een keer per jaar organiseerden wij een klasje waarin wij journalisten uitlegden wat bijvoorbeeld het verschil was tussen vrijspraak en ontslag van alle rechtsvervolging. Voor de lezer is dat niet altijd een wezenlijk verschil, maar voor slachtoffers en verdachten des te meer. Zolang het niet voor iedereen zonneklaar is dat de*

hoofdofficier aan zet is bij ontvoeringen en gijzelingen, kan het nuttig zijn om de andere partners in de crisisbeheersing op een vergelijkbare manier "bij te scholen."

'De onderzoekers concludeerden in hun rapport dat er geen aanwijzingen waren dat de betrokkenheid van Peter R. de Vries invloed had op de duur van de gijzeling. Wel vonden zij het begrijpelijk dat politie en autoriteiten zich stoorden aan de telefoongesprekken tussen De Vries en de gijzelnemers. Het instituut wees op het isoleren van gijzelnemers, dat als standaardmaatregel te boek staat bij gijzelingen. Vanwege de veelheid aan moderne communicatiemiddelen kreeg het OM de aanbeveling om er rekening mee te houden dat "isolatiepogingen" niet altijd succesvol zijn. Dat kan betekenen dat gijzelnemers onverwacht toch op de hoogte raken van mediaberichten. Het was volgens de onderzoekers het best om, zo mogelijk, toch op een isolatie aan te sturen. Dat de gijzelnemers telefonisch contact konden hebben met journalisten, vrienden en ouders vloeide voort uit de beslissing van het beleidsteam om dergelijke contacten niet onmogelijk te maken. Die beslissing was genomen om de laatste gijzelaar niet in gevaar te brengen. Het was ongewis wat het effect zou zijn op de gijzelnemers, als alle verbindingen in dit geval zouden zijn verbroken,' aldus Wassenberg. 'Omdat de telefoonlijnen niet werden doorgesneden, hebben zich ook wel andere bijzondere situaties voorgedaan. Zo was er een journalist van een regionale krant die de tegenwoordigheid van geest had om simpelweg het telefoonnummer van de

boerderij te bellen. Hij kreeg één van de gijzelnemers te spreken. Voor hem was het een primeur, maar voor de politie was het uiteraard een riskante actie omdat je niet altijd kunt inschatten hoe een gijzelnemer op zo'n telefoontje reageert.'

Rechtszaak

Als zaaksofficier neemt Wassenberg de rechtszaak over de gijzeling op zich. *'De zaak zelf was bewijstechnisch geen ingewikkelde zaak. Ik ben voorafgaand aan de rechtszaak nog ter plaatse geweest om te zien hoe het huis in elkaar zat. Je wilt immers weten of je vanuit de ene kamer inderdaad kunt horen wat in de andere kamer gebeurt, om de getuigenverklaringen op waarde te kunnen schatten. De advocaat van één van de verdachten heeft nog een verzoek ingediend om ter plaatse een schouw te houden. De familie was daar fel op tegen, omdat men de verdachten niet nogmaals over de vloer wilde hebben. Ik heb hun standpunt vertolkt in de rechtszaak. Zo is rond de zaak op meer punten relatief veel aandacht van het OM uitgegaan naar de slachtoffers. Tijdens de zittingen was een aparte kamer met een videoverbinding ingericht, zodat de getroffen familie de zaak kon volgen zonder geconfronteerd te worden met de verdachten. Tijdens de schorsingen liep ik naar die kamer toe om met hen te praten en zaken uit te leggen. In die tijd bestond de slachtofferverklaring nog niet. Als alternatief heb ik een gedicht van een van de slachtoffers in het requisitoir verwerkt, om langs die weg de gevoelens over te brengen. Door de verdachten is nooit echt*

spijt betuigd. Tijdens de zaak hebben ze er wel iets over gezegd, maar dat was weinig oprecht. De verdachten probeerden vooral elkaar de schuld in de schoenen te schuiven en het eigen straatje schoon te vegen.'

Ook na de rechtszaak heeft Wassenberg nog geruime tijd contact met de familie onderhouden. Nog steeds wordt hij door politiemensen die contact zijn blijven onderhouden op de hoogte gehouden over het wel en wee van de slachtoffers. *'Het is een les die ik uit deze casus heb getrokken. Het is belangrijk om de nodige tijd aan slachtoffers te besteden. De familie heeft het zwaar gehad. Het is triest dat zij slachtoffers zijn geworden van een gebeurtenis die toevallig daar plaatsvond. Het had overal kunnen gebeuren. Ik zie het als de taak van het OM om ruimte te maken voor de getroffen, omdat de rechtszaak enorm belangrijk kan zijn voor hun eigen verwerkingsproces. De impact op getroffen is in veel gevallen zo groot, dat ik van mening ben dat het OM daarin ook een maatschappelijke rol heeft. De politie en wij hebben onderling de afspraak dat de getroffen familie op de hoogte wordt gebracht bij belangrijke ontwikkelingen, zoals een proefverlof van een van de verdachten of de invrijheidstelling.'*

De verdachten horen op 29 november 2000 twintig jaar en vijftien jaar gevangenisstraf tegen zich eisen. Hen wordt verkrachting, poging tot moord en gijzeling ten laste gelegd. Twee weken later worden beiden door de rechtbank in Roermond veroordeeld tot twintig jaar en tien jaar gevangenisstraf.

Nicole Zandee,

hoofdofficier van justitie arrondissement Roermond

Acht mannen werken op een hoge steiger om in ketel negen van de Amercentrale in Geertruidenberg van onder tot boven onderhoud te plegen. In de nacht van 27 op 28 september 2003 stort de steiger in. Het inwendige van de ketel verandert in een luguber mikado-spel van steigerbuizen, steigerplanken en loshangende kabels. Nicole Zandee trad op als zaakofficier vanuit het parket Breda. Een gesprek over de bestuurlijke en strafrechtelijke rol van het OM en het ingewikkelde onderzoek, zowel op juridisch als op technisch vlak.

Oefening Daylight

Voordat de Roermondse hoofdofficier Nicole Zandee over haar ervaringen van de Amercentrale vertelt, begint ze met een terugblik op de crisisoefening *Daylight* van 8 december 2007. De oefening illustreert volgens haar de huidige positie van het OM in rampenbestrijding en crisisbeheersing. *‘De oefening Daylight speelde zich af rondom en in de Roertunnel van de A73-Zuid. Vanwege de strafrechtelijke aspecten en het terreur-element in de oefening was het OM uitgenodigd. Buiten de burgemeester en de korpschef wisten partners niet of nauwelijks wat wij als OM in de oefening kwamen doen. Ik had inmiddels wel verwacht dat de brandweer, de GHOR en andere partners zoals Rijkswaterstaat, een beeld zouden hebben van de rol van het OM. Maar dat bleek niet het geval te zijn. Ze vonden het bijvoorbeeld vreemd dat we met de*

driehoek, buiten het beleidsteam om, een apart overleg hadden over de inzet van de Dienst Speciale Interventies. Voor mijzelf was het een goed leermoment. Sindsdien leg ik bij elke oefening en elk overleg voor de zekerheid maar uit wat concreet strafrechtelijke handhaving van de rechtsorde betekent. Misschien was het arrogant te denken dat iedereen wist wat het OM bij crisisbeheersing doet. Als in de praktijk blijkt dat niet iedereen weet wat we doen, dan moeten we blijkbaar harder aan onze eigen PR werken.’ Naast de gezamenlijke multidisciplinaire evaluatie heeft het Parket Roermond na afloop van de oefening ook zelf uitgebreid geëvalueerd. *‘De belangrijkste les die we daaruit konden trekken, was dat we als OM aan partners dienen uit te leggen waarvoor we op aarde zijn. Men moet weten wat we komen doen ten tijde van een crisis, omdat je toch met elkaar moet samenwerken. Als ik met mijn*

eigen regionale driehoek om tafel zit, dan is het niet ingewikkeld omdat we elkaar goed kennen. Iedereen kent elkaars rol en verantwoordelijkheid, bovendien ken je de karakters en weet je wat je aan elkaar hebt. Maar ik heb niet met alle 21 burgemeesters in de regio eenzelfde band, dat gaat jammer genoeg gewoon niet.’ Volgens Zandee is het OM een steeds sterkere positie in de Veiligheidsregio aan het veroveren. ‘Zo zitten we inmiddels wel standaard in de alarmeringslijn. Het heeft een tijd geduurd voordat we die positie kregen tussen alle andere organisaties. Nu worden we zelfs gebeld bij het ontruimen van een vliegtuigbom. We worden liever te vaak gebeld dan te weinig. Zolang er geen strafrechtelijke aspecten aan de orde zijn, hoeven we in principe niet aanwezig te zijn. Maar dat beoordelen we zelf.’

Scheiding zaaks- en beleidsgedeelte

In haar toenmalige functie als unit-hoofd op het arrondissementsparket in Breda is ze niet vanaf het eerste moment betrokken bij het ongeval in de Amercentrale. ‘Toen de steiger instortte, kwam de eerste melding binnen bij de gebiedsofficier. Binnen het parket is besloten dat de gebiedsofficier zou aansluiten bij het beleidsteam. Naast deze bestuurlijke rol was er ook een strafrechtelijke rol voor ons weggelegd. We moesten zorg dragen voor het strafrechtelijk onderzoek en mogelijk bewijsmateriaal beschermen. Een zaakofficier uit mijn unit is daarom naar Geertruidenberg gegaan. Hoewel de zaakofficier niet per se

op locatie hoeft te zijn, is het wel goed om te kijken zodat hij weet waar het over gaat.’ Later neemt Unithoofd Zandee de leiding over van het opsporingsonderzoek naar de oorzaak van het ongeval. Aanvankelijk kan ze zich geen voorstelling maken van de ingestorte steiger in de stoomketel van de Amercentrale. ‘Ik wist vooraf niet in detail welke omvang en welke functie de ketel op het terrein van de energiecentrale had. Totdat de zaak begon te lopen wist ik weinig van de energiehuishouding in Nederland. Dat is het fascinerende van dit vak, dat je van het ene op het andere moment opeens middenin een nieuw onderwerp kunt worden gezogen. Ik kon mij vooraf ook moeilijk een voorstelling maken van het ongeval dat zich binnen de ketel had afgespeeld. Als je het niet met eigen ogen hebt gezien is het moeilijk om je voor te stellen hoe een ingestorte steiger in een ketel van 65 meter hoog eruit ziet.’

Het OM brengt zogezegd een duidelijke scheiding aan tussen het zaaks- en het beleidsgedeelte. ‘In crisistijd proberen we altijd de zaaks- en beleidsrol te scheiden. De taken van de betrokken officieren voor het onderzoek en het beleid zijn daarvoor te verschillend. Die scheiding is noodzakelijk. Onze officier in het beleidsteam kon daarom prima met het energiebedrijf aan tafel zitten. De directeur van het bedrijf wist als de beste waarover het ging. Hij kende de situatie. De risico’s. De maatschappelijke en economische gevolgen. Het is cruciaal om die kennis te benutten in het beleidsteam dat door de burgemeester wordt voorgezet. Maar daarnaast was Essent natuurlijk ook een

potentiële verdachte in deze zaak. Daarom was het goed met een separate zaaks-officier te werken. Mijn les voor anderen is: kijk dus altijd goed wie er aan tafel zit. Dat geldt niet alleen voor het betrokken bedrijf, maar ook voor andere hulpverleningsdiensten. Vooral met het oog op nice-to-know en need-to-know moeten de strafrechtelijke en de bestuurlijke lijn bij het OM van elkaar gescheiden blijven. Die scheiding is echt nodig als het gaat om de informatie-uitwisseling tussen strafrechtelijk verzamelde gegevens en de bestuurlijke informatie in het beleidsteam. Als OM en politie moet je goed blijven nadenken in welk gremium je welke informatie behandelt. Door deze taakverdeling tussen gebieds- en zaakofficieren hebben we geprobeerd te voorkomen dat het bedrijf werd belemmerd in zijn functioneren binnen het beleidsteam. Wij moesten gedegen onderzoek verrichten. Niet alleen voor de schulduraag, maar ook voor de nazorg aan slachtoffers en verwanten. Die willen immers ook weten hoe het ongeval heeft kunnen gebeuren en wie er schuld aan heeft. Voor de burgemeester leverde deze scheiding soms verbazing en moeilijkheden op.'

De verbazing van de burgemeester komt het meest tot uiting rondom de sectie op de lichamen. 'Voor het strafrechtelijk onderzoek moesten we sectie laten verrichten op de lichamen van de Turkse en Amerikaanse slachtoffers. Als onderdeel van het strafrechtelijk onderzoek namen we ieder geborgen lichaam in beslag. Mijn zaakofficier stuurde ze voor een gerechtelijke sectie naar het Nederlands

Forensisch Instituut. De burgemeester had de familie gesproken en die waren daar geen voorstander van. Zij rekenden erop dat de burgemeester de sectie kon tegenhouden. Mijn zaakofficier verifieerde zelfs bij mij als unithoofd het besluit tot sectie. Maar hoe vervelend het voor zo'n burgemeester ook is, voor het onderzoek was de sectie nodig. Terecht wilde de burgemeester alles goed regelen voor de nabestaanden. Maar wij doen nu eenmaal zaken in een onderzoek die voor betrokkenen niet altijd even aangenaam zijn. Een sectie is nodig om de doodsoorzaak van de slachtoffers vast te stellen. We mogen niets uitsluiten met betrekking tot de toedracht van het ongeval en de gevolgen daarvan.' Nadat de sectie is afgerond worden de lichamen weer vrijgegeven. 'Over de communicatie met nabestaanden zijn geen duidelijke afspraken gemaakt, waardoor het een nare nasleep kreeg,' constateert Zandee. Haar leerpunt zit vooral in de manier waarop de communicatie met nabestaanden wordt vormgegeven en afgestemd met de burgemeester en de politie. 'Achteraf bezien denk ik dat we beter zelf de familie hadden kunnen uitleggen waarom we nader onderzoek op de lichamen moesten doen. We hadden kunnen aansluiten bij de contacten die er al waren gelegd tussen gemeente en nabestaanden. De boodschap hadden we wel zelf moeten brengen. Die konden we niet overlaten aan de burgemeester, omdat die het moeilijk vond om te begrijpen waarom wij deze onderzoeksactiviteit verrichtte. Dat zou hem in een minder lastige situatie hebben gebracht.'

Naar het plaats delict

Voor de zaaksofficier staat alles in het teken van het verzamelen van informatie voor het strafrechtelijk onderzoek. *‘Op tal van vragen was in het begin nog geen antwoord te geven. Verliep het schoonmaken van de ketel volgens de regels? Was de aanbesteding van de werkzaamheden wel goed gedaan? Gebruikten ze de juiste apparatuur? Een zaaksofficier mag zich in principe niet bemoeien met het beleidsteam. Als OM zijn we daar heel duidelijk in: het redden van de slachtoffers gaat altijd voor. Als daarvoor strafrechtelijk bewijs moet worden vernietigd, is dat onder omstandigheden als in de Amercentrale geen beletsel. Het redden van levens is van primair belang. Het redden van de slachtoffers heeft in dit geval een tijd geduurd, omdat elke reddingspoging om de onderhoudsmedewerkers te bevrijden risico’s van verder instortingsgevaar met zich meebracht. Dat leverde dan weer extra risico’s op voor de hulpverleners en de andere slachtoffers die zich nog in de ketel bevonden. Tot die tijd sprak iedereen over het plaats incident. Pas na het borgen van het laatste stofelijke overschot veranderde de plaats van het incident officieel in een plaats delict. De noodverordening die de burgemeester had afgekondigd voor het gebied werd daarmee opgeheven.’*

Nadat het redden en borgen van de slachtoffers is afgerond, houdt de burgemeester de rampenstatus nog 24 uur aan. Een tijdspanne die is benut om de ketel als rampplek om te zetten naar een plaats delict waar het OM zijn strafrech-

telijk onderzoek naar de oorzaak van de instorting kon uitvoeren. *‘Wil je een plaats delict zeker stellen, dan wordt het gebied normaal met een politielint afgescheiden. Eventueel zet je politiemensen in om het gebied af te schermen. Normaal gesproken ben je hooguit een dag bezig op de plaats delict. Maar hier gingen we weken aan de slag in de ketel. Het in beslag nemen van de ketel had grote gevolgen voor het energiebedrijf. Niet alleen namen we een groot gedeelte van de energiecentrale in beslag, maar in feite een deel van de energievoorziening van ons land. Het zijn aspecten waar je vooraf niet direct bij stil staat. Deze aspecten vormde voor mijn zaaksofficier en mijzelf temeer een reden om ter plaatse te gaan kijken waarover we nu eigenlijk spraken.’* Bij de officiële inbeslagname wordt aan het bedrijf medegedeeld dat de ketel met daarin de ingestorte steiger voor onderzoek tot plaats delict is aangemerkt en dat niemand de ketel mag betreden, met uitzondering van het onderzoeksteam. *‘Aan de buitenkant van de ketelwand waren gaten geboord voor de reddingsoperatie. Essent wilde – lopende het onderzoek – de buitenkant alvast repareren, maar dat mocht van ons niet.’* Het repareren liet dan ook nog geruime tijd op zich wachten. *‘Op 3 oktober 2003 legden we beslag op de ketel, waarbij pas op 10 december 2003 het daadwerkelijke onderzoek in de ketel van start kon. Op 2 februari 2004 werd het beslag op de ketel opgeheven, waarna het energiebedrijf kon beginnen met het herstellen van de schade en het operationeel krijgen van ketel negen van de Amercentrale.’*

Complexiteit opsporingsonderzoek

De instorting in de Amercentrale blijkt op meerdere fronten een complexe zaak. Om alle opsporingsinstanties bij de plaats incident goed hun werk te kunnen laten doen, wordt in allerijl een convenant gesloten. *‘Samen met de Arbeidsinspectie en de politie spraken we af: wie levert wat en wie is waarvoor verantwoordelijkheid.’* Voor Zandee is het moment van afsluiten van het convenant tevens de eerste keer dat ze ketel negen van de Amercentrale in werkelijkheid ziet. *‘Je moet gevoel krijgen bij wat je in beslag hebt genomen en bij het onderzoek. Daarom ging ik regelmatig kijken, bijvoorbeeld om te kijken hoe ze met de camera’s de reconstructiefoto’s in de ketel namen. In een bijeenkomst met politie, arbeidsinspectie, OM en advocaten zei het energiebedrijf: “Elke dag dat jullie langer bezig zijn, kost ons kapitalen.” Natuurlijk denk je dan even na of het sneller kan. Maar dat kon werkelijk niet. Als het onderzoek onzorgvuldig of onrechtmatig zou gebeuren, dan zou het bedrijf wellicht achteraf een civiele procedure tegen ons zijn gestart. Maar op dat moment hebben we die druk niet gevoeld. In dit type onderzoek sluimert dat op de achtergrond. Er waren zoveel belangen. Niet alleen ging het voor het bedrijf om miljoenen, maar ook politiek lag de zaak gevoelig. Iedereen wilde weten wanneer het onderzoek klaar zou zijn en wanneer de onderzoeksresultaten naar buiten zouden komen.’*

Uiteindelijk draagt de zaakofficier de zaak over aan Zandee. Zandee verwacht

het onderzoek te kunnen afronden en de zaak als zittingsofficier in de rechtbank te mogen behandelen. Maar voordat de zaak ter zitting komt, wordt ze plaatsvervangend hoofdofficier in Roermond. In de periode dat zij het onderzoek leidt, is een van haar prioriteiten het herstellen van de relatie met de familie. *‘Ik hield gesprekken met nabestaanden van de omgekomen onderhoudsmedewerkers. Wij hebben bijvoorbeeld iedereen die betrokken was, meermalen uitgenodigd op het parket, inclusief advocaten en tolken. Natuurlijk vonden ze het vreselijk wat er was gebeurd, maar ze begrepen uiteindelijk wel waarom wij de secties hadden laten doen en waarom we het tijdrovende onderzoek zo minutieus uitvoerden. We hielden in totaal drie bijeenkomsten met de slachtoffers. Later hebben we ook verteld hoe de facts & figures eruit zagen van de steiger, de ketel en het (lopende) onderzoek. Het onderzoek duurde lang, maar die mensen wilden antwoorden op hun vragen. We hadden als lijn dat we de betrokkenen telkens zouden informeren voordat een bericht over het onderzoek in de media zou verschijnen. Dit kon bijvoorbeeld per brief, maar een aantal nabestaanden is ook meerdere malen naar Breda gekomen. Een van de nabestaanden wilde bijvoorbeeld nog de sectiefoto’s inzien die we altijd maken bij een lijkschouwing. Het waren afschuwelijke foto’s. We hebben daarom hem met een advocaat de gelegenheid gegeven om de foto’s te zien.’* Zandee realiseert zich terdege dat ze de nabestaanden nooit konden geven wat ze wilden. *‘Niet alleen vielen hun geliefden weg, maar ook vaak hun gezinsinkomens. Binnen onze*

taak was het enige wat we konden doen het onderzoek tot een goed einde brengen.’ In de omgang met slachtoffers doet de hoofdofficier een andere les op. *‘Als OM, maar ook als politie en gemeente, moeten we ons goed realiseren dat er voor slachtoffers maar één overheid bestaat. Het maakt niet uit: ze zien een overheidsvertegenwoordiger. Wat kan het de nabestaanden schelen wie de informatie brengt over hun partner of zoon, want wat ze zeggen is de waarheid. Met twee overheidsvertegenwoordigers die elkaar tegenspreken kan een nabestaande moeilijk overweg. Dit was zeker het geval bij het verrichten van sectie op de lichamen. De burgemeester vertelde dat de lichamen snel bij de familie zouden zijn, terwijl de officier meedeelde ze eerst te gaan onderzoeken. Die les is mij bijgebleven: voor de buitenwereld zijn wij allemaal vertegenwoordigers van dezelfde Nederlandse overheid.’*

Begrijpelijke uitleg

De persofficier en parketvoorlichter hebben een belangrijke rol gespeeld gedurende het onderzoek, bijvoorbeeld rondom de *facts & figures*. Om de zaken op een rij te krijgen en vanuit de justitiële keten met één mond te spreken, zijn de voorlichters van de Arbeidsinspectie, de politie en het OM bij elkaar gaan zitten. *‘We spraken van tijd tot tijd over wat we konden vertellen zonder het onderzoek in gevaar te brengen. Het onderzoek was al geruime tijd bezig. Toen is besloten om vooral procedurele zaken naar buiten te brengen. Dat bevatte immers ook nieuws-waarde. Zo wisten we al ontzettend veel*

vanwege de duizenden foto's die in de ketel waren gemaakt, toen deze werd leeggehaald. We konden prima vertellen over wie er bij het onderzoek betrokken waren, de complexiteit ervan en de vele technici die bezig waren om de steiger te reconstrueren. De voorlichting speelde een belangrijke rol om uit te kunnen leggen wat we aan het doen waren en begrip te kweken voor het feit dat we op dat moment nog niet alles naar buiten konden brengen.’

‘Het meest complex was misschien wel het feitenonderzoek,’ zegt Zandee als ze terugdenkt aan het opsporingsonderzoek. *‘Steigerpijp voor steigerpijp werd gefotografeerd en voorzien van een kenmerk. Het was mikado in het groot. Een ongelofelijk moeilijke klus. Voordat begonnen kon worden aan feitelijk onderzoek, is nagedacht over de vraag: hoe leg je al deze gegevens überhaupt zo goed mogelijk vast, zodat het ook toetsbaar is voor de rechter en de verdediging. Het Nederlands Forensisch Instituut heeft hiervoor een manier van verslaglegging ontwikkeld, die later gezamenlijk met TNO is uitgewerkt. De wirwar van steigerpijpen kon namelijk maar één keer uit elkaar en het is kostbaar en ingewikkeld onderzoek. Ik weet nog goed dat we een keer bij TNO zaten voor een uitleg over hoe ze het onderzoek deden en de voortgang ervan. Het ging over dikte van ijzers, steigerbouw, regelgeving et cetera. Voor ingewijden zal het vast begrijpelijke taal zijn geweest, maar de uitleg aan juristen moest toch op een andere manier. Alle scenario's over de oorzaak van het ongeval werden onderzocht. Per scenario moest in begrijpelijke taal*

kunnen worden uitgelegd wat de oorzaken mogelijk waren. Fouten in de steiger konden bijvoorbeeld ook al in de tekening zitten. Of in de uitvoering, bijvoorbeeld in de pijpen of in de schakels. De technici moesten ter zitting op een begrijpelijke manier kunnen uitleggen welk scenario het meest realistisch leek. Uiteindelijk is de steiger in een animatie driedimensionaal nagebouwd. Deze driedimensionale film is gebruikt in het requisitoir op de zitting.'

zijn veroordeeld voor dood en zwaar lichamelijk letsel door schuld.

De rechtbank komt op grond van het onderzoek tot de conclusie dat de steiger is ingestort als gevolg van het ontbreken van voldoende steunen in de basis van de steiger. De Roermondse hoofdofficier sluit af met een filosofische gedachte: *'Ik zou wel willen weten hoe de afhandeling was gegaan als de steiger in de Amercentrale vijftig jaar geleden was ingestort. Anderen kunnen ons misschien wel lastig vinden, maar vandaag de dag - als er een ramp gebeurt - dan wordt er direct gezocht naar een verantwoordelijke. En dan kom je toch bij het OM uit met de vraag wiens schuld het was. Vijftig jaar geleden zou dat in deze zaak wellicht anders zijn gegaan.'*

De afloop

De rechtbank in Breda heeft in de strafzaak aan de ontwerper van de steiger één jaar gevangenisstraf opgelegd. Zijn werkgever kreeg een geldboete van 450 duizend euro. Twee andere bij het ongeval betrokken bedrijven kregen geldboetes van respectievelijk driehonderd-duizend en honderdduizend euro. Allen

Gerard Veenstra,

fungerend hoofdofficier van justitie arrondissement Zwolle-Lelystad

Op 25 augustus 2003 verdwijnt de elfjarige Lusanne van der Gun uit het Friese Oldeberkoop spoorloos. Op het moment van haar verdwijning is ze met een vriendinnetje op de fiets onderweg naar school. Gerard Veenstra is op dat moment plaatsvervangend hoofdofficier in Leeuwarden. Een gesprek over een bizarre ontvoeringszaak die het hele land drie dagen in zijn greep hield.

‘Door de verklaring van het meisje dat met Lusanne meefietste, was het vanaf het begin duidelijk dat wij te maken hadden met een ontvoering. Er kon direct worden opgeschaald. Je merkt dat de politie alles uit de kast trekt om zo’n ontvoeringszaak van een jong meisje tot een goed einde te brengen. Er is een Team Grootchalige Opsporing (TGO) opgezet met een zaak-officier en een vaste parketsecretaris, de helikopter is gaan vliegen en de Mobiele Eenheid (ME) heeft ter plaatse onderzoek gedaan. Om een heldere gezagslijn te hebben, is ook de SGB0-structuur (Staf Grootchalig Bijzonder Optreden) opgezet. Dat geeft een algemeen commandant van de politie de ruimte om bij wijze van spreken te zeggen dat hij stante pede drie ME-peletons nodig heeft. Voor een grootchalige aanpak van de zoektocht naar het meisje is dat precies wat je nodig hebt.’

Veenstra spreekt over de ontvoeringszaak alsof het dagelijkse praktijk was. Dat blijkt echter mee te vallen, wanneer hij

over de draaiboeken komt te spreken.

‘Aan het begin van de eerste avond werd ik vanuit Oosterwolde gebeld, waar het Beleidsteam op het bureau bijeen was. Ze waren op zoek naar het Draaiboek Gijzeling/Ontvoering. Omdat ik een exemplaar op een floppy in de kluis had liggen, heb ik die erbij gezocht. Totdat bleek dat het bewuste bestand met een wachtwoord beveiligd was en ik dat niet meer bij de hand had. Uiteindelijk is het met veel vijven en zessen gelukt om een draaiboek in Oosterwolde te krijgen.’

De parket- en korpsleiding zetten de lijnen uit en spreken met elkaar om de volgende ochtend als crisisteam bijeen te komen. *‘Iedereen was die nacht nog bezig met de eigen processen. Alles richtte zich op dat moment nog op de opsporing. Overdag had de ME de omgeving al uitgekamd. Ook was vrij snel een familie-rechercheur toegewezen aan de ouders van Lusanne, die een kaasboerderij in het dorp runden. Daar is de eerste avond naartoe*

gebeld met een losgeldeis. In dergelijke gevallen worden de ouders ondersteund, zodat ze weten waarop zij moeten letten en voorbereid zijn op wat komen gaat.' Met de losgeldeis wordt direct duidelijk dat er sprake is van een criminele ontvoering. 'Het enkele telefoontje zette daarna een hele trein in beweging,' aldus Veenstra. 'In het buitenland werd losgeld geprepareerd, de onderhandelingen werden voorbereid en tegelijkertijd werd onderzocht waar het telefoontje vandaan kwam.' Het telefoontje blijkt te zijn gepleegd vanuit een telefooncel in Zuid-Limburg. 'Als gevolg daarvan moesten we opeens zaken doen met de Duitse collega's in het grensgebied. Elk nieuw detail leidde weer tot een hele reeks van nieuwe activiteiten.'

Crisisteam

Zolang Lusanne niet is gevonden, gaat het OM uit van een crisissituatie met een bezetting van de teams volgens een stramien van twaalf uur op, twaalf uur af. 'Alle posten bezetten we dubbel. De eerste dag bleef iedereen hangen, omdat iedereen toch wilde weten hoe het zat en wat er aan de hand was. Om dat te doorbreken hebben we strakke schema's gemaakt. Toen kreeg het een bepaalde dynamiek, doordat het beleidsteam in feite permanent aanwezig was. Het beleidsteam was in dit geval meer een soort driehoeksoverleg met de hoofdofficier en zijn plaatsvervanger, de korpschef en zijn plaatsvervanger en de burgemeester. De burgemeester heeft overigens een bescheiden rol gespeeld in deze casus en heeft zich vooral ontfemd over de afstemming met de school, het dorp en de

pers.' De algemeen commandant zat er ook bij, vanuit de SGB0-structuur, evenals de recherche- en persofficier. De zaaksofficier werd ondersteund door een vaste secretaris.' Door deze zware bezetting loopt het parket in Leeuwarden ondertussen bijna leeg. 'We hadden een aantal mensen dat de tent op het parket draaiende moest houden. De zittingen gingen immers gewoon door, terwijl de gehele leiding en verscheidende ervaren officieren met de ontvoeringszaak bezig waren.' Het gevoel bij de achterblijvers beschrijft Veenstra als "Waar is iedereen?". 'We hebben toen wel gemerkt dat je zo'n situatie als klein parket niet lang kunt volhouden. Je hebt al snel bijstand nodig van anderen.'

Tijdens een ontvoeringszaak als deze komt er volgens Veenstra veel op het beleidsteam af. 'Als je de tijd niet hebt, dan moet je als team soms op basis van halve informatie beslissingen nemen. Mijn ervaring is dat in dergelijke gevallen een notulist enorm belangrijk is. Je moet op het moment zelf alles goed documenteren, om er later geen gedonder van te krijgen. Als je niet alle beslissingen opschrijft, ga je zaken vergeten en acties over het hoofd zien. De rol van de voorzitter van het beleidsteam is dan ook om helderheid te krijgen over de formulering van de besluiten en steeds letterlijk te citeren wat is besloten. Dat voorkomt dat er interpretatieverschillen ontstaan en garandeert dat men later ook kan terughalen waarom de besluiten op dat moment, met de kennis die men toen had, zo zijn genomen.'

Scenario-denken

De hele casus staat volgens Veenstra in het kader van scenario-denken.

‘Doorlopend ben je als beleidsteam aan het anticiperen op wat komen gaat, hoe zaken zich kunnen ontwikkelen en hoe wij daar op inspelen. Een aardig voorbeeld is bijvoorbeeld het losgeld. Op de eerste dag was immers een losgeldverzoek neergelegd. Dan kun je wachten tot het verzoek geconcretiseerd wordt, maar als je het geld op dat moment nog moet regelen, ben je al snel te laat.’ Niet alleen het regelen, maar ook de papieren rompslomp neemt de nodige tijd in beslag, aldus Veenstra. *‘Er komen heel ingewikkelde formulieren bij kijken, waar alleen de hoofdofficier of zijn plaatsvervanger voor mag tekenen. Je krijgt het geld niet zomaar mee. Het is ook niet zo dat er standaard losgeld klaarligt bij De Nederlandsche Bank. Het geld kwam met een helikopter aan, waarna ik het op het militaire vliegveld Leeuwarden in ontvangst heb genomen. Om mij vervolgens te realiseren dat het ook ergens opgeborgen moet worden.’* Lachend vertelt Veenstra hoe hij onder politiebewaking naar het bureau is gereden, om het geld vervolgens in de kluis van de Criminele Inlichtingen Eenheid (CIE) op te bergen. *‘Ik was ook nog CIE-officier. Dat kwam in dit geval goed van pas. In die kluis heeft het een tijd gelegen. Later is het gewoon vernietigd.’*

Doordat ook een beleidsteam met de burgemeester in de crisisstaf is opgenomen, wordt de situatie anders dan anders. *‘Er waren feitelijk drie kolommen: Staf Grootchalig en Bijzonder Optreden (SGBO), beleidsteam en een Team*

Grootchalig Optreden (TGO) voor de opsporing. Terwijl een TGO normaal gesproken zelfstandig opereert, legde het nu verantwoording af aan het beleidsteam.’ Omdat het niet in de dagelijkse routine zit, leidt het soms tot onvoorziene situaties. Veenstra geeft een anekdote: *‘Zo had de zaakofficier op een gegeven moment een woning van een verdachte in het vizier. Er werd ernstig rekening mee gehouden dat het meisje in de woning aanwezig was. Dan doe je er alles aan om je informatiepositie op orde te brengen. Je maakt afwegingen. Kunnen we iemand laten aanbellen om te zien of hem wat opvalt? Of moeten we middenin de nacht naar de woning toe om een microfoon in de spouwmuur te plaatsen en hopen dat we dan een kinderstem in de woning horen om zekerheid te krijgen over haar aanwezigheid? Dat soort alternatieven weeg je af. Als je een gil hoort, moet je à la minute ingrijpen. Daar ben je als team op voorbereid.’* Om de informatiepositie verder te verbeteren, wordt het beleidsteam om toestemming gevraagd voor de inzet van een observatieteam met een observatiecamera. *‘Voor een beleidsteam waren dat vragen over leven of dood. Even later stapte die man uit de woning in een auto, om vervolgens naar Zeeland te rijden. Het onderzoeksteam constateerde dat het meisje niet in de auto zat, waarna zij de observatie afbliezen. Waarbij over het hoofd werd gezien om het beleidsteam te informeren. Dat was geen onwil, maar in de hectiek van het moment en omdat men het in de normale routine ook zelfstandig afblaast, had men niet voor ogen dat het beleidsteam daarin gekend moest worden.’*

Sfeer

Veenstra gaat in op de sfeer die bij de betrokkenen aanwezig was. *‘Iedereen deed zijn best. Het waren lange, intensieve dagen met cruciale beslissingen. Gaan we wel of niet een huis binnen? Als we het wel doen, hoe groot is de kans dat het meisje risico loopt? Dat soort vraagstukken kwam op. Pas als alles achter de rug is, bemerk je hoe intensief zo’n periode is geweest.’* Wat Veenstra ook nog bijstaat uit die periode, is de solidariteit die de hele politieorganisatie toont. *‘Ik noemde dat het “sentiment van de zaak”. Een ontvoering van een kind brengt het nodige teweeg. We kregen telefoontjes van politiemannen die op Ameland op vakantie waren en zeiden: “Als ik iets kan doen, dan kom ik met de eerste boot naar jullie toe”. Er was niemand die zat te zeuren dat ze geen capaciteit hadden of dat er voetbalwedstrijden aankwamen waar ze hun mensen voor nodig hadden. Bij de Duitse collega’s idem dito. Op dinsdag kwam in Leeuwarden iemand aan de balie, die zich voorstelde als een vertegenwoordiger van de Duitse politie. Na het telefoontje wilden we een groot gebied in de gaten houden, van Maastricht tot in Noord-Limburg. Ook in Duitsland wilden we telefooncellen in de gaten houden, omdat we het vermoeden hadden dat vanuit een van die cellen contact was gelegd. Omdat het nogal een grote operatie werd, had de Duitse politie in eigen land ook een soort SGBO-structuur opgetuigd. Daarbij had iemand bedacht dat het dan wel handig zou kunnen zijn om een liaison naar Leeuwarden te sturen. Alle telefooncellen zijn onder observatie geplaatst en over*

de kosten van de hele operatie is nooit gesproken.’

Media-aandacht

Wat de situatie volgens Veenstra bijzonder maakt, is niet alleen het feit dat een kind centraal staat in de ontvoeringszaak. Het was ook de media-aandacht die naar de ontvoering uitging, die de zaak uniek maakte. *‘Waar in sommige gevallen een beleidsbeslissing wordt genomen om een ontvoering breed uit te meten dan wel expliciet uit de pers te houden, was dat in dit geval geen optie. Vanaf het eerste moment was duidelijk dat sprake was van een ontvoering. Het vriendinnetje dat met Lusanne over de weg fietste, had het immers zien gebeuren. Op de school was vrij snel duidelijk dat er iets gaande was. In een mum van tijd wist het hele dorp dat er iets gaande was.’* Ondanks het gegeven dat politie en OM in een spreekwoordelijk glazen huis moeten opereren, vallen er nog de nodige afwegingen te maken. *‘Ook als je zo onder de aandacht van de media werkt, kun je speelruimte zoeken door keer op keer af te wegen wat in het kader van de opsporing en de veiligheid van het meisje verstandig is om te melden en wat niet. Het was volstrekt helder dat dit een item voor het journaal zou worden. Het was ondenkbaar om te zeggen dat er niets aan de hand was. Maar in de afstemming met bijvoorbeeld de burgemeester hebben we wel geprobeerd duidelijk te maken dat hij de media niet wijzer moest maken dan strikt noodzakelijk.’* Volgens Veenstra is daar achteraf gezien wel te lichtvaardig over gedacht. *‘In deze ontvoeringszaak heeft het*

optreden van de burgemeester de opsporing niet geschaad. Maar desondanks zijn er momenten geweest dat we vonden dat hij vanuit opsporingsoogpunt eigenlijk al te veel informatie weggaf. Wat vanuit zijn positie wel weer begrijpelijk was.'

Volgens Veenstra is het OM in zijn algemeenheid terughoudend geweest in de informatieverstrekking. *'Het kantelpunt lag op de derde dag, toen Lusanne opeens opdook bij het Campanile hotel in Venlo. Toen ontstond er een nieuwe situatie en konden we veel meer opsporingsinformatie naar buiten brengen. We konden de dagen erna vertellen wie we zochten en in wat voor een auto hij reed. De veiligheid van het meisje was immers niet meer in het geding. Toen konden we volle kracht vooruit.'* Op het moment zelf was iedereen opgetogen, zo vertelt Veenstra. *'Toen het nieuws uit Venlo binnenkwam, riepen wij als leidinggevend nog stoups dat de informatie eerst geverifieerd moest worden. Voordat je de ouders gaat bellen, wil je eerst zeker weten dat we het over hetzelfde meisje hebben. Dat zou men doen. Toen bleek dat iemand in het politieteam zó enthousiast was dat het meisje was gevonden, dat hij de ouders al had gebeld. Dat is puur de blijdschap en de euforie geweest. In dit geval klopte het, gelukkig.'* Bij de uiteindelijke terugkeer in het dorp wordt voor een unieke oplossing gekozen, om het meisje zo snel mogelijk weer in staat te stellen haar oude leven op te pakken. *'We hebben een fotoshoot georganiseerd, zodat de pers de nodige plaatjes kon schieten van Lusanne met haar ouders. De afspraak was dat zij daarna met rust zou worden gelaten.'*

De pers heeft zich daar grosso modo prima aangehouden. Later is de persofficier ook op de school geweest in de klas van het meisje, om daar nog een verhaal te houden.'

Woordvoering

De woordvoering is gedurende de hele zaak door OM en politie gedeeld. *'De afdeling voorlichting van de politie was groter dan onze afdeling. Zij verrichtten de bulk van het voorlichtingswerk met de afspraak dat er niets zou gebeuren voordat onze persofficier toestemming zou geven. Die stemde dan met de zaakofficier af of het nieuws naar buiten kon. Op het moment van haar vrijlating stond half Nederland voor de poort. We hebben in razend tempo teksten voor persverklaringen geschreven. Rond 20.00 uur kwam die melding binnen en om 22.30 uur hadden we de persconferentie. We hebben goed nagedacht over de boodschap die we naar buiten wilden brengen en hoe we het konden laten helpen bij de opsporing. Je krijgt veel vragen over wie het is, of we hem al hebben en wat we verder kunnen melden. Wij beperkten ons tot het noemen van de blijdschap dat het meisje vrij was en kondigden aan dat we hard aan het onderzoeken waren, maar op dit moment nog geen details konden geven.'*

Dader

Terwijl de media zich over de teruggekeerde Lusanne buigen, gaat het onderzoeksteam naarstig verder met de zoektocht naar de dader. Hij komt pas

in tweede instantie in het vizier van het opsporingsteam. *'De eerste dagen hadden wij een verdachte in beeld. Het ging om een man die een jaar ervoor in de buurt van Drachten iets vergelijkbaars had gedaan, waarvoor hij toen was opgepakt.'* Veenstra beschrijft het ongelooflijke toeval dat daarmee gepaard gaat. *'We hebben het dossier van die man op tafel gelegd en zagen dat die man in Eygelshoven was geboren. Dat kon niet missen, want het eerste telefoontje naar de ouders van Lusanne bleek nou net vanuit een telefooncel uit Eygelshoven te zijn gepleegd. Dat kregen we op een presenteerblaadje aangeboden, dachten we.'* Toch blijkt deze verdachte niets met de zaak te maken te hebben. *'Hij had een alibi. Uiteindelijk is op zaterdag een andere man opgepakt. Hij is opgepakt naar aanleiding van een tip die we binnenkregen van iemand die hem had zien rijden, terwijl Lusanne met een verband om haar hoofd naast hem zat. De dader heeft bekend, waardoor het juridisch geen moeilijke zaak werd. Maar door alle media-aandacht voor de ontvoering stond de rechtzaak zelf ook midden in de aandacht.'*

Lessen

Afrondend noemt Veenstra een aantal lessen dat hij in de loop der jaren heeft opgedaan in situaties zoals deze ontvoering. *'Het zou goed zijn wanneer officieren die dit type zaken doen zich ook bekwamen in de procedures. Ik merk dat vooral rond de SGBO-structuur en het beleidsteam nog veel onbekendheid bestaat bij officieren. Ook vind ik*

het belangrijk om met enige regelmaat met burgemeesters te oefenen. Als een niet-ervaren officier in een crisisruimte met een burgemeester een oefening doet, zie je nog wel eens dat hij alleen door de strafvorderlijke bril kijkt. Het is goed om te begrijpen vanuit welke context de andere partners in een crisisteam opereren en waarom ze bepaalde keuzes maken. In oefeningen met het openbaar bestuur zul je merken dat je soms iets moet laten om later een belangrijke stap te kunnen zetten. Een burgemeester op zijn beurt heeft bijvoorbeeld niet altijd evenveel besef van de importantie om een rampterrein niet vrij te geven maar als plaats delict over te dragen. Dat komt doordat hij niet zal beseffen dat er voor ons een keur aan bewijsmateriaal kan liggen waarmee we iemand kunnen veroordelen voor bijvoorbeeld een bomaanslag. Als je dat spel een keer hebt gespeeld in een oefening, sta je sterker wanneer zo'n situatie zich in het echt voordoet. Je moet er voor open staan om dat spel te leren spelen.'

Han Moraal,

lid van het College van procureurs-generaal

De politie verricht op 10 november 2004 om kwart over drie 's ochtends een aanhouding in het kader van een onderzoek van het Landelijk Parket naar terrorisme. Hierbij wordt samengewerkt met AIVD en Nationale Recherche. De arrestatie verloopt problematisch. Twee van terrorisme verdachte personen in een huis aan de Antheunisstraat in het Haagse Laakkwartier laten zich niet eenvoudig aanhouden. Één verdachte gooit een handgranaat naar het arrestatieteam. De politie zet de buurt af. Sluipschutters, media-aandacht, scenario's en spannende uren zijn de onderwerpen van gesprek met Han Moraal, destijds de Haagse hoofdofficier van justitie.

Mislukte aanhouding

Op dinsdag 9 november 2004 wordt Han Moraal tegen middernacht gebeld. *'Het was de zaakofficier van het Landelijk Parket. Het Landelijk Parket was van plan een aanhouding te doen in een huis aan de Antheunisstraat. Een arrestatieteam van politie Haaglanden zou daar twee vermeende terroristen aanhouden. Ik vroeg nog of het verantwoord was om een arrestatieteam dat te laten doen, maar op dat moment was er geen sprake van onoverkomelijke risico's. Op de een of andere manier voelde ik dat er misschien wel iets kon misgaan. Vanwege dit voor gevoel heb ik de burgemeester geïnformeerd, wat toen nog niet gebruikelijk was bij een dergelijke aanhouding.'*

Na de telefoongesprekken gaat de hoofdofficier slapen, waarna hij midden in de

nacht wordt wakker gebeld door de zaaksofficier. *'De aanhouding was misgegaan. Er was een handgranaat gegooid die de politieagenten had verwond. De terreurverdachten hadden zich verschanst in de woning. Deze duidelijke omschrijving was voor mij voldoende: de aanhouding in het kader van het onderzoek van het Landelijk Parket was overgegaan in een crisissituatie. Tot het moment waarop de situatie uit de hand liep, was het puur een strafzaak van het Landelijk Parket, waarbij politie Haaglanden met het arrestatieteam ondersteuning bood. Nu was er sprake van een crisissituatie, waarbij het parket Den Haag verantwoordelijk is voor de afhandeling. Ik was als hoofdofficier in charge, en heb vervolgens de burgemeester en de korpschef gebeld om de driehoek bij elkaar te laten komen.'* Tegen zijn vrouw

vertelt Moraal dan nog kort waarom hij wegmoet, voordat hij naar het hoofdbureau van Politie gaat.

Op dat moment is de politie al bezig om haar eigen crisisorganisatie op te tuigen. De korpschef is onderweg naar de afgesproken vergaderplaats van de driehoek in crisistijd. De leden van de driehoek weten precies waar ze naartoe moeten. *‘In het geval van een ramp komen we bijeen op het gemeentehuis, maar in het geval van een crisissituatie met een strafrechtelijke component is het hoofdbureau van politie Haaglanden de plek waar we bij elkaar komen. Het is een bewuste keuze, omdat we in geval van een strafrechtelijke crisis dicht bij de opsporingsorganisatie willen zitten. Bij rampen en ongevallen speelt dit belang veel minder.’* Omdat de hoofdofficier dicht bij het hoofdbureau woont, is hij als eerste aanwezig. Daar vindt hij een crisisorganisatie die geheel volgens de draaiboeken wordt opgetuigd. *‘In de vleugel van de hoofdcommissaris was een vergaderkamer voor de driehoek ingericht. In een ander deel van het bureau was de eigen politiestructuur ingericht. Voor de driehoeksvergadering was ondersteuning in de vorm van adviseurs en communicatiedeskundigen. De secretariële ondersteuning was onderweg.’*

Live verslag van de media

Het eerste leermoment voor hoofdofficier Moraal is al een feit voordat de driehoeksvergadering begint. *‘Rijdend naar het hoofdbureau viel me direct op dat de eerste televisiebusjes mij al tegemoet kwamen.*

Ik dacht bij mezelf: “Zo snel gaat dat dus.” Ik was amper in het politiebureau of de eerste televisiebeelden verschenen al op de buis. Wat ik wellicht heb onderschat, was de invloed die de media zouden hebben op het verloop van de crisis. De media zorgden voor een onbeheersbare informatiestroom naar de burger en daarmee ook naar de vermeende terroristen. Zij hadden immers ook de beschikking over radio en televisie. Je kon bijna niets geheimhouden, omdat de media er met hun neus bovenop stonden. Achteraf is dit misschien niet verwonderlijk, maar op dat moment werden we daardoor toch overvallen. De media deden verslag van de politie-activiteiten ten overstaande van de hele Nederlandse bevolking. Buurtbewoners en journalisten vertelden op radio en televisie waar de sluipschutters zaten. Daardoor werd een gevaarlijke toestand gecreëerd, omdat we niet wisten hoe de terreurverdachten in het huis op die informatie zouden reageren. Er waren geen gijzelaars, maar stel je voor dat ze gijzelaars hadden gehad in de woning en dat ze zouden hebben bedreigd die dood te schieten. Het laatste waar je dan op zit te wachten, is een live verslag over de radio van de bewegingen van de politie rondom de woning. Ik zie het al voor me: “De politie gaat nu tot actie over!”

Driehoek

In de driehoek is het volgens Moraal belangrijk dat de deelnemers elkaar kennen en onderling ervaringen hebben gedeeld. *‘De korpschef en ik kenden elkaar al vele jaren, we vinden elkaar blindelings.*

De burgemeester en ik kenden elkaar nog niet zo lang, maar vertrouwden elkaar, ook omdat we al eerder een crisis in de Turkse ambassade hadden meegemaakt. Het betrof toen een brandbom in de Turkse ambassade, waarmee het een strafrechtelijke crisis was. Dat betekende dat ik voorzitter zou zijn van de driehoek. Nadat we gezamenlijk eerst hadden afgestemd wie in charge was, gingen we aan de slag.' Moraal is van mening dat er nog veel onbekendheid is bij partners over de rol van het OM. 'In Den Haag overigens niet. Daar weet de burgemeester dat hij niet gaat over de inzet van het arrestatieteam, over de Dienst Speciale Interventies, of over rechercheurs. Maar lang niet alle burgemeesters weten dat de hoofdofficier de voorzittersrol heeft zodra er sprake is van een zware strafrechtelijke component in de crisis, zoals bij ontvoeringen of gijzelingen.'

De keuze om de driehoek bij de zaak in het Laakkwartier niet uit te breiden tot een beleidsteam, is volgens Moraal een heel bewuste geweest. 'Er was sprake van een strafrechtelijke crisissituatie. De andere diensten ondersteunden vooral. De driehoek hebben we uiteindelijk wel uitgebreid tot een vijfhoek, met de hoofdofficier van het Landelijk Parket en de korpschef van het KLPD. De vijfhoek besprak wat er moest gebeuren, waarbij de lokale driehoek – en meer nog de hoofdofficier – de doorslaggevende stem had. Het bijeenroepen van een beleidsteam, waarin ook de hulpverleningsdiensten plaatsnemen, zou in deze situatie geen toegevoegde waarde hebben gehad.'

Ontruiming panden

De ernst van de situatie wordt snel duidelijk wanneer informatie binnendruppelt over de mogelijke aanwezigheid van explosieven in de woning van de vermeende terroristen. 'We hielden op dat moment rekening met een situatie à la Madrid, waar een heel appartement is opgeblazen door de plegers van de aanslagen. Als je dergelijk nieuws verneemt, ligt je eerste prioriteit bij het ontruimen van de omgeving. Want stel dat er inderdaad explosieven aanwezig zouden zijn, dan is het leed niet te overzien. Buurtbewoners werden opgevangen in de kantine van de nabijgelegen Haagse Hogeschool. Ik gaf toestemming om in te grijpen en te schieten, als de twee verdachten de ontruiming door geweld zouden hinderen. Voor de politie is dan sprake van een noodweersituatie, waarin het gebruik van geweld is toegestaan om zichzelf en de te evacueren buurtbewoners te beschermen.' Onder dekking van het arrestatieteam begint men met het ontruimen van de panden om iedereen weg te krijgen. 'De eerste bewoners waren redelijk snel uit de panden. Maar hoe beter men de woningen doorzocht, hoe meer mensen men steeds weer tegenkwam. Er bleken nogal wat illegalen in de aangrenzende panden te zitten. De gemeente ondersteunde ons in het ontruimingsproces met behulp van de gemeentelijke basisadministratie, maar daarin staan natuurlijk geen illegalen geregistreerd. Uiteindelijk waren we overtuigd dat de panden leeg waren, maar na afloop bleek dat we toch niet het hele gebied hadden leeggehaald. Je kunt het bijna niet verzinnen, maar vlak

naast het pand van de twee terreurverdachten, bleken nog twee illegalen zich te hebben schuilgehouden. Ze durfden er niet uit te komen voor de politie, maar werden uiteindelijk dus wel ontdekt.' Een ander voorval dat Moraal zich weet te herinneren is een man achter een schuurtje in de buurt. 'De politie heeft niet veel overredingskracht nodig gehad om mensen te evacueren. Maar dat lag anders bij een bange man die zich in een schuurtje achter de bewuste woning schuilhield. Hij durfde niet meer weg. Met veel moeite is ook hij onder begeleiding van het arrestatieteam in veiligheid gebracht.'

Persconferenties

Nadat het gebied is uitgekamd, ontstaat een zogenaamde "bevriezingssituatie". Na de ontruiming worden rondom het pand cirkels getrokken. *'De politie creëerde daarmee per huizenblok en per straat een veilige afstand. De eerste cirkel was bedoeld om ervoor te zorgen dat de twee verdachten niet zouden uitbreken. De tweede cirkel diende er vooral voor om de media en de omstanders op afstand te houden.'* Om de informatiehonger van de buitenwereld te stillen, besluit de driehoek een persconferentie te organiseren. De persconferentie begint met een veelzeggend misverstand over de rol van het OM in crisistijd. *'Als hoofdofficier was ik voorzitter van de persconferentie. Het geheel stond onder leiding van de persofficier van het OM, in samenwerking met de politievoorlichters van politie en gemeente. Ik zag bij binnenkomst al dat alle microfoons waren neergezet bij het*

naambordje van de burgemeester. Ik begon daarom met de vraag of de aanwezigen dit wilden corrigeren. Aangezien de hoofdofficier bij dit type crisis de meeste spreek-tijd krijgt.' De Haagse oud-hoofdofficier gaat na een veelbetekenende glimlach verder met zijn verhaal. *'De persconferentie bestond vooral uit het geven van feitelijke informatie. Gedrieën deelden we vanuit onze eigen kennis en kunde de stand van zaken mee. De drie afzonderlijke persverklaringen waren vooraf door ons en onze voorlichters goed op elkaar afgestemd. Ik sprak over de strafrechtelijke componenten. De burgemeester vertelde over de consequenties van de ontruimingen en over de brandweer en de GGD. En de korpschef hield een exposé over het arrestatieteam en de gewonde politieagenten. Op veel vragen van de pers moest ik zeggen: "Daar kan ik nu geen mededeling over doen". Dat krijg ik nu thuis nog vaak te horen. Mijn kinderen hebben natuurlijk ook mijn televisieoptredens gezien. Als ik nu dus thuis over bepaalde zaken niets wil vertellen, dan roepen mijn kinderen in koor: "Daar kan ik geen mededelingen over doen." Mijn kinderen vergeten dat waarschijnlijk nooit meer.'*

Scenario's

Nadat de bevriezingssituatie tot stand is gebracht, staat de driehoek voor de opgave om de twee mannen het pand uit te krijgen. *'Voor ons was één ding helder: we gaan geen martelaren maken. Ze moeten levend uit het pand. Bovendien stormen we natuurlijk niet zo een pand binnen, daar worden scenario's voor*

bedacht. Voor bepaalde scenario's is toestemming nodig van de minister van Justitie. Die moet akkoord geven om bijvoorbeeld in te mogen grijpen met de inzet van de Bijzondere Bijstandseenheid. In afwachting van dat akkoord werd de Bijzondere Bijstandseenheid al wel gewaarschuwd om zich te prepareren en ter plaatste te komen.' Vanuit de ontstane bevroezingssituatie beginnen dan de spannendste momenten, waarop de inzet van de Bijzondere Bijstandseenheid wordt bepaald. 'Bij de inzet van de Bijzondere Bijstandseenheid is een drietal fasen te onderscheiden. De eerste fase is het voorwaarschuwen en ter plaatse komen, waarbij optreden nog niet aan de orde is. Dan komt er een fase waarin ze lijf en leden van zichzelf en anderen moeten beschermen. Dit zijn dan noodsituaties die zich eventueel kunnen voordoen. Het is dezelfde bevoegdheid die een politieagent heeft op basis van de Politiewet, het zogeheten noodweer. De derde en laatste fase begint bij de vraag: hoe krijgen we de vermeende terroristen uit de woning? Vanaf dat moment spelen de scenario's een rol. Deskundigen hadden scenario's gemaakt op basis van door ons geschetste randvoorwaarden. Er mochten geen onschuldige burgerslachtoffers vallen, wat we al hadden voorzien met de ontruiming. Verder mochten geen slachtoffers vallen onder de politie. Tot slot wensten we hen levend in handen krijgen, mede om het martelaarschap niet te bevorderen. Binnen deze voorwaarden was een aantal scenario's bedacht. Eén scenario zou kunnen zijn dat wij zouden schieten zodra ze voor het raam stonden. Een stormaanval van

de politie op het pand of het naar buiten drijven van de twee mannen waren andere opties.'

De driehoek kiest na enige tijd voor het scenario om de mannen uit de woning te drijven. 'De bedoeling was om traangas naar binnen te schieten, zodat ze binnen de woning zouden verstikken. Ze moesten dan naar buiten, tenzij ze snel gasmaskers konden opdoen. Er konden twee dingen gebeuren. Of ze gaan voor het raam staan, zodat ze onder schot konden worden gehouden. Maar waarschijnlijk zouden ze naar het balkon gaan achter het huis. We zorgden er dus voor dat ze daar ook onder schot konden worden gehouden. Natuurlijk hielden we hierbij ook rekening met een mogelijke escalatie. Ook bij het traangasscenario bedachten we mogelijke aflopen. Of ze komen naar buiten en geven zich over; dan is er niets aan de hand. Of ze komen naar buiten en luisteren niet, waarbij de Bijzondere Bijstandseenheid de toestemming kreeg om te schieten. Of ze komen naar buiten en schieten of gooien met handgranaten. In dit soort noodgevallen mochten ze worden doodgeschoten. Het traangasscenario met de drie afloopvarianten ging volledig uitgewerkt op papier naar de minister.' De procureur-generaal is op dat moment nog niet eerder in de situatie gekomen dat hij over leven en dood moet beslissen. 'Tegenwoordig zou de besluitvorming waarschijnlijk sneller gaan, omdat de Dienst Speciale Interventies, de opvolger van de Bijzondere Bijstandseenheid, nu een aantal standaardscenario's heeft klaarliggen. Bovendien is er inmiddels

meer ervaring opgedaan met het inzetten van Bijzondere Bijstandseenheden. Daarnaast mag nu in een aantal gevallen de Voorzitter van het College van procureurs-generaal een beslissing nemen over de inzet van de Dienst Speciale Interventies. Destijds ging het voorstel van de driehoek naar het College van procureurs-generaals tot aan het ministerie van Justitie en weer terug. Veel scenario's hoeven tegenwoordig niet meer naar de minister toe.'

*In afwachting van het besluit van de minister zit de driehoek niet stil. 'Het scenario was immers gekoppeld aan een volgend vraagstuk: wanneer voeren we het uit? Hierbij was het voor ons helder dat we de mannen moesten benaderen vanuit hun eigen gedachtegoed. We nodigden daarom deskundigen uit om ons te adviseren. Het Landelijk Parket bezat deskundigheid op het gebied van terrorisme en Politie Haaglanden op het gebied van de islam. De adviseurs moesten momenten aangeven waarop de verdachten eventueel zelf nog in actie zouden komen. De verwachting was dat dit dan rond zons-
ondergang zou gebeuren. Het was voor ons de reden om niet langer te wachten met het ingrijpen.'*

Actie

Moraal herinnert het zich als een heel bijzonder moment, wanneer hij in het team terugkoppelt dat de minister heeft besloten dat het bestormingsscenario het definitieve scenario wordt. Om 16.20 uur beginnen politie-eenheden met de bestorming van het pand. 'Dat

is ontzettend spannend. We werden op de hoogte gehouden via de liaison met het veld. Nadat leden van de Bijzondere Bijstandseenheid traangas in de woning hadden geschoten, kwamen de verdachten naar buiten. Één van de twee volgde de bevelen van de BBE niet op en werd daarop in zijn schouder geschoten. De ander gehoorzaamde direct. Na de overgave werden ze afgevoerd. Niet veel later kregen we de filmbeelden te zien. De filmbeelden van beide jongens met ontbloot bovenlijf bij de ambulance zijn veelvuldig verschenen.'

Na de arrestatie van de twee verdachten is de crisis nog niet voorbij. 'Er moesten twee dingen gebeuren. Ten eerste moesten we zeker weten dat er geen explosieven meer in het pand aanwezig zijn. Niet alleen het betreffende pand, maar ook de panden ernaast werden onderzocht. Een speurhond en een robotcamera werden ingezet om te bekijken of de woning clean was. Pas daarna controleerde de Bijzondere Bijstandseenheid de woning op eventuele andere verdachten. In theorie kan namelijk een derde verdachte zijn gevlucht, zodat ook de omliggende panden moesten worden gecontroleerd. Meer personen werden niet gevonden, maar dus wel de twee illegalen in een naastgelegen pand.' Voor het Haagse Parket is de situatie dan voorbij. 'De afhandeling van de strafzaak bleef bij het Landelijk Parket. De aanhouding van de twee verdachten was onder verantwoordelijkheid van het Landelijk Parket gebeurd. Bij de eerdere tenlastelegging werd nu een extra dimensie toegevoegd, namelijk de poging tot moord op het arrestatieteam.'

Die avond houdt de driehoek zijn tweede en laatste persconferentie. De werkwijze van de eerste persconferentie houdt hij daarbij in stand. *‘Nadat ook deze persconferentie ten einde was, heb ik nog een uur nagepraat met anderen. De adrenaline zit dan echt tot boven je kruin. Al met al was ik ongeveer vierentwintig uur in touw geweest met die zaak. Eenmaal thuisgekomen kun je dan niet direct gaan slapen. Ook de dag erna was ik alleen maar bezig met het verwerken van wat er de vorige dag was gebeurd.’* De Haagse hoofdofficier wordt van alle kanten besprongen om zijn verhaal te doen. *‘Iedereen wil het weten. Je kinderen willen het weten. Op je werk wil iedereen het weten. Ik ben die dag ook iets later naar mijn werk gegaan om eerst thuis alle ochtendkranten door te nemen.’*

Geleerde lessen

Na de crisis in het Laakkwartier stelt de driehoek een onderzoek in naar de manier waarop het arrestatieteam was ingezet, en dan specifiek naar het geweldsaspect van de bestorming. *‘De Rijksrecherche heeft onder verantwoording van een collega-hoofdofficier dit onderzoek gedaan. Voor het eerst werd ik door de Rijksrecherche gehoord over mijn eigen optreden. Gelukkig had ik zelf aantekeningen gemaakt en had de secretaris van de driehoek een uitgebreid verslag bijgehouden. Het uitgebreide verslag is door alle betrokkenen vastgesteld. Een belangrijke speler in een crisis is daarmee ook de secretaris van de driehoek om verslaglegging te doen, want zo’n verslag blijkt zeker*

bij een latere evaluatie een onmisbaar instrument.’

Voor de gemeente was de informatieachterstand achteraf een dilemma. Het is een van de redenen voor de driehoek om het hoofdbureau van politie niet meer als uitvalsbasis te kiezen bij een strafrechtelijke crisis. *‘Voortaan gaan we een strafrechtelijke crisis aanpakken vanuit de regionale crisisruimte op het gemeentehuis. Je hebt daar onder meer beter de mogelijkheid om een binnenring en een buitenring te vormen. In de binnenring vergadert het crisisteam met daaromheen de ondersteunende diensten in de buitenring. Op die manier is het eenvoudiger om op eenzelfde informatieniveau te zitten.’* In verband met gevoelige opsporingsinformatie is niet alles te bespreken met toehoorders in de buitenring. *‘Daarom moet je als driehoek op bepaalde momenten apart zitten.’*

Volgens Moraal heeft de crisis in het Laakkwartier als voordeel dat de noodzaak om te oefenen weer prominent op de kaart is gezet binnen het arrondissement. *‘We oefenden ook vóór deze crisis wel, maar daarna nog frequenter. Binnen het OM is daarna een start gemaakt om ons beter voor te bereiden op crises. Als OM moeten we weten dat onze rol per type crisis verschilt. Daarom moeten parketten met hun partners oefenen. Van een overstromingssituatie tot een gijzeling. Alle partners moeten per crisistype weten welke rol ze zelf en welke rol anderen vervullen. Na het Laakkwartier ontstond er helderheid bij partners over de rol van het OM, maar ook bij ons over de rol van onze part-*

ners. Wat ik nog heel goed weet, is dat ik enorm blij was dat ik eerder de crisis rond de Turkse ambassade had meegemaakt en ook al eerder een oefening had meegemaakt. Ik zou er echt niet aan moeten denken dat ik zonder crisiservaring in deze crisissituatie was terechtgekomen. Het was voor mij een algemene oproep aan alle betrokkenen binnen het OM: ga oefenen! Je hebt onmiskenbaar een voordeel als je met enige regelmaat hebt geoefend. Leer van je rol en die van anderen. Het zal voor de andere betrokkenen ook veel verhelderen over de rol van het OM.'

Bob Steensma,

hoofdofficier van justitie arrondissement Haarlem

De aanslagen van 11 september 2001 staan symbool voor terreur. De Vierdaagse in Nijmegen kent al langer terreurdreiging. Al sinds de jaren tachtig is de organisatie alert op de veiligheid van de duizenden militairen die meedoen aan de Vierdaagse van Nijmegen. In 2004 is de situatie opeens weer dreigend. Een week voor de start houdt de politie twee mannen aan. Ze worden verdacht van het beramen van een aanslag op Amerikaanse militairen tijdens de Vierdaagse. Hoofdofficier Steensma was destijds als fungerend hoofdofficier van justitie in Arnhem verantwoordelijk voor de strafrechtelijke handhaving van de rechtsorde rondom de Vierdaagse.

‘Op donderdagmiddag 15 juli 2004 ontving de politie Gelderland-Zuid informatie over een geplande gewelddadige actie tegen militaire deelnemers aan de Vierdaagse,’ zo begint Steensma zijn verhaal. ‘Ik weet dit nog vrij goed, omdat we die donderdagochtend een reguliere driehoek hadden over de voorbereiding op de aankomende Vierdaagse feesten. Die ochtend constateerden we dat alles goed verliep en in orde was.’ Maar in de middag ontvangt Bob Steensma het verzoek om de volgende ochtend met de burgemeester en de korpschef een spoedoverleg te hebben. ‘Zeer onverwacht.’

Op vrijdagochtend komt de driehoek opnieuw bij elkaar. Vanaf het eerste moment is op donderdag een Team Grootchalige Opsporing gestart. In het eerste overleg van de driehoek proberen

burgemeester, hoofdofficier van justitie en korpschef de situatie scherp te krijgen, volgens Steensma. *‘De binnengekomen boodschap was dat het zou gaan om een aanslag met een handgranaat op Amerikaanse militairen. Je vraagt je dan meteen af: hoe concreet is de dreiging? Gaat het om Amerikaanse militairen in het algemeen of om Amerikaanse militairen in de mars? Je kunt je voorstellen dat antwoorden op deze vragen een verschil in aanpak zouden betekenen. Na aanvullende informatie te hebben vergaard, bleek het te gaan om militairen die meeliepen in de mars. We wisten zelfs al de naam van een straat waar de aanslag zou plaatsvinden. Toch bleef de vraag: hoe concreet is de informatie en welke maatregelen kunnen we preventief nemen? Is er sprake van een serieuze dreiging of wil men paniek zaaien?’*

Twee vergadergremia

Hoofdofficier Steensma staat stil bij een aandachtspunt in deze crisis. *‘Vanaf het moment dat het probleem bekend was, hebben we twee vergadergremia gehad. We hadden een driehoeksvergadering. Daarnaast was er een vergadering met – wat je nu zou kunnen noemen – het bestuur van de veiligheidsregio-in-oprichting. In de tweede vergadering waren ook het hoofd van de Mars en het hoofd van de organisatie van de Vierdaagse feesten aanwezig. Het zijn partijen met een belang in de Vierdaagse.’* Steensma merkt op dat twee van de drie partners van de driehoek in het andere overleggremium zitting hebben. *‘Het liefst zit ik in één overleggremium waar alles kan worden besproken. Maar dat kan nu eenmaal niet, want je zit met gevoelige opsporingsinformatie. Dergelijke informatie kun je bijvoorbeeld niet met het hoofd van de Mars delen.’* De tweedeling in overleggen is volgens de hoofdofficier niet zozeer een dilemma, maar wel een gegeven om rekening mee te houden. *‘Als driehoek hadden we het voordeel dat we elkaar al kenden, zodat we op elkaar vertrouwden. We moesten immers alle drie iets met deze opsporingsgevoelige informatie. Bovendien zaten we de eerste dag ook nog met zogenaamde “artikel 60”-informatie, die je van de Wet op de Inlichtingen en Veiligheidsdienst niet met de burgemeester mag delen. Ik weet dat deze situatie zich vaker heeft voorgedaan, waarbij vaker is besloten om de burgemeester te informeren. Ook bij ons konden we in de beslotenheid van de driehoek de strekking van deze “artikel 60”-informatie bespreken. Algemene*

operationele informatie werd gedeeld met de brandweer, de GHOR en anderen.’ Volgens Steensma hoeft het niet-delen van alle informatie niet per definitie een probleem op te leveren. *‘Buiten de driehoek kregen anderen slechts algemene informatie. Op basis van algemene informatie moesten ze tot planvorming en scenario-ontwikkelingen komen. We vroegen ze om een scenario te maken voor een ontploffing in een straat waar de Vierdaagse doorheen liep. Bedenk maar wat er dan binnen jullie kolom moet gebeuren.’* De aannemelijke dreiging betekent een extra investering voor de kolommen. *‘De blauwe kolom van de politie, de rode kolom van de brandweer, de groene kolom van defensie, alsook de witte kolom van de geneeskundige diensten moeten zich daarnaast voorbereiden op drie scenario’s. Het eerste scenario dat tot maandag gold, bestond concreet uit het afblazen van de Vierdaagse. Het tweede scenario was het gedeeltelijk aflasten van de Vierdaagse, dus een Vierdaagse zonder militairen. En het laatste scenario was een afgelasting van de feesten.’* Het denken in scenario’s zorgt in ziekenhuizen voor een controle en aanscherping van het rampenplan, zodat de opvang van eventuele slachtoffers goed zou verlopen. De hoofdofficier merkt op dat in een dreigings situatie iedereen zijn eigen belangenafweging maakt qua voorbereiding. *‘Onze crisispartners moesten met alle opties rekening houden en getaxeerd met deze risico’s kunnen omgaan.’* Ondanks alle beperkingen aan informatie liggen er op zaterdagochtend meerdere uitgewerkte scenario’s klaar.

Alle scenario's kennen hun eigen beperkingen, problemen en gevolgen. Scenario twee zorgt voor een heel praktisch probleem. *'Wat zou er gebeuren bij een mogelijke terugtrekking van militairen uit de Vierdaagse? Of als we de keus bij hen lieten liggen? Zouden de Amerikanen niet meedoen, omdat er sprake was van een mogelijke aanslag op Amerikaanse soldaten? Voor zover we het concreet hadden, was de dreiging gericht tegen Amerikanen. Maar er lopen meerdere zogeheten risicogroepen mee in de Vierdaagse, denk bijvoorbeeld aan Israëliëse militairen. Wat doen deze militairen, of de Nederlandse militairen, bij deze berichtgeving? Als de Nederlandse militairen zich zouden terugtrekken, dan hadden we een bijkomend probleem. De helft van de EHBO-posten werd namelijk bemand door militairen. Zo hing alles met alles samen.'* De hoofdofficier noemt dit de keteneffecten van eventuele maatregelen. *'Elke maatregel moet je goed doorspreken, want veel maatregelen leverden bijkomende problemen op. De Amerikanen hebben uiteindelijk, zoals te verwachten, gezegd dat ze niet zouden zwichten voor terreurdreiging.'*

Dreigende faillissementen

Bovendien is de impact van een incident rondom de Vierdaagse van Nijmegen niet iets om te onderschatten. *'Het niet laten doorgaan van de Vierdaagse zou het faillissement van een groot aantal ondernemers betekenen. Zij hadden immers breed ingekocht voor alle feesten rondom de Vierdaagse, die dan uiteraard*

ook niet waren doorgaan.' In het eerste overleg wordt niet direct gesproken over het aflasten van het evenement. Maar in de volgende overleggen wordt al snel deze optie besproken. *'Als het hele feest niet doorging, wat betekende dat allemaal? De burgemeester wilde uiterlijk zaterdagmiddag weten: laten we de Vierdaagse doorgaan of niet? Achterliggende reden was het tijdig willen informeren van de mensen in het land die 's middags al richting Nijmegen gaan voor de feesten.'* De fungerend hoofdofficier van justitie staat niet achter dit standpunt. *'Ik was geen groot voorstander van het voorstel om mensen zelf de keus te laten. Mijns inziens lag onze beste bescherming namelijk in de opsporing. Als we namelijk de dader opsporen, dan is de angel van de dreiging eruit.'* Op dat moment wist de driehoek nog niet of er een organisatie achter de dreiging zat. *'Als burgemeester heb je natuurlijk een probleem als er iets gebeurt, waar je de bevolking nog niet over hebt geïnformeerd. Ik snapte dus heel goed haar standpunt. Maar voor ons betekende dit een tijds-klem ten aanzien van de opsporing. De aanslag was volgens de informatie gepland op dinsdag. Maar in plaats van drie dagen kregen we nu tot zaterdag: dus slechts één dag opsporingstijd. Daar komt bij dat het meedelen aan de bevolking dat er mogelijk sprake is van een dreigende aanslag, natuurlijk de dreiging niet weghaalt. Zo'n aanslag zou dan evengoed alsnog kunnen plaatsvinden.'*

Voor Steensma is het heel duidelijk wie informatie over het opsporingsonderzoek de buitenwereld inbrengt. *'Als de*

burgemeester binnen haar verantwoordelijkheid wil communiceren, dan vind ik dat persoonlijk geen probleem. Ik bepleit wel mijn belangen, waarbij zij de knoop doorhakte over het moment van communicatie. De communicatie over de dreiging vanuit openbare orde oogpunt was uiteindelijk de verantwoordelijkheid van de burgermeester, maar we hebben gezamenlijk afgesproken om de deelnemers aan de wandelmarsen en bezoekers van de Vierdaagse feesten niet onwetend te laten van deze gebeurtenis. Maar als het om het opsporingsonderzoek ging, bepaalde ik als hoofdofficier wat er naar buiten ging. Ik stemde wel af met de burgemeester wat deze informatie betekende voor de openbare orde.'

Maatschappelijke gevolgen

Voor de hoofdofficier is de dreiging rond de Vierdaagse ook een crisis geweest vanwege de mogelijk bredere maatschappelijke gevolgen die er konden ontstaan. *'Er was ook het idee dat als we de Nijmeegse Vierdaagse nu niet zouden laten doorgaan, dat het wellicht nooit meer zou doorgaan. Je weet natuurlijk niet of dat zo is, maar het voelde wel zo. In de overweging speelden diverse zaken, van veiligheid enerzijds tot de genoemde faillissementen van ondernemers anderzijds. Als je dan de festiviteiten afblaast, heb je daar een zware verantwoordelijkheid in. De burgemeester liet het operationeel team alle mogelijke gevolgen voor de Vierdaagse onderzoeken. Mede op advies van het Nationaal Coördinatiecentrum kwam de conclusie dat de feesten en de wandel-*

marsen "gewoon" moesten doorgaan. Wel is gevraagd aan de wandelaars en feestvierders om alert te zijn op vreemde zaken en deze direct bij de politie te melden. Het Nationaal Crisiscentrum was toch al "in de lucht", omdat kort tevoren voor het eerst in de Nederlandse historie een algemeen verhoogd dreigingsniveau was afgekondigd vanwege terreurdreiging voor (delen van) de Randstad.'

Hoewel de hoofdofficier gewend is met dit type situaties om te gaan, was deze dreigings situatie in 2004 een bijzondere. *'Dit was een bijzondere situatie voor ons vanwege de grootschaligheid. Niet alleen waren er meer dan 45 duizend mensen die meeliepen, maar ook hadden we te maken met tienduizenden bezoekers en feestgangers daar omheen. Ik heb meer crisissituaties meegemaakt, waarin je moeilijke keuzes moet maken. Denk bijvoorbeeld aan ontvoeringen en bankovervallen. In dergelijke situaties moet je als officier van justitie simpelweg handelen. Het crisisachtige handelen zit in feite deels in je werk verscholen. Niet dat we het dagelijks meemaken, maar we zijn wel wat gewend'* aldus de hoofdofficier. Steensma realiseert zich dat de ervaring in het land ongelijk verdeeld is. *'Er zijn collega's die nog nooit een crisis hebben meegemaakt. In de Randstad gebeurt gemiddeld genomen natuurlijk meer dan in andere delen van het land, maar in principe kan een dreiging of ontvoeringszaak zich overal voordoen.'*

Arrestatie

Het grootschalige onderzoek leidt zaterdagmiddag 17 juli 2004 tot de arrestatie van de twee mannen. *'We hoopten de angel uit de dreiging te halen door deze twee mannen aan te houden. We wisten niet of ze deel uitmaakten van een groep. Dat bleef gissen.'* Het opsporingsonderzoek stopt niet na de arrestatie, vooral omdat er twee verschillende verklaringen worden afgelegd.

'We hadden dan wel twee mannen binnenzitten, maar we wisten niet wie de waarheid sprak. Het was klip en klaar dat één van de twee verdachten loog. We maakten daarom een afweging in het voorgeleiden bij de rechter-commissaris, want er moet één helder verhaal komen. Je kunt bij de rechter-commissaris niet twee verschillende verhalen vertellen bij hetzelfde incident. Twee verdachten voorgeleiden voor een incident dat kan wel, maar niet met twee haaks op elkaar staande verklaringen. Het liegen van een van de twee bevestigde het gegeven dat het geen uit de duim gezogen verhaal was.' De dreiging neemt na de arrestatie wel af. *'Maar hij ging niet helemaal weg,'* zo gaat Steensma verder. *'Het zal niet de eerste keer zijn dat er niet één aanslag wordt gepleegd maar meerdere, kijk maar naar Londen en Madrid. Maar we wisten niet of er meerdere locaties waren. Daarom moesten we ook het scenario van meerdere aanslagen meenemen. Een van de twee verdachten zat op basis van die verdenking opgesloten.'*

Informatielijnen: omhoog en omlaag

Voortdurend heeft de hoofdofficier contact met het College van procureurs-generaals. *'Afhankelijk van nieuwe informatie, belde ik twee tot drie keer per dag met de voorzitter van het College.'* Het contact opnemen met de voorzitter is enerzijds informerend en anderzijds adviserend. *'Wie was verantwoordelijk voor de crisisafhandeling: het Landelijk Parket of het lokale parket? Dit vormde het onderwerp van het eerste bilaterale gesprek tussen de voorzitter en de lokale hoofdofficier. Moest nu het Landelijk Parket de zaak oppakken, omdat het mogelijk zou gaan om terrorisme? We besloten dat de Nijmeegse politie en het lokale parket in principe de zaak zouden afhandelen. Wel bleef ik af en toe sparren met de landelijk terreurofficier. Het College waarschuwde uiteraard ook de minister van Justitie.'*

Zo vanzelfsprekend als de informatie met het College gedeeld werd, zo voorzichtig verloopt de informatie-uitwisseling binnen het parket. *'Ik sprak met de betrokken zaaksofficier over het opsporingsonderzoek. Verder waren niet veel mensen betrokken bij de dreigingssituatie zelf. Het hangt er overigens ook van af hoe lang de situatie duurt. In het geval van de ontvoering van miljonairszoon Reinier Terwindt in 2003 was ik vijf dagen lang van mijn plek. We mochten niets naar buiten brengen over deze ontvoeringszaak, maar je bent wel een paar dagen afwezig. Dat valt intern natuurlijk toch op. Bij die ontvoeringszaak in 2003 waren we de klok rond aanwezig, omdat er op elk*

moment iets kan gebeuren. In zo'n geval vragen medewerkers op het parket zich na een aantal dagen toch af waar je bent. Iedereen snapt dat er iets bijzonders is, maar niet wat. De dagelijkse werkzaamheden op het parket gaan wel gewoon door. Destijds hadden we in Arnhem nog geen beleidsmedewerker 'bewaken, beveiligen en crisiscoördinatie.' Tegenwoordig kan die beleidsmedewerker op het parket namens de betrokkenen wat informatie geven om intern duidelijkheid te verschaffen. De beleidsmedewerker zal in een crisis meer ondersteunende werkzaamheden verrichten; maar vooral in de informatie-uitwisseling gaat veel tijd zitten. De beleidsmedewerker kan dan de betrokken functionarissen op het parket inlichten, en de functionarissen op het landelijke niveau. De beleidsmedewerker is voor mij de spin in het crisisweb. Bovendien: als de crisis lang duurt, moet je vervanging regelen. Niet alleen moet je zelf worden vervangen, maar ook de zaakofficier moet een plaatsvervanger hebben. Maar het besef dat crises zich elk moment kunnen voordoen en dat de organisatie daarop voorbereid moet zijn, is nog geen gemeen goed binnen het OM, merkt de hoofdofficier op. 'Ook de crisiservaringen zelf moet je binnen het OM bij elkaar sprokkelen. Het is maar zelden dat je van een collega over de dilemma's van een crisis verneemt. Toch hebben hoofd-officieren van justitie het makkelijker dan burgemeesters, want ze zijn met veel minder. Als een van de 443 burgemeesters een probleem heeft dan hebben wij dat statistisch gezien tien keer zo vaak

gehad.' Steensma ziet wel dat het OM een meerwaarde kan hebben bij het oplossen van crises. 'Als OM kan je op het juiste moment de juiste vragen stellen waaraan onze collega-bestuurders van gemeenten vaak nog niet hebben gedacht. Wij kunnen ze verder helpen met meedenken wat bepaalde maatregelen betekenen. Het denken in scenario's zit meer verweven in ons vak. Als wij iemand voorgeleiden bij de rechter-commissaris dan denken we al na over de optie dat de voorgeleiding wordt afgewezen en wat ons terugvalscenario zal zijn. Dat denken is bij ons ingebakken in ons dagelijks werk.'

De afloop

De crisis is pas echt voorbij, nadat de Vierdaagse is afgelopen. 'We hebben de Vierdaagse uiteindelijk niet afgelast. Zoals gezegd waren er twee verdachten: een werd verdacht van het zaaien van paniek, de ander van de daadwerkelijke aanslag. We hebben besloten om de eerste verdachte op vrije voeten te stellen. Hij is niet voorgeleid aan de rechter-commissaris. De man was een Libanees zonder vaste woon- of verblijfplaats. We verdachten hem van bedreiging en "paniek zaaien". Uiteindelijk waren er onvoldoende juridische gronden aanwezig om de Libanees nog langer in voorlopige hechtenis te houden. Omdat het een buitenlandse verdachte betrof, heeft de politie de verblijfstatus van de man gecontroleerd. Aangezien de Libanees geen legale status had, is hij aangehouden op grond van de Vreemdelingenwet. Uiteindelijk is hij Nederland uitgezet.' De andere verdachte, een Syriër, wordt

verdacht van het plegen van voorbereidingshandelingen voor moord.

'Hij kwam die vrijdag na de Vierdaagse op vrije voeten. De rechter-commissaris vond dat er te weinig ernstige verdenking tegen de man was om hem voor tien dagen in bewaring te stellen. We hebben beroep aangetekend tegen dit besluit. In nauw overleg met de Nationale recherche en het Landelijk Parket werd het onderzoek uitgebreid met nieuwe getuigenverhoren en het afluisteren van telefoons. Maar het mocht niet baten, want het leverde onvoldoende belastend materiaal om tot verdere vervolging over te gaan. Achteraf kan ik constateren dat dit de veiligste Vierdaagse in tijden was.'

Wim de Bruin,

persvoorlichter Landelijk Parket

De officiële doelstelling van de Hells Angels is het organiseren van activiteiten voor jongeren en motorliefhebbers. Maar het OM vermoedt ook andere doelstellingen. Bijna acht jaar doet het Landelijk Parket onderzoek naar de Hells Angels. Wim de Bruin, persvoorlichter bij het Landelijk Parket, maakt de onderzoeken van nabij mee. Een gesprek over de rol van informatie, de voorlopig laatste persconferentie van het Landelijk Parket en de nacht van de Hells Angels.

‘Als Landelijk Parket houden we ons in het bijzonder bezig met de bestrijding van (internationaal) georganiseerde misdaad en terrorisme. We gaan daarbij de strafrechtelijke confrontatie aan met criminele organisaties die ogenschijnlijk onaantastbaar zijn. Daarbij zijn we als zogeheten twintigste parket niet gekoppeld aan een rechtbank of gerechtshof,’ stelt persvoorlichter Wim de Bruin. In dat perspectief komen de Hells Angels in het vizier van het Landelijk Parket. ‘Terugkijkend was het voor mij geen crisis. Je zou wel kunnen spreken over crisisachtige situaties die ontstonden gedurende het strafproces. Het proces begon als reactie op het maatschappelijk ongenoegen over de positie die de Hells Angels in de samenleving hadden ingenomen. Het zichtbaarst werd dit tijdens de begrafenis van Sam Klepper op 17 oktober 2000. Omdat Klepper aspirant lid was van de Hells Angels in Amsterdam, registreerde de motorclub zijn begrafenis.

Het verkeer rond Amsterdam kwam volledig vast te staan door de enorme stoet aan Hells Angels op motoren. Bij het passeren van de Westertoren werden zelfs de klokken geluid. Als ultieme daad staken ze een duizendklapper af voor het hoofdbureau van de politie, om daarmee aan te geven dat zij lak aan de politie hadden.’ Volgens De Bruin willen de Hells Angels met de hele begrafenis laten zien dat ze heer en meester in de stad zijn. Naderhand krijgt de Amsterdamse politie veel kritiek op de rol die zij rond de begrafenis heeft vervuld. ‘Hoewel de politie vooral meewerkte om verkeersproblemen te voorkomen, was het beeld ontstaan dat de politie bijdroeg aan het eerbetoon voor Klepper.’

Vermoorde Nomads

‘Op basis van beschikbare informatie was het vermoeden aanwezig dat de

club zich schuldig maakte aan strafbare feiten. Dit vermoeden werd sterker met de ontdekking van drie dode Hells Angels op vrijdag 13 februari 2004.' Het blijken drie vermoorde leden van de Nomads te zijn, een afdeling Hells Angels uit Oirsbeek. Vanwege de impact van het onderzoek wordt besloten het onderzoek over te dragen aan het Landelijk Parket. 'Er liep op dat moment al vier jaar een onderzoek van de Nationale Recherche naar de Hells Angels. Het moordonderzoek van de Nomads zou daar onderdeel van uitmaken.'

Het onderzoek krijgt een enorme lading, wanneer de Nationale Recherche in opdracht van het Landelijk Parket op woensdagavond 16 juni 2004 tien leden van de Hells Angels aanhoudt. *'Ze werden verdacht van betrokkenheid bij de drie-voudige moord op hun clubgenoten. Het motief zou een mislukte cocaïnedaal zijn geweest. De moord zou zijn gepleegd in de vergaderruimte van het clubgebouw in Oirsbeek, drie dagen voordat ze die vrijdag werden gevonden. Volgens de pers was de vergaderruimte pas gerenoveerd, maar werd deze na de moorden weer afgebroken en vernieuwd. Na eerst een veroordeling, volgde later vrijspraak. Hierbij was het stilzwijgen van de Hells Angels een belangrijke factor. Over de motorclubleden was al jaren bekend dat ze naar buiten toe niets zouden zeggen. Hierdoor was niet precies aan te geven wie nu de schuldigen waren. De groep als zodanig kon schuldig worden bevonden, maar de rechter kon de moorden niet individualiseren. Met veel pijn in het hart voor de betrokken OM'ers was daarmee de zaak ten einde.'*

Lekken en verstrekken

Codenamen vormen een onderdeel van het geheimzinnig karakter van onderzoeken van de Nationale Recherche. De Bruin: *'De codenamen kunnen van alles zijn: artiesten, schilders, planten, dieren of bloemen. De naam hoeft niet een directe relatie te hebben naar het onderzoek. Het grote Hells Angels onderzoek noemden wij het onderzoek Acroniem, verwijzend naar alle afkortingen die de Hells Angels gebruiken. Onderzoek Acroniem verliep in alle stilte. Het was een groot onderzoek naar het vermoeden dat de Hells Angels zich schuldig maakten aan geweld, bedreiging, afpersing, het bezit van en de handel in wapens en de handel in soft- en harddrugs. In 2005 naderden we het punt waarop het met een klap voor de buitenwereld duidelijk zou worden. Op basis van alle verzamelde informatie, van dossiers tot aan telefoontaps en observatierapporten, is besloten alle clubhuizen tegelijkertijd te doorzoeken en een groot aantal Hells Angels aan te houden.'*

De Bruin is vanaf het begin betrokken bij de goed voorbereide actie van de Nationale Recherche, de Koninklijke Marechaussee en de regiopolitie in Limburg-Zuid, Limburg-Noord, Brabant-Zuidoost en Brabant-Noord. *'Maar plots leek er een kink in de kabel te komen, ondanks de goede voorbereiding. In de week voorafgaand aan de actie werd ik gebeld door een verslaggever van de Volkskrant. Hij wist van de actie tegen de Hells Angels: wanneer en waarom dat zou plaatsvinden. We maakten wel vaker mee dat er werd gelekt,'* nuanceert de persvoor-

lichter. *‘Als journalisten of verslaggevers mij bellen met gelekte informatie, sluiten ze steevast af met: “Maar ik wil allerminst justitie in de wielen rijden.” Hoezeer ik dat ook waardeer, weet ik dat het niet blijft bij het melden van de gelekte informatie. De journalist heeft altijd de bedoeling er voordeel uit te halen. Dat bestaat er vaak uit dat hij de primeur mag schrijven. De Volkskrant wilde nu dus de primeur van de inval. Ik vraag nooit hoe ze aan de informatie komen, want die vraag wordt toch nooit beantwoord.’* De persvoorlichter realiseert zich direct het risico als hij het telefoontje ontvangt. *‘Het was een grootschalige actie met nauwkeurige planning. Mijn werkzaamheden als persvoorlichter werden vanaf dat moment extra spannend. Want als één iemand het weet, waarom dan misschien niet meer?’* De Bruin rest weinig anders dan een afspraak te maken met de journalist om ervoor te zorgen dat die het uitgelekte nieuws over het justitieel optreden niet voortijdig publiceert.

‘Aan het gegeven dat een journalist vertrouwelijke informatie heeft ontvangen zit ook een strafbaar feit verbonden,’ gaat de persvoorlichter verder. *‘In de eigen organisatie heeft iemand de geheimhoudingsplicht geschonden. Hier staat een jaar gevangenisstraf op. Het is mij soms een raadsel waarom mensen dan toch bereid zijn om aan de media vertrouwelijke informatie te lekken. In de voorbereiding op grootschalige acties blijft vertrouwelijkheid een van de belangrijkste spelregels,’* aldus de persvoorlichter. *‘Meestal gaat het goed, maar soms niet.’* De Bruin illustreert

dit met de aanhouding van Willem Holleeder. *‘RTL kon me vertellen dat Willem Holleeder maandag zou worden aangehouden. Zoiets zet je voor het blok. Ik hoef niet te weten hoe ze er aan komen, want het kwaad is al geschied. De regie op de actie is weg. Van belang is dan om het beste ervan te maken. Je moet hoe dan ook voorkomen dat ze het op dat moment al publiceren.’* Met de ontwikkeling van internet ziet de persvoorlichter een ander type waarheidsvinding ontstaan. *‘Het maakt niet uit tegen wie je iets zegt. Als het vervolgens op internet wordt gepubliceerd is het nieuws.’* Door afspraken te maken rondom het gelekte nieuws probeert de persvoorlichter een hoger belang te beschermen. *‘Je wilt voorkomen dat de verdachte mogelijkheden heeft om maatregelen te nemen tegen zijn op handen zijnde arrestatie of bewijsmateriaal voor het onderzoek zoekmaakt. Anders kan de politie net zo goed de huiszoeking vooraf aankondigen,’* stelt De Bruin. Uiteindelijk werd Willem Holleeder een dag eerder aangehouden dan oorspronkelijk gepland.

De nacht van de Hells Angels

Zondagavond 21.00 uur 16 oktober 2005 rijdt De Bruin naar het commandocentrum in Amsterdam. *‘Iedereen die er een beetje oog voor had kon er niet omheen: hier stond iets te gebeuren. Via de A4 reden mobiele eenheden richting de hoofdstad.’* Onderweg stopt De Bruin om te tanken bij een benzinstation. *‘Op de parkeerplaats zag ik de colonne van de mobiele eenheid stilstaan. Dan gaat de actie echt*

leven. Het komt los van het draaiboek waar je die dagen op leunt. Ik realiseerde me dat een paar uur later in het hele land mensen klaar zouden staan om in te grijpen.’ Hoewel de actie pas om 2.00 uur 's nachts begint, belt vanaf 23.00 uur 's avonds de Volkskrant-journalist met regelmaat naar de persvoorlichter. *‘Hij wilde natuurlijk weten of hij al kon publiceren. Inmiddels waren ook andere media al op straat te vinden. Mijn ervaring is dat je in Amsterdam niets kunt doen zonder dat de media er van op de hoogte zijn. Meer dan in andere steden wemelt het in Amsterdam van freelance verslaggevers en cameramensen, om de burgers met hun mobieltjes met camera niet te vergeten. Vanuit die wetenschap kijk je welke extra ruimte je de Volkskrant-journalist kan geven, zonder de operatie in gevaar te brengen.’*

Los van het afbreukrisico dat er vooraf informatie is gelekt, blijft ook het risico van de actie aanwezig. Persvoorlichter De Bruin: *‘Het gaat 999 keer goed, maar er kan altijd die ene keer zijn dat het niet goed gaat.’* Dan heb je volgens hem een “foutje bedankt”-incident waarbij het arrestatieteam de deur van het verkeerde adres opblaast. Grijnzend: *‘Om het dezelfde dag met een bosje bloemen weer goed te maken.’*

Uiteindelijk is het moment daar. Verschillende media filmen en doen verslag van de inval, zonder te weten waaróm de invallen plaatsvinden. *‘De beelden van de actie lieten niets aan de verbeelding over. Bij het hoofdkantoor*

van de Hells Angels in Amsterdam werd het toegangshek met een shovel uit de grond getild.’ Vanaf dat moment mag de Volkskrant publiceren. *‘We spraken af dat ze mochten schrijven over wat ze zagen met daarbij algemene achtergrondinformatie. Achteraf bleek de Volkskrant bij alle zes de clubhuizen journalisten en fotografen te hebben neergezet. Iets wat ik had kunnen weten.’* Als het grote nieuws eenmaal bekend is, gaat het snel met de toestroom van journalisten, verslaggevers en camera's. Maar niet alle clubhuizen worden op hetzelfde moment binnengevallen. *‘De politie viel niet alleen clubhuizen binnen maar ook een groot aantal adressen waar leden van de Hells Angels woonden. En voor zo'n grootschalige actie waren er simpelweg onvoldoende arrestatieteams beschikbaar. Iedereen was ingezet. In Rotterdam hebben camera-ploegen urenlang in het donker en de kou voor het clubhuis gelegen. Het clubhuis in Rotterdam was namelijk als een van de laatste aan de beurt.’* Ondertussen ziet De Bruin zijn telefoon langzaam rood opglloeien. *‘Het nieuws van de inval was wereldkundig. Ik ging die ochtend nog even naar huis om te slapen en te douchen. Ik heb nog anderhalf uur geslapen. Ik wist dat ik de volgende dag de reden en het resultaat van de massale landelijke actie moest communiceren.’* Het resultaat van die nacht is de arrestatie van 45 leden van verschillende afdelingen van de Hells Angels. Bij doorzoeken van clubhuizen wordt ook beslag gelegd op een groot aantal wapens. *‘Tevens werd de fameuze granaatwerper gevonden bij het clubhuis in Rotterdam. De granaatwerper die*

volgens de toelichting van de Hells Angels in het latere proces, zou zijn bedoeld om de barbecue mee aan te steken,' lacht

De Bruin.

Persbericht

De volgende ochtend volgt ook een persbericht over de invallen. *'De kern van zo'n bericht is al geschreven voor de daadwerkelijke inval. Het bericht kan na de inval vrij snel naar buiten worden gebracht. Het vormde 's ochtends slechts een invuloefening: zoveel manschappen, zoveel wapens, zoveel aanhoudingen, et cetera.'* De Bruin weet wat hem de volgende dag te doen staat. *'Aan mij was vervolgens de taak om alles in perspectief te plaatsen. Vertellen wat zichtbaar was geworden. Want de media wilden aanvullende informatie. Bovendien mochten ze – na een grote actie – uitleg verwachten over de reden van de actie. Normaliter koos – en kiest – het Landelijk Parket steevast voor een persbericht met toelichting. Vaak leveren we er iemand bij die het bericht voorleest of het toelicht, want met een geschreven tekst alleen kan je geen radio en televisie maken,'* aldus De Bruin. *'De media kunnen zelf kiezen of ze er wel of geen aandacht aan geven. Bij een persconferentie is dat toch anders. In deze zaak liep het anders. We kozen voor een persconferentie, omdat politie en justitie een statement wensten af te geven. Daarom gaven we een persbericht uit met de mededeling: "Maandag 17 oktober om 13.00 uur zal een toelichting worden gegeven tijdens een persconferentie bij het Korps landelijke politiediensten in Driebergen."* De toelichting werd gegeven

door de waarnemend hoofdofficier van justitie van het Landelijk Parket en het hoofd van de Nationale Recherche.

Die maandagmiddag opent het NOS-journaal met het nieuws over de invallen in de clubhuizen en woningen van de Hells Angels. Om vervolgens direct live door te schakelen naar de persconferentie. De Bruin: *'De persconferentie maakte dat de actie tegen de Hells Angels een nog grotere impact kreeg.'* De Bruin ziet dit achteraf als een verkeerde zet. *'Als ik terugkijk op de actie, de strafzaak en de afloop van het proces, dan zou ik de persconferentie willen terugdraaien. We hebben met iets te veel vertrouwen de media te woord gestaan. In de toelichting op het onderzoek werd gezegd dat de inval wel móest gebeuren, dat het OM niet anders kon. Het werd hoog tijd om op te treden tegen deze criminele organisatie. Dat waren in feite opmerkingen die in lijn waren met het gevoel dat na de begrafenis van Klepper was ontstaan. Maar we hebben dat niet kunnen waarmaken. Bovendien moet je rekening houden met vragen waar je geen antwoord op kunt geven. Als je de pers naar je toe laat komen, weet je dat er antwoorden moeten worden gegeven in de trant van: "Daar kunnen we in dit stadium van het onderzoek niet op ingaan"'* Terugblikkend is de algemene les van de persvoorlichter vooral om te waken voor euforie. *'Je moet je altijd bewust zijn dat een strafzaak pas wordt beslist in de rechtszaal. De politie richt zich sterk op het aanhouden van de verdachte. Maar daar is een zaak niet mee opgelost. De echte schuldvraag van*

de verdachte komt pas later aan de orde. Er zijn voorbeelden van zaken die tijdens de zitting een andere wending krijgen. Het Landelijk Parket zal niet snel weer het communicatiemiddel persconferentie op die manier inzetten.'

De Bruin ervaart dat beelden en geluiden bij een persconferentie een eigen leven kunnen gaan leiden. *'Ik noem dit het afbreukrisico van de montage. Ze knippen in je woorden. Een kwartier tot twintig minuten praten daar blijven drie minuten van over. Bij kranten kun je zelfs anderhalf uur met een verslaggever spreken. Ze trekken toch hun eigen conclusies uit het gesprek. Vervolgens moet ik weer bijna anderhalf uur onderhandelen met de journalist over de waarheidsgetrouwheid van het artikel. Ik weet vanwege mijn journalistieke achtergrond maar al te goed dat de pers een quote wil. Daarom nodig ik bij een persbericht vaak radio- en televisiezenders uit om ze te ontvangen voor het geven van een quote. Als je de pers bij je "thuis" ontvangt, dan kan je meer grip uitoefenen op de uiteindelijke berichtgeving.'* Als de crisis nog gaande is, ziet De Bruin wel redenen om een persconferentie te houden. *'Denk aan de inval in het Laakkwartier waar gemeente, politie en OM gezamenlijk optraden. De media zonden daar continu de situatie ter plaatse uit. Om de rust te bewaren, moest de driehoek tijdens de persconferentie ingaan op vragen als: "Wat is er aan de hand en wat wordt er aan gedaan?" De publieke reactie op een crisis mag je nooit negeren. Als het publieke vertrouwen beschadigd is, dan moet dit hersteld worden. Als*

het vertrouwen er nog is, dan moet het behouden blijven. Dit wordt niet bereikt door de deuren in het crisiscentrum dicht te houden.'

Niet zo snel een persconferentie meer voor het Landelijk Parket, maar wel andere informatiemiddelen om de boodschap over te brengen. *'In geval van crisis willen media toch hun beelden. Met alleen de quote "Gaat u rustig slapen" redt de overheid het dan niet.'* Om aan deze behoefte te voldoen stuurt De Bruin met een persbericht het laatste jaar ook videoberichten mee. *'Criminaliteit en de bestrijding ervan zijn hot news. Beelden van een arrestatieteam, gevonden wapens, drugs of geld maken het persbericht sterker. Een persbericht verschijnt nagenoeg altijd op internet. Er is bijna geen barrière meer om nieuws niet te plaatsen op internet. Maar om het rendement van een persbericht groter te maken helpt een foto of video. Bij een andere zaak was in de Rotterdamse haven een schip aangehouden vanwege verdenking van cocaïnesmokkel. Bij het leeghalen van het schip bleek cocaïne verstopt te zitten onder in potten met palmboompjes. Met al die palmboompjes ging het steeds meer op een tuincentrum lijken. Mijn video van die palmboompjes met coke heeft de hele dag door het nieuws gehaald. De beelden werden ook door de reguliere zenders overgenomen, waardoor je zelf veel meer in charge bent om te bepalen wat je wel en niet wilt laten zien.'*

Afketsen Hells Angels-zaak

De Bruin begon het gesprek ermee, maar herhaalt het nogmaals. *'Het voelde niet als een crisissituatie. Ik heb maar één keer het idee gehad: dit is een crisis en dat was het Laakkwartier. Natuurlijk heeft het Hells Angels-onderzoek een zware impact gehad, maar onze organisatie werd niet in zijn bestaan bedreigd. Pas toen de strafzaak tegen de Hells Angels onder druk kwam te staan, brak de crisisachtige periode aan. Vooral omdat de strafzaak een van de meest spraakmakende zaken van dat jaar was, waarvan je niet wist hoe die ging eindigen.'* Eind 2007 wordt duidelijk dat het proces tegen de Hells Angels niet tot een succesvol einde zou leiden. Uiteindelijk wordt het OM niet-ontvanke-lijk verklaard. *'De rechtbank constateerde dat in strijd met de regelgeving een aantal onder het verschoningsrecht vallende gesprekken in het procesdossier was terechtgekomen. Deze gesprekken hadden moeten worden vernietigd, wat inmiddels wel is gebeurd. Al met al is de conclusie te trekken dat het OM in dit maatschappelijk belangwekkende Acroniem-onderzoek tekort is geschoten. 2007 kende daarmee voor het Landelijk Parket, en voor het OM als geheel, dieptepunten. De afloop voelde als een ongelofelijke klap.'*

Nadat de zaak was beëindigd willen de media persoonlijke interviews met de betrokkenen. Ter afsluiting haalt De Bruin een anekdote aan. *'De NOS wilde aan een persofficier een aantal vragen stellen. De journalist vroeg haar: "Wat gebeurt er met de oorspronkelijke zaakofficier?" Het was een vraag waar we nog geen antwoord*

op konden geven. De officier keek weg. De vraag werd nogmaals gesteld. Ze bleef zwijgen. Daarom deed ik een stap naar voren. "Die vraag kan niet worden beantwoord," zei ik. Het is een normale interventie die persvoorlichters plegen. Terwijl onze interventies normaal gesproken niet worden uitgezonden, monteerde de NOS dit in de uitzending. Na mijn ingreep schakelden ze direct door naar een verslaggever in Den Haag. "Want het echte antwoord van deze vraag moet komen van de top van het departement." Erg vervelend. Ik heb veel reacties ontvangen. Waar enkele journalisten spraken over schande, vonden communicatiemedewerkers van een rechtbank het geweldig. "Nu ziet mijn omgeving eindelijk wat een persvoorlichter doet". En weer realiseerde ik me dat enkele seconden op televisie meer effect heeft dan duizend geschreven woorden in een persbericht.'

Betty Wind,

officier van justitie arrondissement Amsterdam

Vanaf dag één is Betty Wind betrokken bij de ontvoeringszaak van Claudia Melchers. Als officier zware criminaliteit is ze gewend aan meeslepende en heftige zaken. Een aantal keer per jaar zijn er ontvoeringszaken in het criminele milieu, met diverse achtergronden en oorzaken. Criminelen die elkaar onderling ontvoeren omdat bijvoorbeeld drugs niet is betaald of is gestolen of een slechte kwaliteit heeft. 'Het zijn zaken die vaak niet in de media komen. De zaak Claudia Melchers was anders. Het leek vanaf het begin te gaan om een ontvoering à la Heineken. Een gesprek over een slachtoffer, een familie, bijzonder losgeld en wekenlang recherchewerk.

'Op het moment dat er een ontvoering plaatsvindt, gaan alle alarmbellen rinkelen bij het OM,' trapt officier Wind het gesprek af. De Amsterdamse officier noemt zichzelf wellicht enigszins gesloten voor de ellende waarmee ze te maken kan krijgen in een zware criminaliteitszaak. 'Maar een ontvoering is een van de heftigste zaken. Niet alleen vergt het heel veel van politie en justitie, maar bovenal is er een slachtoffer in levensgevaar. Het maakt mij niet uit om wie het gaat. Ik zet altijd alles op alles om het slachtoffer veilig thuis te krijgen. Met daarbij het liefst ook de daders achter de tralies. Een ontvoeringszaak verschilt op één belangrijk punt met een moordzaak. Bij een moordzaak wil je evengoed de daders achter slot en grendel krijgen, maar krijg je het slachtoffer nooit meer terug.'

Calamiteitenpiket

De Amsterdamse officier legt de werkwijze van het arrondissement Amsterdam bij alarmering uit. *'De melding komt binnen bij de politie. Als de melding een bepaald gewicht heeft, zoals een ontvoering of een liquidatie, wordt dit direct besproken in de korpsleiding. Vervolgens wordt besloten wat er nodig is om de zaak tot een oplossing te brengen. De afdeling die de zware criminaliteit doet, is de Dienst Regionale Recherche. Zij beoordelen welk team de zaak kan oppakken, meestal het dienstdoende team.'* Het arrondissementsparket Amsterdam werkt op een vergelijkbare wijze. De teamleider van het zwacri-team, het team dat de zware criminaliteitszaken afhandelt, bepaalt wie er calamiteitenpiket heeft. *'Een ontvoering of een liquidatie noemen wij een calamiteit.'*

Normaal gesproken pakt diegene die piket heeft, de calamiteit op. Maar de teamleider kan een officier met de meeste ervaring op een bepaald type onderzoek plaatsen. Of iemand met een grote workload de zaak niet laten afhandelen.'

'Als een ontvoering als deze zich voordoet, dan blijf je als officier natuurlijk niet naast de telefoon zitten. Je gaat naar het crisiscentrum op het politiebureau. Ik had die avond geen piket. Mijn toenmalige teamleider is na de melding eerst zelf gegaan. Hij heeft daar de hele nacht gezeten, waarna hij 's ochtends vrij vroeg mij heeft gebeld met de vraag of ik de zaak wilde leiden. Vanaf dat moment was ik als officier leider van het opsporingsonderzoek. We hebben de dagen erop met zijn tweeën gezeten, buiten de momenten dat een van ons ging slapen. De eerste paar dagen hadden we, net als de politie, een 24-uurs bezetting. Na een aantal dagen is in overleg met de teamleider besloten dat ik de zaak alleen zou afmaken.' In de eerste dagen doet Wind veel op adrenaline. 'Wakker en scherp blijf je wel in zo'n situatie. Er is een gezamenlijk doel waar alle aanwezigen volledig de focus op richten: het slachtoffer moet zo snel mogelijk weer levend worden teruggevonden.'

Informatie in de beginsituatie

In het begin van de ontvoeringszaak is slechts één ding duidelijk. 'We wisten dat het om een ontvoering ging. Meer niet. Van de overige informatie wisten we niet direct of het waar was. Het begin van zo'n zaak bestaat vooral uit infor-

matie verzamelen en nog eens informatie verzamelen. Niets is belangrijker dan het valideren van informatie. De buurman van de ontvoerde was daarin voor ons een belangrijke bron.' Betty Wind schetst het initiële beeld aan gevalideerde informatie. 'Mevrouw Melchers is alleen thuis met haar kinderen. De telefoon gaat. Een beller wil een afspraak maken met mevrouw Melchers in het kader van haar bedrijf. Onder het huis heeft het echtpaar Melchers een eigen cateringbedrijf waar ze voor feesten en partijen maaltijden voorbereiden. Omdat haar man niet thuis is, heeft ze die avond geen zin in een afspraak. Toch weet de beller haar over te halen om die avond nog tot een afspraak te komen. De mannelijke beller liegt haar voor dat hij en zijn vrouw de volgende ochtend naar het buitenland moeten, maar toch graag een afscheidsfeest wensen. Mevrouw Melchers vertrouwt het niet. Ze gaat allerlei mensen bellen. Ze belt onder meer haar vader, want hij zou de beller kennen. Ze krijgt hem niet te pakken. Ook haar man is onbereikbaar op zijn wekelijkse bridge-avond. Uiteindelijk is haar bovenbuurman bereid om in haar woonkamer te wachten tijdens de afspraak. Ze vertrouwt het terecht niet, want twee mannen dringen het huis binnen en overmeesteren haar. De buurman komt af op het rumoer vanuit de woonkamer. Ook hij wordt overmeesterd.' Claudia Melchers en haar bovenbuurman worden door de vermomde mannen onder dreiging van een vuurwapen vastgebonden. Een bivakmuts met tape wordt over hun hoofden getrokken. De buurman wordt vastgebonden aan een grote cateringtafel.

Claudia is waarschijnlijk in een grote tuinkist geplaatst en in een busje geladen. Dit is niet zeker, want een kist is nooit gevonden. Omdat het heel lang duurt voordat ze gaan rijden, denkt Claudia dat ze de getuigen hebben gedood. Ze staat doodsangsten uit, vooral bij de gedachte dat haar kinderen en de buurman zijn vermoord. Maar de buurman is niet dood. Hij roept de kinderen die in bed liggen. Na enige tijd komen ze naar beneden. Het meisje van vijf kan uiteindelijk met een schaar de buurman losknippen. De buurman belt om ongeveer 23.00 uur de politie. Als eerste is de lokale politie ter plaatse. Als snel constateren ze dat er sprake is van een ontvoering. De politie vindt in de woning een brief die is bedoeld voor de man van Claudia. Hij moet vooral niet de politie waarschuwen, maar dat is te laat. De ontvoerders vragen een losgeld van driehonderd kilo cocaïne,' zo eindigt de Amsterdamse officier de opsomming van gevalideerde informatie.

De zoektocht naar informatie

Dan begint voor het onderzoeksteam een fase waarin ze zich bezig houden met het verzamelen van informatie. 'Dit is het enige dat je wilt: meer informatie. Beoordelen wat we hebben en wat we willen. In die situatie is de officier belangrijk. Een van de eerste dingen die je in zo'n situatie regelt zijn telefoontaps, want er is een grote kans dat de ontvoerders contact opnemen met familie. Mochten ze bellen, dan heb je een aanknopingspunt waarop je kunt rechercheren.' Het regelen van taps is geen kwestie van techniek maar van

bevoegdheid, legt Wind uit. 'Om een tap te plaatsen vordert de officier een machtiging bij de rechter-commissaris. Als deze akkoord is, verleent de rechter-commissaris de machtiging, waarna de officier via de politie een bevel geeft aan de provider. Dit kan allemaal binnen een paar minuten. Overigens moet je wel voor elke afzonderlijke tap een afzonderlijke machtiging verkrijgen.'

De buurman vertelt in zijn verklaring ook over het vreemde telefoontje. 'Dus wil je gelijk weten wie waar vandaan dat telefoontje heeft gepleegd. Van ieder telefoonnummer zijn de historische gegevens op te vragen bij de provider, in dit geval KPN. Ze konden de gegevens wel delen, maar pas vijf dagen later. Daar heb je dus echt geen tijd voor. Om die procedure te versnellen, wordt het via een hoger niveau gespeeld, want het gaat wel om leven of dood. Uiteindelijk komt uit de telefoongegevens van het gezin Melchers een mobiel nummer. Daarvan vraag je vervolgens de gegevens op. Dat nummer bleek tot dan toe nog nooit gebruikt. Het nummer gaat onder de tap. Dit zijn bevoegdheden van de officier, zodat de politie dit niet zonder het OM kan regelen. Hoewel dit ook telefonisch kan, is het goed om ter plaatse te zijn. Je kunt dan met elkaar sparren over welke middelen er zijn om haar zo snel mogelijk terug te vinden.'

De zoektocht lijkt ten einde

De angst dat Claudia misschien al is vermoord, is aanwezig bij het team. 'Maar er was ook hoop. Bijzonder was wel dat de ontvoering vanaf moment één in de

media bekend was. Nog méér media kan dan helpen de zaak mogelijk sneller op te lossen. Ieder uur kan tellen. Opsporing Verzocht werd daarom ingeschakeld. Als jij met je politieteam tot de conclusie komt dat de publiciteit gezocht moet worden, dan zoek je die.' In overleg met de teamleider bij de politie overlegt Wind over de naar buiten te brengen informatie. 'Naast Opsporing Verzocht zochten we via andere wegen de publiciteit: een persconferentie en een persbericht.' Om het opsporingsonderzoek niet te schaden en de privacy van de familie niet nog meer aan te tasten, doet het OM bijna geen mededelingen. 'Je vertelt zo veel mogelijk om de hulp van het publiek te krijgen, maar zo weinig mogelijk om je opsporingsonderzoek niet te schaden. Alles wat je zegt, kan informatie zijn, waardoor de daders wellicht op de vlucht slaan of andere dingen doen. De pers is echter niet gelukkig met een persbericht van vier korte regeltjes. Ons antwoord op alle vragen was ook structureel: "Daar kunnen we in het belang van het onderzoek niets over zeggen". En dan ... gaan ze speculeren. Het is niet handig geweest om de eis van de ontvoerders bekend te maken. Het feit dat er cocaïne als losgeld werd gevraagd, zette de familie in de hoek van de verdovende middelen. De vader van Claudia was daar op zijn zachtst gezegd niet gelukkig mee. Het is voor de familie een heel vervelende periode geweest,' zegt Wind met bedeesde stem. 'Maar we konden ook niet geruchten gaan ontkrachten. Want dan is informatie waar je geen mededelingen over kon doen kennelijk geen onzin. Het OM loopt vaak tegen dit dilemma aan. Op de

zitting heb ik nadien ook benadrukt dat er geen aanwijzingen waren dat de familie Melchers in de verdovende middelen zou zitten.'

In de berichtgeving wordt melding gemaakt van een telefoonnummer waarop mensen tips kunnen doorgeven. Het opzoeken van de media werkt. Het politieteam krijgt te maken met een stroom aan informatie: zinnig en onzinnig. Maar het zijn uiteindelijk toch de taps die richting geven aan de oplossing van de zaak. 'Taps zijn vaak ter ondersteuning van het onderzoek. Een zaak oplossen lukt vaak niet, maar in dit geval lukte het wel. De ontvoerders maakten een foutje. De telefoon waarmee naar Claudia was gebeld, werd weggegooid. Maar er werd nog een keer gebeld naar de weggegooidde telefoon, dat kon dus van de ontvoerders zijn. Op zo'n moment betekent dat nog niets, het is slechts een aanknopingspunt.'

Uiteindelijk komt het team erachter in welk gebied de mobiel zich bevindt. Het is vermoedelijk ook de omgeving waar Claudia wordt vastgehouden. 'We wisten dit niet zeker. En toen ineens - na drie dagen - werd Claudia vrijgelaten. We wisten niet waarom. Claudia is gaan onderhandelen. De ontvoerders vertelden haar dat ze driehonderd kilo cocaïne eisten. Claudia snapte niets van die eis, maar de ontvoerders legden de link naar een oude bekende uit Curaçao. Ze doet een voorstel aan de ontvoerders, die haar idee omarmden.'

De zoektocht gaat door

Al is de ontvoerde vrij, dan betekent dat niet het einde van het opsporingsonderzoek. *'We hadden nog geen daders. Een lastige situatie voor politie en het OM, want de media doken er bovenop. Stilhouden van de ontvoering lukte vanaf dag één niet. De pers kwam die eerste avond al bijna gelijktijdig met de politie de straat in rijden. Soms kan het een bewuste keuze zijn om de pers in te schakelen. Als je niets hebt, kan het een keuze zijn om een foto van het slachtoffer te tonen in de media. Dit moet je in overleg doen met de familie. Wij dachten toestemming te hebben van de man van Claudia, toen we een foto van Claudia vroegen. Het dispuut met de familie handelde vervolgens over het al dan niet gevraagd hebben of we deze foto ook mochten gebruiken voor het opsporingsonderzoek. Hier zit voor ons een leerpunt.'*

De afspraak van Claudia

'Na de vrijlating durfde Claudia niet het hele verhaal te vertellen. Ze heeft daarom in eerste instantie een verhaal verteld dat ze niets van de ontvoerders wist. Later bleek dat ze afspraken met de ontvoerders heeft gemaakt. Ze zou eerst vijftigduizend euro betalen en later nog eens vijf miljoen. Ze was doodsbang voor haar ontvoerders. Ze dreigden: "We zullen je kinderen neerschieten". Het was voor haar een serieus scenario om buiten de politie om te voldoen aan de eisen van de ontvoerders. Wat ontvoeringszaken complex maakt, is de afhankelijkheid van verhalen van slachtoffers. We waren op zoek naar

de daders, maar hadden niet het juiste verhaal van het slachtoffer gehoord. In zo'n geval moet je dus allerlei scenario's onderzoeken om de ontbrekende schakel naar de ontvoerders te achterhalen. Je onderzoekt op zo'n moment scenario's waarvan je wellicht achteraf niet wil dat iedereen daar van op de hoogte wordt gesteld. In de scenario's doe je ook onderzoek in de privésfeer van personen die later niet in het verdachtenbankje van de rechtszaal verschijnen. Om privacy-schending van deze personen te voorkomen, moet je de andere scenario's niet publiekelijk te etaleren. Maar het blijft een dilemma. Immers, alles wordt bewaard in het kader van de verantwoording. Stop je alles wat je onderzocht hebt, dus ook de niet relevante informatie voor dadergroep B in het dossier?' Officier Wind wil vooral collega's en partners aangeven dat de verschillende dossiers los van elkaar moeten worden opgesteld, waarbij nice-to-know en need-to-know gescheiden moeten blijven. 'Uiteraard wil je niet dat de andere scenario's publiek worden. De verdachte, de advocaten, de rechters op de zitting, en slachtoffers kunnen dit procesdossier ontvangen. Soms lukt het ook de pers om daarover beschikking te krijgen. Verantwoorden is dus één, maar het is de vraag of je alles moet voegen in het procesdossier.'

Pas na een aantal dagen vertelt Claudia de politie het werkelijke verhaal. *'Claudia had met haar ontvoerders afspraken gemaakt over het geld. Claudia zou een speciaal daarvoor aangemaakte e-mail-account openen met de code friendship.*

Je kunt dan met één account overal ter wereld communiceren, als je de code kent. De werkwijze was vrij simpel. Je schrijft een conceptbericht dat je opslaat in je account, daarna kan iemand anders waar op de wereld dan ook dit conceptbericht openen. Daarna volgt het antwoord op exact dezelfde wijze.' Het contact houden via de conceptberichten duurt een aantal weken. De hoeveelheid irrelevante informatie wordt ondertussen groter, wanneer de vader van Claudia een beloning van een miljoen dollar uitlooft. 'De grootste flauwekul komt binnen na het bekendmaken van de beloning. Niet alleen tips, maar ook allerlei onzinverhalen. Van mensen met rancune tegen de familie tot een man die zijn buurman – waaraan hij een hekel had – erbij probeerde te lappen. Maar met de tips die binnenkwamen, moesten we wel wat, want de gouden tip zal er maar tussen zitten. De mensen van het callcenter noteerden alles nauwkeurig, waarna wij de schifting maakten tussen zin en onzin. En de zinvolle tips werden uitgerechercheerd. Wij waren daar niet blij mee. We zaten namelijk vrij dicht bij de oplossing, maar we konden nog niets vertellen aan de betrokkenen. Opsporingsinformatie moet je stilhouden. Zelfs tegenover de familie Melchers, hoe vervelend ook. Als je namelijk bijna bij de dader bent, mag er geen opsporingsinformatie op straat komen te liggen.'

Het traceren van het IP-adres waarop de conceptberichten worden gemaakt, blijkt niet eenvoudig, weet de Amsterdamse officier zich nog goed te herinneren. 'Hier ging enige tijd overheen. Ondertussen

hadden wij maar één tactiek, namelijk het vertragen van de afspraak. Het IP-adres van de computer bleek een Braziliaans adres. Hij zat in wisselende internetcafés: eerst in Sao Paolo, later in Rio de Janeiro. De wijze waarop in Brazilië iemand mag worden aangehouden, verschilt met de Nederlandse. In Brazilië moet er toestemming van de rechter zijn om iemand aan te houden. Dit duurde weer drie weken. Al die tijd moet je via de mail de ander aan het lijntje houden. Er zijn twee keer fake-afspraken gemaakt. Al met al duurde het wel vijf weken, om hem via internetcafés op te sporen. Gelijktijdig waren we ook op Curaçao bezig, omdat daar de andere daders naartoe waren gevlucht. Wéten wie de daders zijn is één, maar hen traceren is twee,' zucht de Amsterdamse officier. 'Heel media Nederland dacht dat de zaak al was opgelost. De druk om met zaaksinformatie te komen was enorm. Maar we konden pas nadat ook de laatste verdachte in Brazilië was opgepakt echt naar buiten treden.'

Lessen

'Wij zijn niet altijd even goed in het evalueren van dit soort zaken bij het OM. De politie evalueert beter. Veel mensen waren betrokken bij het proces, waardoor de informatie-uitwisseling nogal chaotisch verliep. Je kunt beter met een kleine ploeg werken dan met een grote. Lastig vond ik het communiceren met het Parket-Generaal. Vanwege de gevoeligheid moet dat op de hoogte worden gehouden via ambtsberichten. Op het Parket-generaal realiseerden ze zich niet altijd even goed dat een officier in zo'n crisisachtige situatie

niet altijd de tijd heeft om de stand van zaken direct op papier te zetten. De eerlijkheid gebiedt mij trouwens te zeggen dat ik het niet echt een crisis vond. Maar ook weer niet een situatie waarmee ik dagelijks van doen heb. Het crisisachtige zit vooral in de levensbedreigende situatie waardoor de eerste uren cruciaal waren. Voor het team zware criminaliteit worden officieren geselecteerd op karakter en hun analytisch vermogen. Dit analytisch inzicht kan van grote waarde zijn tijdens de eerste uren van zo'n ontvoeringszaak. Verder heb je in dit soort crises daadkrachtige types nodig die knopen durven doorhakken en snel kunnen schakelen.'

De afloop

Eén van de twee hoofdverdachten van de ontvoering van miljonairsdochter Claudia Melchers is door de rechtbank in Amsterdam veroordeeld tot acht jaar cel. Hij werd beschouwd als de initiatiefnemer van de ontvoering. Het Openbaar Ministerie had twaalf jaar gevangenis geëist. De straf is lager uitgevallen, omdat bij de ontvoering geen geweld is gebruikt. De rechtbank hield ook rekening met de korte duur van de ontvoering. De tweede hoofdverdachte is na een psychisch onderzoek eveneens veroordeeld. De drie handlangers zijn veroordeeld tot mildere straffen van respectievelijk zes, twee en een half jaar cel.

Huibert Donker,

officier van justitie arrondissement Breda

Huibert Donker, officier in het arrondissement Breda, was nauw betrokken bij de zaak rond Jesse Dingemans. Julien C. vermoordde op klaarlichte dag en op gruwelijke wijze het achtjarige jongetje op een basisschool in Hoogerheide in december 2006. Een gesprek over de eerste uren na de moord, de voorlichting vanuit het OM en de rechtzaak waarin de dader uiteindelijk tot levenslang werd veroordeeld.

Voordat bij de zaak wordt stilgestaan, doet Donker een heldere aftrap over de voorlichting van het OM. *'In mijn optiek doen wij onszelf te kort,'* aldus Donker.

'In crisissituaties is het vaak de burgemeester die het woord voert, ook over strafrechtelijke zaken en zaken waarin het OM in veel gevallen een even grote stem heeft. Te vaak hoor ik nog een burgemeester die allerlei dingen over het opsporingsonderzoek meldt, waarvan ik denk "schoenmaker, blijf bij je leest". Wat mij betreft, mag het OM vaker en duidelijker aangeven wanneer het de leiding in een zaak heeft.'

Een dergelijke leiding had Donker zeker in de schokkende zaak van de moord op Jesse Dingemans. De zaak veroorzaakte zelfs in het buitenland beroering. *'Het is te gemakkelijk om burgemeesters te verwijten dat zij zich in de voorlichting uitspreken over zaken waar ze niet over gaan. Wij hebben het als OM ook aan onszelf te wijten, want eerlijk gezegd hebben wij*

de burgemeesters ook die ruimte gelaten.

Bij de moord in Hoogerheide lag mijns inziens de verhouding precies goed. De burgemeester richtte zich op de publieke commotie, terwijl wij ons op de zaak en de opsporing konden richten. Een goede balans. Het was bijzonder prettig om bij de burgemeester te merken dat we daar hetzelfde over dachten.' Donker staat stil bij het eerste stafoverleg op het gemeentehuis in Hoogerheide, waarbij hij namens het OM aanwezig was. *'Al in dat eerste overleg hebben we voor elkaar direct duidelijkheid geschapen. Wie heeft de lead in deze zaak? Ik weet dat de burgemeester toen bijna grappend zei: "Ik mag toch nog wél gastheer zijn in mijn eigen gemeente?"'*

Ter plaatse

De noodzaak om snel aanwezig te zijn, stond in dit geval buiten kijf, volgens Donker. *'Ik ben rechercheofficier. Mijn taak is het om ervoor te zorgen dat we alle*

Teams Grootschalige Opsporing (TGO) coördineren. Als een mogelijke TGO in de lucht hangt, word ik als eerste gebeld. Door de lokale politie of door de gebiedsofficier, dat verschilt per casus. Meestal heb je alleen met een strafrechtelijke component van een crisis te maken. Dan is de politie ter plaatse en wordt een TGO opgestart. Bij een criminele afrekening bijvoorbeeld heeft de burgemeester nauwelijks een rol, in elk geval niet in de richting van de lokale bevolking. In dit geval was wel sprake van impact bij de lokale samenleving en daardoor was ook de openbare orde in het geding. Dat was de reden dat ik in dit geval ter plaatse ging kijken, terwijl ik in andere gevallen wellicht de situatie vanaf het arrondissement had aangestuurd.’ De taakverdeling tussen de burgemeester enerzijds en Donker anderzijds was vanaf het eerste contact zonneklaar. ‘De gemeente Woensdrecht, waar Hoogerheide onder valt, was vooral verantwoordelijk voor de communicatie met de bevolking en de opvang van ouders van de kinderen op school. De burgemeester richtte zich, conform de afspraak, nadrukkelijk op de lokale samenleving, terwijl ik ervoor zorgde dat de zaaksofficier zich ongestoord op het onderzoek kon richten. Als de wegen van OM en gemeente elkaar kruisten, dan trokken wij samen op.’

Dat de taken van het OM divers zijn, wordt al vrij snel duidelijk. ‘De gebiedsofficier was betrokken bij het beleidsteam. De zaaksofficier trok de zaak als TGO-officier. Ik ben de spreekwoordelijke vliegende keep geweest, die ervoor zorgde dat de

mensen op de juiste plek aan de gang gingen en dat de verschillende plaatsen delict werden bewaakt. Ook was het mijn taak om te garanderen dat het Forensische Team Opsporing ter plaatse kwam en de woning van Julien C. grondig werd onderzocht. Voor de zaaksofficier is het in onze taakverdeling het belangrijkste dat hij zijn werk kan doen en niet wordt afgeleid door de commotie die zo’n zaak met zich meebrengt. Alle telefoontjes heb ik naar mij laten doorleiden, zodat journalisten, mensen van de gemeente en anderen de zaaksofficier niet van het werk hielden.’

Opschaling binnen OM

Vlak na de moord staat iedereen binnen de eigen organisatie op scherp, volgens Donker. ‘Naast de zaken die in Hoogerheide moesten worden geregeld, had ik ook direct contact met de hoofdofficier, die op zijn beurt weer direct contact had met de procureur-generaal. Via-via hield je elkaar doorlopend op de hoogte van de ontwikkelingen. Met de persofficier heb ik de afspraak gemaakt dat hij alle telefoontjes zou beantwoorden, terwijl ikzelf de persconferenties voor mijn rekening zou nemen. Daar had ik in het verleden al ervaring mee opgedaan, wat in dit geval mooi uitkwam.’ De keuze van de zaaksofficier is volgens Donker ook vrij snel tot stand gekomen. ‘Op het parket in Breda stemmen we af met het afdelingshoofd Zware Criminaliteit (ZwaCri) wie de zaaksofficier wordt. Normaliter hebben de ZwaCri-officieren een vast gebied, maar op het moment dat zo’n heftige zaak speelt moet je altijd even kijken of er niet een

grote zitting aankomt die op dat moment een groot beslag legt op de betreffende officier. Het besluit om een TGO te starten is een gezamenlijke beslissing van het hoofd van de divisie Recherche van de politie en mijzelf geweest. Dat besluit komt altijd in overleg tot stand. In dit geval was het een vrij makkelijke beslissing, ingegeven door de impact van de zaak. Ook speelde mee dat er meerdere plaatsen delict waren. Er was het ouderlijk huis, de bosjes waar de dader het moordwapen in heeft gegooid, een vuilnisbak waar hij kleren in heeft gestopt en de school waar het delict is gepleegd. Dichtbij de school heeft hij nog op een plaats zijn handen in het zand gewist. Ook die plaats is nog veiliggesteld.'

Persconferentie met gemeente

Ondanks de duidelijke afbakening van taken tussen gemeente enerzijds en OM anderzijds is Donker op zijn qui-vive in de overleggen met de burgemeester. *'Ik zat erbij toen in het driehoeksoverleg werd voorgesteld om een persconferentie om 19.00 uur te houden. Het was op dat moment al 18.15 uur. Ik vond het een aardige gedachte, maar was er niet zeker van of men al voldoende stof had om überhaupt iets te vertellen. Als je besluit om een persconferentie te houden, moet je immers wel wat te melden hebben. Mijn ervaring is dat, zolang je nog geen informatie kan vrijgeven, je beter geen persconferentie kunt geven. Anders loop je de kans dat je alleen maar meer vragen oproept. Bovendien twijfelde ik of wij voldoende tijd hadden om een en ander voor te bereiden.'* Toch werd de perscon-

ferentie niet naar achteren geschoven, omdat de burgemeester snelle publieksvoorlichting belangrijk vond. *'In de omgang met de pers hink je soms op twee gedachten. Aan de ene kant wil je zo open mogelijk zijn, aan de andere kant weet je dat de pers bijna haar eigen opsporingsonderzoek doet. Toch is mijn ervaring dat je met openheid het verste komt. Je kunt prima vertellen waarom je op bepaalde zaken niet nader in kunt gaan. Dat wordt doorgaans best begrepen.'* Om er lachend aan toe te voegen: *'Voor het OM is het een standaard-antwoord voor situaties waarover we geen mededelingen willen doen. "Zoals u zult begrijpen, kunnen we in het kader van het onderzoek daar geen mededelingen over doen." Je moet van goeden huize komen wil je dat als journalist dan niet begrijpen, maar de praktijk is helaas anders.'*

Op het moment dat de persconferentie werd gegeven, was de verdachte opgepakt. Volgens Donker schepte dat feit verwachtingen bij de pers, die nog niet konden worden waargemaakt. *'De pers en het publiek denken op zo'n moment dat de zaak rond is. Je hebt immers iemand opgepakt. Terwijl ik op dat moment feitelijk weinig informatie kon brengen. De man had nog geen verklaring afgelegd. Diep in je hart weet je dus ook niet hoe de vork in de steel zit. Het was immers nog zulk supervers nieuws.'* Wel geeft het de ruimte aan het OM om een voorschot te nemen en de gemeente te ondersteunen bij het ontkrachten van het verhaal dat de vader mogelijk zelf de dader zou zijn. *'Dat verhaal ging vrij snel rond en was voor de burgemeester een belang-*

rijke aanleiding om de persconferentie te geven. We hebben wel een slag om de arm gehouden door aan te geven dat we nog middenin het onderzoek zaten, maar – als ik eraan terugdenk – hebben we duidelijk gecommuniceerd dat er, naar de toenmalige stand van zaken, geen enkele reden was om in die richting te zoeken.'

Een leerpunt dat Donker uit de persconferentie meenam was de manier waarop derden in de persconferentie betrokken worden. *'Het hoofd van de school heeft naar ons idee veel te veel vrijheid gehad om zijn eigen verhaal te vertellen. We zijn in goed vertrouwen de persconferentie ingegaan. We hadden besproken dat het belangrijk was dat er geen daderinformatie naar buiten zou komen. Op momenten bleek hij toch over meer informatie te beschikken dan we vooraf hadden ingeschat, maar hij vertelde dit niet. Daarmee hebben we op dat moment een risico gelopen.'* Toch is het optreden van het schoolhoofd voor de officier geen reden om een volgende keer zo iemand te weigeren. *'Ik zou er wel dichterbij zitten, checken welke informatie men heeft en goed beoordelen wat men in de gegeven omstandigheden aankan.'*

Informatiebijeenkomst

Na de bijeenkomst werd er een persbericht uitgestuurd, waarin de belangrijkste feiten nogmaals werden gepresenteerd. Vervolgens legde de gemeente in haar voorlichting de nadruk weer op de ouders, die met vragen naar het gemeentehuis waren gekomen. Om onrust en angst te voorkomen, achtte

de burgemeester het van groot belang om hen apart te informeren. *'Diezelfde avond is een informatiebijeenkomst voor de ouders van de school georganiseerd. Alle ouders werden op hetzelfde moment geïnformeerd, om te voorkomen dat de werkende ouders het idee zouden kunnen krijgen dat ze informatie-achterstand zouden hebben.'*

De bijeenkomst haalt de spreekwoordelijke druk van de ketel. *'Je merkt dat het belangrijk is om die mensen zo snel mogelijk informatie te geven. Het hangt niet per definitie samen met de opsporing, maar kan wel van belang zijn voor de maatschappelijke betrokkenheid die je als OM ook voelt. Je merkt na zo'n geruchtmakende moord dat in feite de hele gemeenschap slachtoffer is van het delict. Het past bij de huidige maatschappij om daar direct open over te zijn en als OM een steentje aan bij te dragen. Waarbij we uiteraard altijd moeten opletten dat er geen dingen worden gezegd die het opsporingsonderzoek frustreren. Toen de burgemeester, de districtschef en de gebiedsofficier de ouders te woord stonden, stonden het hoofd van de divisie Recherche en ik in de coulissen om aan te geven welke vragen wel en niet beantwoord mochten worden. Bij bepaalde vragen keken ze dan even onze kant uit en knikten we 'ja' of 'nee'. Grosso modo vind ik dat, zolang het opsporingsbelang gewaarborgd is, je als OM medewerking moet verlenen aan zo'n informatiebijeenkomst.'* Donker merkt dat de ouders, net als de pers, begrip hebben voor de bijzondere positie van het OM. *'Tedereen wist op dat moment dat*

er iemand was opgepakt en begreep dat wij in het kader van de opsporing weinig konden zeggen. Bovendien hadden zij er zelf belang bij dat de dader achter de tralies kwam. Het onderzoek mocht niet worden gefrustreerd. We merkten dat veel vragen dan ook niet zozeer over de dader en het delict gingen, maar vooral over de veiligheid op school en de veiligheid in de samenleving. Op die vragen konden we prima antwoord geven.'

Forensisch onderzoek

Donker is in deze casus te spreken over de samenwerking met het Nederlands Forensisch Instituut (NFI). *'Er zijn bij het NFI tegenwoordig de Forensische Intakegesprekken ofwel de FIT's. Dan komt een vertegenwoordiger van het NFI naar het arrondissement om de zaak te bespreken en prioriteiten aan te brengen in de opsporing. Als er veel sporen te onderzoeken zijn, moeten er immers prioriteiten worden aangebracht. Dan worden er afspraken gemaakt over de termijn waarop de resultaten beschikbaar komen. Daarbij houd je bijvoorbeeld ook rekening met de bewijsmiddelen die je nodig hebt bij de voorgeleiding bij de rechter-commissaris en de raadkamer. Mijn ervaring is dat het NFI een enorm capaciteitstekort heeft, maar op tijd levert in de zaken die er echt om spannen.'*

Donker steekt de hand in eigen boezem wanneer het over het vergaarde materiaal gaat. *'Terugblikkend vind ik dat we te makkelijk bij de school zijn binnengelopen, vlak nadat we in Hoogerheide aankwamen. Eerlijk gezegd hadden we*

er misschien niet naartoe hoeven gaan. Mogelijk was het beter geweest het hele gebouw te ontruimen en af te kondigen dat niemand meer het gebouw in mocht, behalve de leden van de technische en tactische recherche. Daar kun je niet voorzichtig genoeg in zijn. Als de tactische recherche kan beargumenteren waarom ze op een plaats delict moet zijn, dan zal de technische recherche daar gelegenheid voor moeten geven. Later hebben we ook nog bruikbare sporen buiten de school gevonden. Ik ben wel zo professioneel dat ik niet het bewuste klaslokaal ben binnengelopen, maar je moet je afvragen of ik in mijn rol werkelijk in de school moest zijn om mijn taken uit te kunnen voeren.'

Voor de uiteindelijke rechtzaak beschikt het team, zoals Donker zelf zegt, over een Walhalla aan technisch bewijs. *'Bewijstechnisch was dit geen lastige zaak. Maar er zijn genoeg zaken waarin het anders loopt. Dan moeten we, meer dan vroeger, vertellen waarom het bewijstechnisch moeilijk ligt. Ligt dat aan fouten van onze kant? We kunnen het bewijs niet creëren. Je kunt daar vakkundig naar zoeken, maar in essentie is het bewijs er of het is er niet. Buitenstaanders denken wel eens ten onrechte dat je fouten hebt gemaakt als je het niet kunt bewijzen. Maar zo zit de wereld natuurlijk niet in elkaar.'*

Rechtszaak

Ondanks de overzichtelijkheid van de casus en de veelheid aan bewijzen, waakt het arrondissement Breda voor onderschatting van de rechtszaak. *'Julien C.*

heeft bij de rechtbank in Breda in totaal twaalf jaar met TBS gekregen. Bij het hof in 's-Hertogenbosch kreeg hij levenslang. Dat is uiteindelijk een juridische kwalificatie van de gepleegde feiten. Voor ons werk als officieren van justitie geldt dat het vooral belangrijk is om de zaak zorgvuldig op te bouwen en ervoor te zorgen dat je het weloverwogen kunt presenteren. In dit soort zaken wordt tegenwoordig tegenspraak georganiseerd. Dat is een uitvloeisel van het PVOV, het Programma Versterking Opsporing en Vervolgning.' De waarde van PVOV is voor Donker zonneklaar. 'Ook in de rechtszaal merk je dat de tijdsgeest is veranderd. Zeker na de Schiedammer Parkmoord merk je dat een processtrategie steeds belangrijker wordt. Een processtrategie betekent dat je vooraf bedenkt hoe je de zaak opbouwt, hoe je het onderzoek vormgeeft en hoe je in de latere zitting met de getuige-deskundigen omgaat. In deze casus speelde het verhaal van de verdachte, die beweerde dat iemand anders die sterk op hem leek, de moord had gepleegd. Als de advocaat meegaat in dat verhaal, moet je als OM bewijzen dat geen van de verhalen die als alternatief worden aangedragen, op enige waarheid berust. Wij hebben nu veel onderzoekstijd gebruikt om de merkwaardige, alternatieve lezingen uit te kunnen sluiten. Als iemand beweert dat hij op en neer naar de maan is gereisd, moet je dat tegenwoordig bij wijze van spreken onderzoeken en kijken of dat in het gegeven tijdsbestek had gekund.'

Volgens de officier van justitie is ook het recente arrest in de zaak Kouwenhoven een bevestiging dat de eisen die aan het

bewijs worden gesteld, zijn verscherpt. De rechter had kritiek op het werk van het OM in de zaak tegen Kouwenhoven. Dit was een belangrijke grond waarop hij is vrijgesproken van grootschalige illegale wapenhandel en medeplichtigheid aan oorlogsmisdaden. 'In dit arrest is één ding volstrekt helder: het stelt duidelijke eisen aan de bewijsmiddelen. Als OM moet je ook bespreken welke bewijsmiddelen ontlastend zijn en niet alleen de belastende middelen presenteren. Ook de geloofwaardigheid van een getuige of deskundige wordt niet voetstoots vertrouwd. Dat moet, meer dan vroeger, worden onderbouwd. Daarmee is het vak een stuk ingewikkelder geworden. Het arrest Kouwenhoven geeft exact weer aan welke eisen het door de officier aangevoerde bewijs tegenwoordig moet voldoen. Niet alleen de maatschappij en pers zijn kritischer geworden, ook de rechtspraak. Voor mij betekent dat twee dingen: strategischer omgaan met de presentatie van de casus in de rechtszaal, maar ook strategischer omgaan met de externe communicatie. Met de komst van Harm Brouwer als voorzitter van het College van procureurs-generaal is een behoorlijke slag geslagen en zijn we beduidend opener naar de buitenwereld geworden. Maar dat is voor mij nog niet voldoende. Deze tijd vraagt naar mijn bescheiden mening om nog meer transparantie dan we tot op heden bij het OM gewend zijn.'

Willem Nijkerk,

officier van justitie arrondissement Utrecht

In de Utrechtse wijk Ondiep schiet op zondagavond 11 maart 2007 een politieagent die zich bedreigd voelt, een man dood. Aanvankelijk blijft het rustig in de wijk, maar later breken er toch rellen uit. Uiteindelijk sluit de burgemeester op dinsdag 13 maart de wijk af. De relschoppers, door de gemeente reltoeristen genoemd, worden hard aangepakt. Een gesprek met officier van justitie Willem Nijkerk over de Utrechtse aanpak.

Willem Nijkerk weet precies waar hij was op het moment dat het tragische incident gebeurde. *'Ik werd gebeld door mijn teamleider. Hij vertelde dat een dodelijk schietincident had plaatsgevonden in Utrecht, waardoor het mogelijk onrustig kon worden in de stad. Ik moest stand-by blijven. Dat was mijn eerste betrokkenheid bij de zaak. Ik ben die avond naar huis gegaan, maar hield contact met de piket-officier van justitie. Deze officier is buiten kantooruren bereikbaar voor het parket en politie.'*

Maandagavond: rustig

Het ziet er die maandagavond rustig uit. Officier Nijkerk is in Amsterdam. Hij zit in een restaurant te eten, wanneer hij een telefoontje van de persofficier krijgt. *'Volgens zijn informatie zou een groep FC Utrecht-supporters onderweg zijn naar de stad om te gaan rellen. Ik nam*

snel nog een espresso, want ik voelde dat het een lange nacht ging worden. Ik pakte mijn crisis-setje dat ik altijd klaar heb liggen. Het bevat twee boekjes: Strafrecht voor de politie en Strafvordering voor de Hulpofficier. Hoewel ik zelf officier van justitie ben, komt ook dit tweede boekje altijd van pas. Op een crisisavond kan het zomaar zijn dat je geheugen je in de steek laat en dan ben je blij dat je het boekje bij je hebt. In het eerste boek staat welke wetsartikelen we hebben, en hoe je die moet uitleggen. Het is in begrijpelijke taal uitgelegd en toegespitst op de praktijk. Het andere boek, Strafvordering voor de hulp-officier, gaat over de bevoegdheden.'

De officier vertrekt zo snel mogelijk naar het crisiscentrum in Utrecht, de zogenaamde "bunker". *'In het crisiscentrum zou ik de SGBO-officier ondersteunen. Mochten er grootschalige aanhoudingen plaatsvinden, dan zou ik op het bureau*

beslissingen nemen wat we met de aangehouden mensen gingen doen. Het was voor mij de eerste keer in de bunker; ik vond het behoorlijk spannend. Iedereen was goed gefocust op zijn eigen taken en bezigheden. Zeer indrukwekkend om mee te maken.’ Nijkerk laat zich bijpraten door de SGBO-officier. ‘Ze heeft mij op hoofdlijnen verteld wat er gaande was, daarna heb ik vooral mijn ogen goed de kost gegeven. De vergaderruimte van het crisisteam in het COV-gebouw was als volgt opgebouwd: in de binnenste ring aan een tafel zat het crisisteam beslissingen te nemen. Op een groot beeldscherm werd een logboek online bijgehouden. De televisie met teletekst stond aan. Helaas deed de live beeldverbinding met de wijk het niet. De eerste ring bestond uit barkrukken met statafels waarop telefoons stonden. De mobiele telefoons doen het namelijk in die bunker niet, daarom was er een secretaresse om de mobiele telefoons te beheren. Achter de eerste ring waren ruimten waar de verschillende partners aan het werk waren. Ik zat dus in de eerste ring. Het zorgde bij mij voor de juiste stemming die er naar mijn gevoel in zo’n crisisbunker moet heersen. Tussen de briefings door kon ik met de SGBO-officier sparren en afstemmen. Voor het OM was op dat moment nog geen grote rol weggelegd. De eerste avond zijn uiteindelijk twee mensen aangehouden voor openlijke geweldpleging. Ik ben ’s nachts tot een uur of drie aanwezig geweest.’

Dinsdag: voorbereiding

Willem Nijkerk gaat die avond naar huis om een paar uur te slapen. De volgende dag verschijnt hij weer gewoon op zijn werk. ‘Die ochtend was op het parket ook al het een en ander opgetuigd aan crisisorganisatie. Ook een aantal parketsecretarissen was bereid gevonden om eventueel die dinsdagavond een nacht op het bureau door te brengen voor de afdoeningen.’ De voorbereiding op het parket blijkt later die avond niet voor niets. Nijkerk gaat na zijn werk op het hoofdbureau van Politie zijn Chinese maaltijd eten. ‘Er waren aanwijzingen dat de situatie die tweede avond ernstig uit de hand kon lopen.’ Samen met de parketsecretarissen bereidt hij zich voor om die avond zoveel mogelijk lik-op-stuk-beleid toe te passen en boetes uit te reiken. ‘De plegers van ernstige feiten kregen direct een dagvaarding uitgereikt. Het plan was om de plegers van ernstige feiten in voorlopige hechtenis te stellen en later voor te geleiden. Een van de secretarissen, een gedetacheerde politiemann, had een draaiboek gemaakt met daarin de belangrijkste artikelen in de Algemene Plaatselijke Verordening (APV) waarmee we wat konden bereiken. Daarnaast hield ik de informatie bij over wat er in de wijk op handen zou zijn. Naar omstandigheden waren we goed voorbereid. “Laat ze maar komen,” dachten we, maar toen bleef het natuurlijk urenlang rustig. Omdat het die eerste avond rustig was gebleven, dachten velen dat het ook de tweede avond mee zou vallen. Totdat we het bericht kregen dat er hooligans van buiten Utrecht onderweg waren om te gaan rellen. Iemand heeft toen het woord ‘reltoerist’ bedacht.

Dat was een prima etiket voor de jongens die van buiten de stad naar de wijk kwamen om daar te rellen.'

Om niet op een informatieachterstand te komen, regelt Nijkerk zelf een portofoon bij de hulpofficier van dienst van de politie. *'Ik onderhield nauw contact met de SGB0-officier. Wat ik opvallend vond, was de informatie over de aanhoudingen in de wijk. Er zat veel ruis op de lijn. De getallen gingen van tweehonderd naar driehonderd en zelfs vierhonderd. Uiteindelijk bleken het er veel minder te zijn, ongeveer negentig.'* Het daadwerkelijke aantal wordt pas duidelijk na een telefoontje van de SGB0-officier. *'In het crisisteam was het bericht gekomen dat een bus vol arrestanten naar bureau Paardenveld ging. Nu werd het menens, want ze kwamen onze kant op en we moesten snel handelen.'*

Dinsdag: slagveld

Hoewel negentig arrestanten indruk maken op de officier, laat hij zich niet van de wijs brengen. *'Het blijft een groot aantal, maar gelukkig minder dan de honderden waarvan eerst sprake zou zijn. Wat meer indruk op me maakte, was het volgende. We zaten de hele avond al rustig op het politiebureau. Op een bepaald moment kregen we de opdracht om weg te gaan bij de ramen. De lichten gingen vervolgens uit en verder werden brandblussers klaargezet. Deze voorzorgsmaatregelen waren nodig, omdat er een groep hooligans onderweg zou zijn naar het politiebureau Paardenveld. Ze zouden van plan zijn om wraak te nemen op de politie*

voor het doodschieten van de FC Utrecht-supporter. Vooral wegblijven bij de ramen dus! De brandblussers waren bedoeld om te blussen als er molotovcocktails naar binnen gingen. De groep supporters is niet in de buurt van het bureau geweest, maar zorgde bij menigeen wel voor een verhoogde hartslag.' Het is een aspect van de crisis dat Nijkerk vooraf niet had voorzien. *'Dat men de woede wilde koelen op de politie die op dat moment als dader werd gezien van de schietpartij, daar had ik tot dat moment niet aan gedacht.'*

'Ik weet niet precies hoe laat de bus met arrestanten kwam. Het ging behoorlijk chaotisch, maar ik vond het prachtig. Die chaos hoort erbij. Ze kwamen letterlijk van het slagveld. Ik kreeg een associatie van een middeleeuwse riddertocht. ME'ers kwamen met de helmen op binnen, met in hun hand de aanhoudingskaarten. Indrukwekkend! Ze kwamen mij vertellen wat ze ter plaatse hadden gezien. Ik kreeg wel respect voor ze.' Nijkerk legt uit dat normaal een zaak begint op basis van een proces-verbaal van de politie, maar op zulke avonden zijn alleen de aanhoudingskaarten voorhanden. *'Als een groep arrestanten door de Mobiele Eenheid wordt binnengebracht, moet je wel weten waarvoor je diegenen aanhoudt. Het moet later allemaal op een proces-verbaal worden ingevuld. Per arrestant moet je beschrijven wat hij heeft gedaan. Voor de ME is het natuurlijk lastig om te schrijven, zeker met een helm op en met grote handschoenen aan. Ze hebben grote A4-tjes bij zich, waarop ze met koeienletters steekwoorden kunnen schrijven*

wat hij of zij heeft gedaan, bijvoorbeeld “stenen gooien” en de personalia van de arrestant. Je kunt daarmee de persoon iets toedelen.’ De aanhoudingskaarten vormen het begin van een proces-verbaal. ‘De administratieve dienst bij de politie maakt van de aanhoudingskaarten een kort proces-verbaal op, waarmee wij aan de slag gingen. Op basis van die steekwoorden namen wij een beslissing.’ Niet iedereen geeft direct een naam op, maar dat betekent door de legitimatieplicht in ons land weer een boete, verklaart de officier. ‘Deze zogeheten NN-verdachten kregen een dagvaarding mee, nadat een foto en vingerafdrukken waren genomen. Als iemand dus geen legitimatie bij zich heeft, dan kan je deze persoon langer vasthouden. Ons doel was om mensen zo lang mogelijk van straat te houden: zolang mensen van straat zijn, kunnen ze geen rotzooi uithalen.’

Snel beslissen zonder muggenziften

Als er negentig arrestanten op het bureau binnenkomen, betekent het dat er snelle beslissingen moeten worden genomen. ‘Je kunt niet gaan muggenziften over allerlei juridische mits’en en maar’en. Je moet even heel erg scherp zijn. In feite moet je op de top van je kunnen presteren. Je moet proberen goede beslissingen te nemen. Als je er niet uitkomt, kan je het niet laten liggen: je komt er dan later niet meer aan toe. Zoek maar eens de grenzen op, want liever een slechte beslissing, dan geen beslissing. Veel zaken werden afgedaan met geldboetes. We pikten de

zaken eruit waardoor we onze meerwaarde konden bewijzen als OM. Onze aanwezigheid ter plaatse werd door de politie ongelooflijk gewaardeerd. Vaak is er bij de politie het beeld dat zij op straat de rotzooi mogen opruimen, waarna het OM vanachter de tafel zegt: “Dit proces-verbaal deugt niet.” De ME’ers waardeerden het om hun verhaal direct te kunnen vertellen aan een parketsecretaris of een officier. Tot slot was het ook voor de sfeer goed om daar te zijn. Het heeft dus op een aantal punten zijn meerwaarde gehad. De politie verwachtte bijvoorbeeld dat arrestanten zouden vertrekken met een geldboete. Één ME’er heb ik op dit punt in het bijzonder blij kunnen maken. Hij had een man aangehouden, omdat deze een steen had opgepakt en aan zijn omstanders had gevraagd om dit ook te doen met daarbij de woorden: “Kom, we gaan stenen gooien naar de politie”. Die man was aangehouden op basis een overtreding van de Algemene Plaatselijke Verordening. Ik las zijn proces-verbaal en constateerde een heel ander delict, namelijk opruiing. Het boek *Strafvordering voor de hulpofficier* heeft me daarbij geholpen. Ik wist dat het opruiing was, maar niet exact welk artikel. Dat kun je dan opzoeken. Als jij tegen iemand zegt dat hij ook een steen moet pakken en moet gooien, dan is dat een misdrijf. Het is een misdrijf waar maximaal vier jaar op staat, waarvoor de arrestant de volgende ochtend zou worden voorgeleid. Toen ik dat vertelde, kreeg de bewuste ME’er een glimlach op zijn gezicht. Ik was zelf vooral heel blij omdat ik heel concreet onze meerwaarde kon laten zien.’

Een van de gedachten achter het lik-op-stuk-beleid was dat de opgepakte mensen zo lang mogelijk worden vastgezet, zodat ze niet terug naar Ondiep konden om weer te gaan rellen. *'Een andere arrestant hebben we bijvoorbeeld voorgeleid voor bedreiging van de politie, op het moment dat hij in het politiebuisje zat. Dat is ook een misdrijf, volgens artikel 285.'* Officier Nijkerk ziet hier wel een gevaar. *'Je moet oppassen dat je je niet laat meesleuren door het emotionele aspect van de crisis. Ik kies er wel voor om te laten zien wie de baas is op straat: de politie. Niet de geboiede reltoerist die nog een keer de politie meent te moeten bedreigen.'* In de latere afhandeling is een aantal zaken op zitting wel afgezwakt, maar het merendeel hield stand.

Terugblikkend beseft de officier dat het een zware nacht is geweest. *'Ik zat soms bijna te knikkebollen. Maar dan kwam er weer een arrestant voor mijn neus staan, zodat ik weer scherp was. Een prettige steun in de rug was de hoofdofficier die even langskwam om te kijken hoe zijn mensen het er vanaf brachten. Zo'n nacht is wel even wat anders dan de dossiers die je normaal op je bureau krijgt. Het was gelukkig ook geen probleem om in de dagen daarna intern mensen te krijgen die eventueel nog een nacht wilden meewerken.'*

Woensdag: the day after

Omdat officier Nijkerk niet in Utrecht woont, regelt hij die nacht een slaapplaats bij een vriend. *'Ik sliep een paar*

uur, waarna ik weer "gewoon" naar mijn werk ging. Iedereen op het parket wilde natuurlijk alle verhalen horen over wat er die nacht was gebeurd. Ik ben de ochtend allereerst begonnen met het informeren van de persofficier. Daarna heb ik een terugkoppeling gegeven aan de hoofdofficier en onze mensen in het SGBO. Een goede informatieoverdracht is belangrijk, vooral omdat ik over het operationele niveau meer kon vertellen.' Achteraf blijkt de tweede nacht de heftigste te zijn geweest. De dag erna is Nijkerk betrokken bij de handhaving in de komende dagen. *'Ik bedacht toen iets wat uitgebreid in de pers is gekomen. We hadden twee nachten van rellen erop zitten. Een aantal arrestanten had boetes ontvangen. Ik was van mening dat hoe langer je daar bent om te gaan rellen, hoe hoger de boete moet zijn. Ik had bedacht om iedere reldag de boete met honderd euro te verhogen. Ik weet niet waarom, maar ik wilde afwijken van de richtlijn. Ik sprak die ochtend met de hoofdofficier over mijn plan. Hij vond het een goed idee. Op de persconferentie presenteerde de hoofdofficier deze strategie. Het kreeg van de pers vervolgens veel aandacht, maar het zal niet de reden zijn geweest dat de rellen minder werden.'* Willem Nijkerk probeert vervolgens nog om een zitting zo goed mogelijk voor te bereiden, maar merkt dat het niet meer lukt. Hij gaat op tijd naar huis om bij te slapen. *'Ik was behoorlijk gaar. Mijn deel in de crisis was toen wel ten einde.'*

Later: de etalagezaak

Met het voorbereiden van de zaken tot aan de zittingen heeft Nijkerk niets meer van doen, behalve met een zogeheten etalagezaak. *'Dit is een nieuw begrip binnen het OM. Het zijn zaken die een grote mate van aandacht in de media hebben. Daarom heb ik de zitting gedaan van de man die inreed op de ME-linie. Vooral omdat ik er die avond bij was geweest, vond ik het een prachtige zaak om te doen. Ik heb het verhaal direct van de ME gehoord bij het inleveren van het proces-verbaal. Die zaak bereidde ik nog beter voor dan normaal. Je mag dan niet alleen op je ervaring varen, maar je moet er zeker van zijn dat de zaak rond is. Het was misschien een eenvoudige zaak doordat we voldoende processen-verbaal hadden, maar desondanks was het een bijzondere casus. Het betrof een zestigjarige man zonder strafblad, die in een dronken bui naar de rellen was gegaan om te kijken. Op een bepaald moment wilde hij naar huis, maar stond er een ME-linie voor hem opgesteld. Hij dacht bij zichzelf: "Als ik nu rustig gas geef, dan gaan ze vast wel opzij". Aangemoedigd door omstanders gaf hij steeds meer gas.'* Na het inrijden op de ME wordt de dronkaard tot stilstand gebracht, en bijna letterlijk uit de auto gesleurd. Op de zitting is dit aspect volgens Nijkerk een van de verweren die je kunt verwachten. *'Maar juridisch is dit culpa in causa. In gewoon Nederlands: eigen schuld, dikke bult. Ten eerste reed hij dronken in de auto. Ten tweede hoorde hij daar niet te zijn. Ten derde reed hij in op de politie. Kortom, zo'n hardhandige aanhouding is dan zijn eigen schuld. Hij is*

uiteindelijk veroordeeld voor poging tot doodslag.' Als Nijkerk het over de zaak heeft, is hij nog steeds oprecht verbaasd over de man. *'Waarom was hij daar? Wat doet zo iemand daar? Ik kan daar nog steeds niet helemaal bij, dat je in je auto stapt om bij de rellen te gaan kijken.'*

Verwonderpunten

Nijkerk begint zijn afronding met een aantal samenvattende verwonderpunten. Een eerste punt dat de Utrechtse officier is opgevallen, is het belang van het leren van de ervaringen die elders zijn opgedaan. *'In de driehoek zat onze hoofdofficier. Hij is tijdens de rellen in Den Bosch ook betrokken geweest bij de crisis daar. Het duurde daar drie dagen. Maar die Bossche ervaringen van onze hoofdofficier hebben de beheersing van deze crisis een vliegende start gegeven. Ik had zelf niet gedacht om met Den Bosch te bellen, maar we hadden het geluk dat onze hoofdofficier zelf deze ervaring had. Een tip van hem was om de politiechefs die daar betrokken waren geweest naar Utrecht te halen. Het is eigenlijk een vergelijkbaar initiatief als binnen het Nederlands Genootschap van Burgemeesters bestaat. Die zorgen er ook voor dat ervaringen van elders worden gebruikt bij nieuwe crises.'* Het sluit aan bij het stokpaardje van officier Willem Nijkerk. *'Eigenlijk is het mijn wens om als OM altijd vroeg bij de crisis betrokken te worden. Als we kijken naar de grootste crises in ons land: de Bijlmerramp, de vuurwerkram্প, de Volendamse cafébrand en de Herculesram্প, dan is de langste nasleep altijd de strafrechtelijke afhande-*

ling. Het justitiële deel van de crisis is nog lang niet afgelopen, als de rampbestrijding dat wel is. Burgemeesters hebben mogelijk wel in de gaten dat het strafrechtelijk vervolgen onze beslissing is, maar doen alsof het niet zo is. Net als het wel of niet iemand aanhouden. Verder kunnen we onze partners helpen in het 'als-dan'-denken. In ons vak zijn we vaak bezig met het denken in scenario's. Als je een zitting voorbereidt, moet je anticiperen op verschillende verweren van de verdediging. In een crisis is daar voordeel mee te doen. Ook zijn wij als OM wel gewend om in extreme situaties ingrijpende beslissingen te nemen, zoals bij een gijzeling, of het arrestatieteam naar binnengaat of niet. Je kunt niet even bellen of op meer informatie wachten. Het zijn beslissingen van leven of dood.' Maar de officier geeft ook de keerzijde van de medaille aan. 'Wij moeten ons wel realiseren dat het primaat ligt bij het redden van mensenlevens, ook al kan het opsporingsonderzoek in het gedrang komen. Maak daarom vooraf afspraken over ieders rolverdeling, zodat je begrip krijgt voor ieders positie.'

Tot slot heeft de officier een aantal praktische zaken geleerd. 'Een oplader voor je telefoon is ook handig in crisistijd. Ik heb de mijne veel uitgeleend. Op het parket staan nu crisiskoffers waarin opnameapparatuur zit om een logboek te kunnen bijhouden, maar ook een standaard-oplader voor de mobiele telefoon. En op mijn advies zitten sinds kort ook de twee boekjes in de koffer,' zo sluit Nijkerk lachend af.

Marc van Nimwegen,

lid van het College van procureurs-generaal

In maart 2007 was Utrecht in de ban van de rellen in de wijk Ondiep, nadat bewoner Rinie Mulder was omgekomen door een politiekogel. Een gesprek met Marc van Nimwegen, destijds hoofdofficier van het arrondissementsparket Utrecht, over de rellen van Ondiep en de manier waarop het OM daarbij te werk ging.

'Ik werd op zondagavond gebeld door de rechercheofficier, dat een schietpartij met dodelijke afloop in Ondiep had plaatsgevonden,' zo trapt Van Nimwegen af. 'Dan begint direct het onderzoek: de landelijke Rijksrechercheofficier wordt ingelicht, de plaats delict wordt 'bevoren' in afwachting van nader onderzoek van buiten de regio, dat soort werk. Terwijl ik die zaken aan het checken was, ging bij mij tegelijkertijd een alarmbelletje rinkelen. Er was immers iemand dodelijk getroffen door een politiekogel in een wijk waar regelmatig onvrede over de openbare orde en veiligheid bestaat. Als losstaand feit is dat niet relevant, maar in deze context krijgt het begrip een andere lading. Er waren duidelijke parallellen te trekken met de gebeurtenissen in de Graafsewijk in Den Bosch, die ik als officier destijds van nabij had meegemaakt. Vanuit dat perspectief ben ik direct ook gaan handelen.'

Stilte voor de storm

Terwijl het tactisch onderzoek door de Rijksrecherche wordt opgestart en het technisch en forensisch onderzoek wordt uitbesteed aan het Nederlands Forensisch Instituut in samenwerking met de politiecollega's van Amsterdam-Amstelland, polst Van Nimwegen bij zijn officier hoe de situatie op straat is. *'Het beeld op straat was volstrekt normaal, precies zoals te verwachten nadat er iets ernstigs is gebeurd. Er waren scheldpartijen aan het adres van de politie en ophoopjes van bewoners, maar er was geen aanwijzing dat er iets groots aan zat te komen. Iedereen was op dat moment vooral geschokt, met alle emoties die daarbij horen. Een tijdje was het wat rumoerig geweest, daarna was de rust weergekeerd.'* De volgende ochtend krijgt Van Nimwegen op het parket eenzelfde analyse te horen. *'Het was rustig in de stad geweest. Ook volgens de politie, die ik daarna heb gebeld. Op dat moment kreeg ik het intuïtieve gevoel dat het niet goed*

zat. Het begon bij mij te kriebelen, omdat ik naar mijn idee te veel geruststellende geluiden kreeg. Ik maakte me zorgen dat we als organisaties onvoldoende voorbereid waren. Vanuit die gedachte heb ik om 11.30 uur de burgemeester en de korpschef gebeld om de driehoek bijeen te roepen.'

Driehoeksoverleg

'In de driehoek werd mij gezegd dat de gemeente en de politie veel informatiepunten hadden betrokken en er 'bovenop' zaten in de wijk. Dat was geruststellend, omdat dat een van de zaken was die in Den Bosch indertijd was misgegaan.' Van Nimwegen besluit zijn Bossche ervaringen in te brengen en te bespreken in hoeverre de parallellen valide zijn. 'Ik heb gesteld dat we op dat moment nog onvoldoende waren voorbereid op wat van buiten de wijk werd aangetrokken. Ik vertelde de burgemeester en de korpschef dat ik het prettig zou vinden wanneer de Criminele Inlichtingen Eenheid (CIE) en Regionale Inlichtingendienst (RID) hun informatie zouden nalopen. En wanneer ze – onder groepen die we ook in verband met voetbalvandalisme volgen – her en der in het land goed zouden polsen wat daar leefde. Ik was daar niet gerust op en verwachtte onrust uit die hoek.'

Dat Van Nimwegens intuïtie hem niet in de steek laat, blijkt enkele uren later. 'Terug op het parket zijn we voorbereidingen gaan treffen voor het geval het uit de hand zou lopen. Alle richtlijnen voor strafvorderingen, tolerantiegrenzen en dergelijke zijn diezelfde middag nog voorbereid. Alles is doorgelopen, van de

zaaksofficier tot de operationele club die in geval van ongeregelde heden op bureau Paardenveld zou plaatsnemen. Om 19.20 uur was het raak: we kregen een telefoontje dat in de wijk opeens beweging was en een groep jongeren snel aan het groeien was. Toen hebben we snel gehandeld. De driehoek is bijeen geroepen en tot diep in de nacht bezig geweest. Door de voorbereiding van alle driehoekspartners waren we in staat om al op de eerste avond van reactie om te schakelen naar pro-actie.'

Verschil met Bossche rellen

Terugkijkend op de situatie, observeert Van Nimwegen een aantal verschillen met de situatie zoals die zich destijds in Den Bosch voordeed. 'In Den Bosch waren we veel reactiever en zat er een zekere traagheid in de reactie. Omdat er overdag de neiging bestond te werken vanuit een soort 'business as usual'-houding, werden we in de loop van de dag of 's avonds te zeer verrast door nieuwe ongeregelde heden. Het is wellicht wat gechargeerd, maar door een gebrekkige informatiepositie slaagden we er onvoldoende in om snel te schakelen van een reactieve naar een pro-actieve houding. Dat heeft de zaken daar toen geen goed gedaan. Daarnaast heeft het COT in de latere evaluatie van de Bossche avonden gesignaleerd dat de rellen steeds werden aangepakt als een serie incidenten, niet als iets samenhangends.'

De rellen in Den Bosch hielden drie dagen aan, voordat de politie de macht op straat terughad. 'Het had ook wel iets bizars. Ik was op dat moment aan het verhuizen van Den Haag naar Breda.

Ik was 's ochtends thuis aan het schilderen, terwijl de relschoppers lagen te slapen. Om een uur of drie ging ik douchen en omkleden en reed ik naar de rellen. Dat was niet heel anders dan het dagritme bij Ondiep, maar we zaten er nu gelukkig veel pro-actiever in. Dat komt ook doordat we een veel betere informatiepositie hadden en de lessen van Den Bosch hadden geleerd. Achteraf gezien denk ik dat iedereen wel vindt dat we in Den Bosch sneller hadden móeten en kúnnen ingrijpen. Dat is misschien iets te makkelijk gezegd. De informatie was nu beter en we beschikten aan de voorkant over de kennis wat in Den Bosch wél had gewerkt. Een les van een heel ander kaliber had ik in Den Bosch opgedaan in de nasleep van de rellen. Zodra de rellen voorbij zijn, zie je dat iedereen overgaat tot de orde van de dag, juist op het moment dat wij als OM in de opstart zitten van het onderzoek. We zoeken dan zoveel mogelijk bewijs om strafrechtelijk de zaken in gang te zetten, maar er is niemand te vinden die ons kan toelichten wat er die dagen precies is gebeurd. Je moet het dan doen met wat aantekeningen en half ingevulde formuliertjes. Vooraf was niet goed nagedacht over de afhandeling van de nasleep van de Bossche rellen. Dat ging nu beter. Alle lopende onderzoeken werden in één structuur bijeengebracht en de infocoördinator tijdens de rellen werd ook de infocoördinator voor de lopende onderzoeken.'

Reltoeristen

In het driehoeksoverleg op maandagavond wordt opvallend genoeg niet de

meeste aandacht besteed aan de rellen die gaande zijn. Aan de voorkant van dit soort dingen komen is volgens Van Nimwegen het lastigste. 'Als OM ben je per definitie enigszins reactief. Onze rol begint pas als er strafbare feiten (dreigen te) worden gepleegd. Tegelijkertijd kun je ook niet té pro-actief werken. Wanneer we op maandagavond de hele wijk zouden hebben afgesloten, zou dat op dat moment zijn uitgelegd als een overtrokken reactie. De ongeregelheden op maandag gaven wél aanleiding om dinsdag de wijk af te grendelen. Op maandagavond waren we dat al aan het voorbereiden. De acceptatie om op dinsdag door te pakken en de wijk af te grendelen was groot. Nu was iedereen op maandagavond doordrongen van het feit dat op dinsdag andere en ergere dingen stonden te gebeuren, waarop wij ons moesten voorbereiden.' Waarmee het team in het bijzonder rekening houdt, is de aanzuigende werking die de rellen hebben op mensen van buiten de wijk of stad. 'Als mens verbaas ik me er over dat panden en auto's in brand worden gestoken en dat mensen daar naar komen kijken. Ik zou het zelf niet verzinnen om daar naartoe te gaan. Maar ambtshalve weet je dat dit gebeurt. Met de rellen van maandag in het achterhoofd konden we er vergif op innemen dat we dinsdag bezoek van buiten zouden krijgen. Misschien moet je een paar jaar voetbalofficier zijn geweest om dat te snappen. Rellen op andermans grondgebied is nu eenmaal onderdeel van de strijd tussen de groeperingen die we ook als voetbalsupporters kennen. Zo werkt dat, of je het leuk vindt of niet.'

Vanuit die wetenschap pakt de driehoek door en laat de wijk hermetisch afsluiten. *‘In de communicatie met bewoners hebben we van meet af aan gezegd dat we dat deden in hun eigen belang, om hen te beschermen tegen relschoppers van buitenaf. Die onrust van buitenaf, daarvoor hebben we de term “reltoerist” geïntroduceerd. Een gouden greep. Het zorgde ervoor dat we aan één kant kwamen te staan met de wijkbewoners. Daar speelde ook het optreden van burgemeester Annie Brouwer-Korf in mee, die er alles aan deed om de juiste boodschap uit te dragen. Niet alleen in persconferenties of op papier, maar ook in de wijk. Annie Brouwer-Korf is een onverschrokken burgemeester. De korpschef en ik moesten op het laatste moment het arrestatieteam met haar de wijk insturen, voor haar eigen beveiliging. Dat doet ze ontzettend stoer. Ze weet contact te leggen met iedereen, gaat de wijk in en laat zich zien op de grote bijeenkomsten die in de wijk worden georganiseerd. De persmomenten werden ook elke dag in de wijk gegeven. In het eigen wijkcentrum, net buiten het afgesloten gedeelte. De gemeente was de hele dag bezig met het sociale netwerk, om de onrust te dempen en aandacht te besteden aan normale, begrijpelijke emoties. Zo had de burgemeester ook duidelijk voor ogen dat alles gewoon door moest kunnen gaan. Als men een stille tocht wilde, dan moest dat kunnen. Sommigen twijfelden of het een juiste beslissing was, terwijl het voor ons een weloverwogen keuze was. Was de wedstrijd verboden, dan hadden we zelf een veel te expliciete link gelegd met het voetbal en hadden we ook de*

echte supporters tegen ons in het harnas gejaagd. Grappend zeiden we dat we juist blij waren met de voetbalwedstrijd, omdat het in elk geval een moment was waarop we met 100 procent zekerheid konden zeggen waar iedereen uithing.’

Roddelmanagement

Een andere term die door de driehoek voor het eerst wordt geïntroduceerd, is: “roddelmanagement”. Van Nimwegen: *‘Van oudsher bestaat de neiging om zachte informatie die niet geverifieerd kan worden, terzijde te schuiven. Uit de evaluatie van het COT van de rellen in Den Bosch is mij de suggestie bijgebleven om alle roddels terug te lopen tot op straatniveau. Je stelt je de vraag: “Hoe is dit gerucht ontstaan?” Als iemand beweert dat hij heeft gehoord dat een idioot in de stille tocht een handgranaat gaat loslaten, terwijl je daar in het informatietraject geen enkele bevestiging van krijgt, dan is de les om dat niet weg te leggen. Je moet naar die persoon toe, navraag doen en hem er zonedig op aanspreken dat hij idiote verhalen de wereld inbrengt. Je heft de anonimiteit op en brengt weer rust op straat.’* Als voorbeeld haalt Van Nimwegen het gerucht aan dat een goede vriend van de omgekomen Rinie Mulder naar Pauw en Witteman zou gaan om over getuigenverklaringen rond het schietincident te gaan vertellen. *‘Wij vonden het volstrekt onverantwoord. We gaan uiteraard niet over die uitzending, maar er kunnen dingen worden gezegd die verkeerd kunnen uitpakken in de wijk of het onderzoek schade berokkenen.*

De familierechercheur heeft met die man gesproken en die situatie uitgelegd. Uiteindelijk is hij wel naar de uitzending gegaan, maar heeft daar een heel ander verhaal verteld dan hij in eerste instantie voor ogen had. Hij heeft daar het briljante idee van de burgerwacht genoemd. Dat was een opbouwend verhaal dat ons beter paste op dat moment.'

Nieuwe rellen

Ondanks de regie die de gemeente en politie naar zich toe weten te trekken, blijft het volgens Van Nimwegen spannend of de maatregelen sneller tot resultaat zullen leiden dan in Den Bosch. *'Hoe je het ook wendt of keert, het was wel spannend. Toen de korpschefs en ik van de persconferentie in de wijk terugreden en we de hekken zagen staan, zagen we met eigen ogen wat voor uitwerking de besluiten uit de driehoek in de praktijk hebben. Tegelijkertijd leek het allemaal erg voorspelbaar. Jongens die vanuit Den Haag, Rotterdam, Breda of Katwijk naar Ondiep trokken om te rellen, hadden net zo goed elders in de stad kunnen rellen. Als ze die avond op tien of twaalf plekken verspreid in de stad aan de gang waren gegaan, hadden we een lastig beheersbaar probleem gehad. Maar blijkbaar diende Ondiep ook een beetje als een theater. Men kwam die avond in een stroom naar Ondiep toe, om daar voor het hek te blijven staan. Daar deden ze precies wat we dachten dat ze zouden doen. Er werd een soort kat-en-muis-spel met de politie gespeeld, om vervolgens weer naar huis te gaan.'* Van Nimwegen geeft aan dat een

groot deel van de groep Ondiep nooit bereikt heeft. *'We waren vrij actief geweest met het aanwijzen van de veiligheidsrisicogebieden hier in de stad. Dat betekent dat je mensen al op straat kunt fouilleren. Als je dan een groepje uit een andere stad tegenkomt dat denkt in betrekkelijke anonimiteit naar Ondiep te kunnen wandelen, dan geeft dat beleid je mogelijkheden om hen op het station al indringend aan te spreken en te fouilleren. Ook als je niets vindt, heb je gewonnen want ze weten dat ze niet meer anoniem in jouw stad zijn. Een groot deel van hen heeft de boodschap goed begrepen en heeft direct de eerstvolgende trein weer teruggenomen, zonder dat ze ooit in Ondiep zijn geweest.'*

Triage van overtredingen en misdrijven

Om eventuele rellen verder de kop in te drukken, gebruikt Van Nimwegen het principe om de boetes op een overtreding van de Algemene Plaatselijke Verordening (APV) per dag met 100 euro te verhogen. *'Vaak is het tamelijk willekeurig waar je iemand voor pakt. Daarbij moet je niet te veel op de titel differentiëren. Elke APV-overtreding werd beboet. De eerste dag 100 euro. De tweede dag 200 euro. En daarna 300 euro. Net zo lang totdat het weer rustig was. De supporters konden zelf uitrekenen dat een overtreding van de APV tijdens de wedstrijd van de zondag erop op 700 euro neerkwam. Door dat soort principes waren we op een gegeven moment in control.'* Dat gaf een goed gevoel. Wat in toekomstige gevallen beter kan, is volgens Van Nimwegen het triagesysteem

waarin overtredingen en misdrijven van elkaar gescheiden worden. *'Ondanks alle voorbereidingen waren er op dinsdagavond wel ongeregelheden met grootschalige aanhoudingen. 's Nachts ben ik naar bureau Paardenveld gegaan om te zien hoe de zaken verliepen. Dan zie je de mensen uit de operationele club, die allemaal zo'n vijf uur achterlopen bij wat op straat gebeurt. Dat betekent ook dat ze voortdurend tegen de termijn van maximaal zes uur – de termijn van vasthouden – zitten aan te hikken. Daarom zou je een systeem moeten hebben dat de mensen die voor een misdrijf binnen worden gebracht eruit filtert. Je hebt immers liever dat de mensen met een APV-overtreding uit de termijn lopen, dan de mensen met een misdrijf. Terugblikkend is het goed gegaan, maar daar hadden we aan de voorkant beter op moeten sturen. De volgende keer moeten we de scheiding aanbrengen zodat je de echte misdrijven prioriteit geeft en je massaal houdt, wat massaal is.'*

In het "logistieke treintje op Paardenveld", zoals Van Nimwegen dat noemt, wordt sterk rekening gehouden met de latere vervolging van de verdachten die worden binnengebracht. *'Alle Ondiep-delicten zouden daarna beschouwd worden als één TGO-onderzoek (Team Grootschalige Opsporing). Alle informatie van de Chef Informatie (CHIN), die tijdens de rellen de informatielijnen onderhield, zou daarna doorlopen naar de informatiecoördinator in het TGO. Al het beeldmateriaal dat via de media is uitgezonden, maar ook het eigen beeldmateriaal van de camerawagens, is bij de politie bij die CHIN gebracht.*

Waar we in Den Bosch met 120 incidentele kleine onderzoeken zaten, hadden we hier een serie cases die elkaar in een breder kader aanvulden. Alle informatielijnen liepen immers de hele week al door vanuit het Staf Grootschalige Bijzonder Optreden (SGBO) naar de informatiecoördinator in het TGO.'

Sfeerbeelden

Afrondend stelt Van Nimwegen vast dat veel zaken goed zijn gegaan, vooral door de vliegende start die kon worden gemaakt op basis van de eerdere Bossche ervaringen. *'Ik had mijn eigen ervaringen uit Den Bosch. De burgemeesters hebben contact met elkaar gehad. En de districtschef uit Den Bosch die destijds het plan maakte en uitvoerde dat wél werkte, is een dag in Utrecht geweest om mee te denken. Deze goede voorbereiding is letterlijk het halve werk geweest. Zo heeft het geholpen om vooraf de nodige snelrechtcapaciteit bij de rechtbank te organiseren, al zou dat een volgende keer sneller moeten kunnen. Tegelijkertijd doe je ook, ondanks alle voorbereiding, nieuwe lessen op. Zo hebben we geleerd dat de tekst van de noodverordening of het noodbevel goed moet aansluiten bij wat er door de megafoon van de Mobiele Eenheid wordt gevorderd van de rellende menigte. Er is een verschil tussen wat je kunt handhaven en wat je kunt bewijzen. Dat is een complexe wereld, waar we dieper in zijn gedoken na deze rellen.'*

Een andere les die Van Nimwegen heeft opgedaan, is het maken van video-beelden. *'De camerawagens van de politie*

zijn gericht op individuen die ze in beeld willen brengen. In de toekomst zou ik ook een camerawagen op pad sturen met de opdracht om overzichtsbeelden te maken. Die kunnen namelijk van wezenlijk belang zijn bij de latere rechtszaken. Daar wil je als officier de bredere context kunnen schetsen. Van papier af kun je die context niet lezen. Zonder dat soort beelden kun je de verhalen dat de politie opgefokt deed en geagiteerd reageerde niet weerleggen. Als je wel sfeerbeelden kunt laten zien en de rechter zelf de brandhaarden ziet en jongens die met sjaals voor hun gezicht stenen gooien naar de politie en de Mobiele Eenheid, dan helpt dat om het beeld weer in balans te brengen.'